

Літаратура і мастацтва

газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

16 ЛІСТАПАДА 2001г. № 46/4128 КОШТ 136 РУБ.

ПАЛІГОН

Павел ВЕРАБ'ЁЎ: "Не трэба экзальтаваных карысліва-правакацыйных заклікання накшталт: ах, палігон, ах, дакуль будзе працягвацца эксперымент над людзьмі! Нам з радыенуклідамі жыць стагоддзі, а з некаторымі і тысячагоддзі. Значыць, жыць трэба не як набяжыць, а ўсведамляючы сваю годнасць і дамагаючыся належных сродкаў бяспекі".

5

З КНІГІ "ПАЭТАГРАФІЧНЫ РАМАН"

Леаніда ДРАНЬКО-МАЙСЮКА

8

ПРАВА НА АДСЯЛЕННЕ

Апавяданне Ніны РЫБІК

8—9

ЛІСТ З ТУРМЫ ПРА КАХАННЕ

Радзім ГАРЭЦКІ: "13 гадоў таму, 20 лістапада 1988 года, памёр мой Тата — акадэмік Гаўрыла Гарэцкі. Амаль на Дзяды. У гэтыя дні памяць больш яскрава высвечвае яго аблічча, яго постаць, усё яго жыццё..."

13

БУДЗЬМА РАЗАМ У 2002 ГОДЗЕ!

Шаноўныя чытачы! Пачалася падпіска на першае паўгоддзе 2002 года. Падпіску можна аформіць у любым паштовым аддзяленні. Кошт індывідуальнай падпіскі на адзін месяц — 1100 рублёў, на тры — 3300 рублёў, на шэсць — 6600 рублёў.

Індывідуальны індэкс — 63856.

Кошт ведамаснай падпіскі на адзін месяц — 2500 рублёў, на тры месяцы — 7500 рублёў, на шэсць месяцаў — 15000 рублёў.

Ведамасны індэкс — 63857.

Фота Ул. КРУКА

Жыццё даецца, каб жыццё тварыць.
Каб светла-светлую яго ніць
віць і далей — любоўю, справай дзейнай
ды словам, што ад справы неаддзелена.
Тварыць!

Жыццё даецца, каб жыццё тварыць.
Надзеяй, праўдай, мужным парываннем,
высакародным, дружным намаганнем,
што потым зоркай у вяках гарыць.
Тварыць!

Жыццё даецца, каб жыццё тварыць.
Маральны самы, самы натуральны
пачатак гэты вось жыццестваральны.
Інакш — якая ад жыцця карысць?
Тварыць!

Матэрыялы, прысвечаныя вядомаму паэту, лаўрэату Дзяржаўнай прэміі Беларусі Анатолю Вярцінскаму чытайце на *стар. 6—7.*

КОЛА ДЗЁН

Яшчэ старажытныя сцвярджалі: усё цячэ, усё мяняецца. І прытым адвечна заведзеным чынам: ад меншага да большага, ад горшага да лепшага. Інакш — стаянне на месцы, стагнацыя, рэгрэс, адкат назад, урэшце. Калі б было гэтак, жыццё б спынілася. А яно ж развіваецца па спіралі, з узвышэннем. Нават тады, калі выдае, што стаіць на месцы. Вось як у нас цяперашнім часам. Сцвярджэннем улад, што й сёлета, скажам, адбыўся нейкі, хоць самы мінімальны, зрух да лепшага, можна, бадай, верыць. Калі не па ўсіх параметрах-паказчыках, дык хоць па некаторых, пасобных.

Аднак жа ёсць у нас сфера, дзе апошнія гады — аніякага зруху. Сфера гэтая — моўная. Сфера ўжывання, бытавання нашай роднай беларускай мовы. Не лепшае становішча з мовай і ў школах краіны. На вялікі жаль, гэта не бянтэжыць, не хвалюе многіх настаўнікаў. Прынамсі, на нядаўнім з'ездзе ніводзін з дэлегатаў не азваўся аб гэтым з трыбуны. Пра ўсё гаварылася там, толькі не пра тое, што беларуская школа перастае быць беларускай.

Усё цячэ, усё мяняецца...

ПАКАЗЧЫК ТЫДНЯ

Падсумоўваюцца вынікі сельскагаспадарчага года. Найлепшых вынікаў па зборы і ўраджайнасці збожжавых дасягнула Гродзеншчына. Вобласць дала ў дзяржаўныя засекі 1 мільён 200 тысяч тон зерня, або 22 працэнты ад ураджаю краіны. На кожнага жыхара Гродзеншчыны прыпадае больш чым па тоне збожжа. Калі б гэтак папрацавалі ўсе вобласці, Беларусь бы сабрала 10 мільёнаў тон збожжа, а гэта дало б магчымасць выйсці на самыя перадавыя пазіцыі ў свеце па вытворчасці мяса-малочнай прадукцыі і прадукцыі птушкагадоўлі. На жаль, паказчыкі іншых пяці абласцей намнога больш сціплыя, чым на Гродзеншчыне.

ТЭХНАЛОГІІ ТЫДНЯ

У аграпрамысловым комплексе краіны зарэгістравана 35 прадпрыемстваў, створаных пры ўдзеле замежнага капіталу. Сярод іх — 10 з нямецкім капіталам, па 4 — з польскім і амерыканскім, астатнія з удзелам капіталаў Галандыі, Аўстрыі, Славакіі, Літвы, Латвіі, Швейцарыі, Грэцыі, Нідэрландаў і, вядома ж, Расіі. Найбольш паспяхова і прыбыткова працуе "Тэхмалсервіс", створаны пры ўдзеле расійскіх інвестараў. Аднак жа новыя тэхналогіі і абсталяванне, якія ўсё больш інтэнсіўна ўкараняюцца на нашых прадпрыемствах, прыходзяць не з Расіі, а акурат з Еўропы. Зрэшты, а як інакш? Адтуль жа чэрпае, так бы мовіць, і сама Расія.

ПАКУПКА ТЫДНЯ

Друк паведаміў, што фінска-дацка-нарвежскі піваварны канцэрн аб'явіў аб набыцці праз падкантрольную яму расійскую піваварную кампанію "Балтика" 50 працэнтаў акцый нашага прадпрыемства "Крыніца". Засмучацца з гэтае прычыны ці радавацца? Пэўна, варта парадавацца: будзе магчымасць нам, беларусам, піць добрае піва. Тым больш няма падстаў гаварыць аб распродажы, ці нават аб разрабаванні нашых нацыянальных багаццяў. І "Крыніца" як была ў нас, так у нас і застанецца, і людзі нашы як працавалі там, так і будуць працаваць, хіба што заробкі іхнія павялічацца, і адлічэнні ў дзяржаўны бюджэт з "Крыніцы" не зменшацца, — усё гэта дасць новая тэхналогія і новая арганізацыя працы. Так што — у добры шлях, "Крыніца"!

АТС ТЫДНЯ

Новая аўтаматычная тэлефонная станцыя на 2300 нумароў пачала працаваць у райцэнтры Свіслач на Гродзеншчыне. Ёю кіруе персанальная ЭВМ, а гэта — зусім новы ўзровень тэлефоннай сувязі як у самой Свіслачы, так і ў навакольных вёсках, а таксама ў пасёлку Поразава. Парадуемся за свіслачан і выкажам пажаданне, каб як мага хутчэй і ў іншыя гарады і пасёлкі прыйшлі сучасныя АТС на змену пасляваенных, дапатопных, дзе для людзей тэлефон і тэлефонная сувязь — па-ранейшаму невырашальная праблема.

РЭЖЫМ ТЫДНЯ

БЕЛТА паведамляе, што Віцебскі аблвыканкам на няпэўны час забараніў вываз за межы вобласці мяса і малака ў неперапрацаваным выглядзе. Прычына забароны? Мясцовыя перапрацоўчыя прадпрыемствы зведваюць недахоп акурат гэтай сельгассыравіны. А між тым за 10 месяцаў гэтага года з вобласці вывезена прыкладна 11 тысяч тон малака і нямала мяса. А вось адносна гарэлкі — наадварот: уведзена абмежаванне на яе ўвоз у вобласць. Разумнае рашэнне? Ды як сказаць. Аказваецца, зроблена гэта не для таго, каб віцябляне менш пілі, а таму, што мясцовыя вытворцы моцных напояў выпусцілі сваёй прадукцыі толькі 87,9 працэнта ад планавай. Значыць, зноў жа — усяго толькі абарона "сваіх". Неяк сумна ад усяго гэтага, спадарове...

МІНІМУМ ТЫДНЯ

Зацверджаны новыя бюджэты пражытачнага мінімуму на душу насельніцтва і па асноўных сацыяльна-дэмаграфічных групах. Сярэдні вызначаны ў памеры 52541 рубель, для працаздольнага насельніцтва — 56136 рублёў, для пенсіянераў — 43631, для студэнтаў — 55006, для дзяцей і падлеткаў — 58681, для малышоў — 44373 рублі. Сціплыя мы ўсё ж людзі, беларусы! Няхай сабе гэтыя БПМ не рэальныя, а ўсяго толькі арыенціровачныя, для разліку іншых нарматываў, даплат і льгот, тым не менш — сціплыя мы людзі. Сціплыя, а ў дадатак — бедныя і гаротныя...

ПРЫВАТНІК ТЫДНЯ

Жыццё сапраўды не стаіць на месцы, і мы, няхай сабе са скрыпам, усё ж уваходзім у рынак. Пра гэта сведчаць шматлікія факты, якіх нямала ва ўсіх рэгіёнах краіны. Вось факт з Віцебска. Грузавы аўтапарк вобласці — крыху больш за 22 тысячы аўтамабіляў. З іх на сёння — каля 8 тысяч прыватных, а гэта ж — больш за трэць "жалезнага табуна", які забяспечвае грузаабарот у паўночным рэгіёне. Прытым суадносіна гэтая ўсё больш павялічваецца на карысць "прыватнікаў". Значыць, яны працуюць лепш? Напэўна ж!

ГЭС ТЫДНЯ

У сістэме "Белэнерга" працуе 11 гідраэлектрастанцый. Неўзабаве будзе ўведзена ў эксплуатацыю Вілейская ГЭС, акупнасць якой, паводле разлікаў, складзе каля 5 гадоў. Друк паведамляе таксама, што паблізу вёскі Янкаўцы Дзяржынскага раёна пастаўлена доследная ротарная ветраэнергетычная ўстаноўка магутнасцю 250 кілават, якая паказвае высокія тэхнічныя характарыстыкі. Пра ўсё гэта варта сказаць адно: даўно пара! Даўно трэба было б прыгадаць, што былі час, калі ў Беларусі працавалі дзесяткі, нават сотні (а не 11!) сярэдніх і малых, часам і зусім маламоцных ГЭС, якія, тым не менш, забяспечвалі многія мясцовыя патрэбы ў электраэнергіі. Вопыт дзядоў і бацькоў нявара забываць...

Аб мерапрыемствах па святкаванні 120-годдзя з дня нараджэння народных паэтаў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа

У сувязі з будучым святкаваннем 120-годдзя з дня нараджэння класікаў беларускай і сусветнай літаратуры, народных паэтаў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа ПАСТАНАЎЛЯЮ:

1. Зацвердзіць склад Нацыянальнага арганізацыйнага камітэта па правядзенні ўрачыстых мерапрыемстваў, прысвечаных 120-годдзю з дня нараджэння народных паэтаў БеларусіЯнкі Купалы і Якуба Коласа (прыкладаецца).

2. Нацыянальнаму арганізацыйнаму камітэту распрацаваць і зацвердзіць план правядзення ўрачыстых мерапрыемстваў, прысвечаных 120-годдзю з дня нараджэння народных паэтаў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа, прадугледзеўшы арганізацыйна-фінансавае забеспячэнне дадзеных мерапрыемстваў, шырокую інфармацыйна-растлумачальную, культурную, выдавецкую і міжнародную дзейнасць па прапагандзе творчай спадчыны народных паэтаў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа.

3. Савету Міністраў Рэспублікі Беларусь забяспечыць фінансаванне ўрачыстых мерапрыемстваў, прысвечаных 120-годдзю з дня нараджэння народных паэтаў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа.

4. Міністэрствам, іншым рэспубліканскім органам дзяржаўнага кіравання, мясцовым выканаўчым і распарадчым органам аказваць садзейнічанне Нацыянальнаму арганізацыйнаму камітэту па правядзенні ўрачыстых мерапрыемстваў, прысвечаных 120-годдзю з дня нараджэння народных паэтаў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа.

5. Дадзены Указ уступае ў сілу з дня яго падпісання.

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь
А. ЛУКАШЭНКА

13 лістапада 2001 г.,
г. Мінск.

СКЛАД НАЦЫЯНАЛЬНАГА АРГАНІЗАЦЫЙНАГА КАМІТЭТА ПА ПРАВЯДЗЕННІ ЎРАЧЫСТЫХ МЕРАПРЫЕМСТВАЎ, ПРЫСВЕЧАНЫХ 120-ГОДДЗЮ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ НАРОДНЫХ ПАЭТАЎ БЕЛАРУСІ ЯНКІ КУПАЛЫ І ЯКУБА КОЛАСА

У. Н. Дражын — намеснік Прэм'ер-міністра Рэспублікі Беларусь (старшыня арганізацыйнага камітэта).
Л. П. Гуляка — міністр культуры (намеснік старшыні арганізацыйнага камітэта).
У. П. Андрэйчанка — старшыня Віцебскага аблвыканкама
П. І. Брыгадзін — міністр адукацыі.
Г.В. Буралкін — старшыня грамадскага аб'яднання "Беларускі саюз мастакоў".
У. І. Ганчарэнка — міністр сувязі.
В. Б. Далгалёў — старшыня Брэсцкага аблвыканкама.
М. Ф. Дамашкевіч — старшыня Мінскага аблвыканкама.
Ж. К. Дапкюнас — дырэктар Літаратурнага музея Янкі Купалы.
В. М. Іпатава — старшыня грамадскага аб'яднання "Саюз беларускіх пісьменнікаў".
З. М. Камароўская — дырэктар літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа.
М. П. Корбут — міністр фінансаў.
І. А. Карэнда — начальнік Дэпартамента сацыяльнай палітыкі Пастаяннага камітэта Саюзнай дзяржавы (з яго згоды).
І. В. Катляроў — старшыня Пастаяннай камісіі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь па адукацыі, культуры, навуцы і навукова-тэхнічным прагрэсе.
М. У. Мясніковіч — прэзідэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.
М. Я. Паўлаў — старшыня Мінскага гарвыканкама.
М. В. Падгайны — міністр інфармацыі.
Я. У. Рыбакоў — старшыня Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі.
А. П. Саламаха — начальнік галоўнага ўпраўлення грамадска-палітычнай інфармацыі Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.
А. А. Сівалобава — начальнік упраўлення сацыянальна-культурнай сферы Апарату Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь.
А. М. Сычоў — намеснік міністра замежных спраў.
У. М. Шымаў — міністр эканомікі.

Далягляды Траецкага кірмашу

Беларускі фонд культуры сумесна з Мінскай гарадской арганізацыяй Беларускае таварыства інвалідаў правялі ў парку імя М. Горкага святочны кірмаш народнай творчасці і прыкладнога мастацтва майстроў-інвалідаў. Прайшоў ён пад дэвізам: "Лёс мой і надзея — гэта ты, мастацтва". У праграме свята працавала горад майстроў са сваімі хатамі-майстэрнямі "Саламяны цуд " і "Кветкавая сцяжынка", якія дэманстравалі дзівосныя вырабы з саломкі і цудоўную фларыстыку. "Фантазія добрых рук" — экспазіцыя, у якой экспанаваліся гліняная пластыка і вышыванка. Творчыя майстэрні поўніліся сувенірамі і высокамастацкімі льнянымі вырабамі, якія карыстаюцца павышаным попытам у далёкім і блізкім замежжы. У "Калейдаскопе захапленняў" выступілі фальклорныя і сучасныя калектывы мастацкай творчасці Беларускага таварыства інвалідаў, у якім карысна дзейнічаюць шматлікія грамадскія аб'яднанні: "Дапамога людзям з абмежаванымі разумовымі магчымасцямі", "Клапатлівыя рукі" і інш. Заслугоўвае ўвагі "Асацыяцыя дапамогі дзецям-інвалідам і маладым інвалідам", створаная ўпершыню. Кіруе гэтай важнай справай Люсьена Сіліцкая, а дапамагаюць ёй Тацццяна Знак. У "Клубе працоўнай рэабілітацыі" займаюцца бацікам, падзелкамі з бяросты, скуры.

Кірмаш праходзіў наўздзіў весела. Сцэна ажно калыхалася, плыла пад нагамі танцораў. Наваколле поўнілася цудоўнымі галасамі спевакоў. Своеасаблівай, вытанчанай была пантаміма, здзіўляла арыгінальная пластычная трактоўка песні "Касіў Ясь канюшыну". Усе ўдзельнікі паказалі высокі мастацкі ўзровень і артыстычнасць.

Тут жа Беларускае таварыства інвалідаў было прынята ў сябры Беларускага фонду культуры. Яго старшыня Уладзімір Гілеп са сваім намеснікам Людмілай Касяк узнагаравалі граматамі шмат якія калектывы таварыства: народны маладзёжны тэатр эстрады, рэжысёр Марыя Бурая; народны тэатр пантамімы "Рух", рэжысёр заслужаны дзеяч культуры РБ Тадэвуш Бекіш; народны ансамбль танца "Мітусь", рэжысёр Сяргей Расолька; Мінскае гарадское аб'яднанне глухіх майстроў "АРТА"; народны ансамбль танца ДК Гомельскага УПУН "Вівра", кіраўнік Юлія Ламанос; творы мастакоў Гомельскага УПУН "Вівра", кіраўнік народнай студыі Васіль Сідарэнка; самадзейнага мастака Аляксандра Базылюка; калектыў мастацкай самадзейнасці "Палешукі" з горада Ганцавічы Брэсцкай вобласці, мастацкі кіраўнік Лілія Вадзюціна; фальклорны калектыў прадпрыемства "Аліта", мастацкі кіраўнік Тамара Бутэнка; саліста Аляксея Сушанцова; майстэрню дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва Дома ветэранаў № 1, кіраўнік Лідзія Сінюк; майстэрню "Лазінка", кіраўнік Люсьена Сяліцкая; "Дом-інтэрнат", нам старшыні Цэнтральнага праўлення Беларускага таварыства глухіх Анатоль Нікіцін. Узнагароды былі прыняты з вялікай радасцю, а старшыня Мінскай гарадской арганізацыі Беларускага таварыства інвалідаў Мікалай Свечнікаў сказаў: "Мы не толькі скакаць і спяваць умеем, але і працаваць, а таму сёння адчуваем сябе не інвалідамі, а роўнымі сярод усіх астатніх. Мы прыносім і гатовы прыносіць карысць дзяржаве". І гэта не пафасныя словы, а праўда жыцця.

Яўген АДАМОВІЧ
Фота У. КРУКА

ВІНШУЕМ!

Як прыродная з'ява ў культуры...

ВІКТАРУ СКОРАБАГАТАВУ — 50

Оперны Голас. Плюс інтэлект. Бывае такое, ды рэдка. Прыплюсуйце яшчэ яркую знешнасць, артыстызм, таварыскасць, дар прамоўцы і дасціпнага апавядальніка, цягавітасць "працаголіка", дапытлівасць эрудыта... Не можа быць? Можа! Фенаменальнае спалучэнне розных вартасцяў чалавечай прыроды (як, пэўна, не толькі вартасцяў) ёсць у яго асобе. Гэтым ён вабіць многіх. І захапляе, і заварожвае, і насцярожвае. Прыцягвае...

Віктар Скорабагатаў — чалавек, якога слухаюць, глядзяць. Да якога прыслухоўваюцца: з цікаўнасцю, павагай або захапленнем.

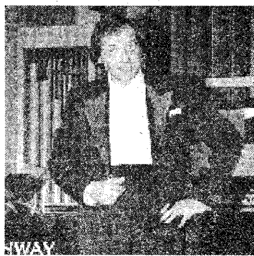
У сярэдзіне 70-х пра яго камедыйны талент ведаў кожны, каму собіла трапляць на студэнцкія капуснікі ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі. Крыху пазней яго, ганараванага лаўрамі Усесаюзнага конкурсу выканаўцаў песні, хадзілі слухаць ды глядзець у оперных спектаклях. Колькі гумару, жыццёвай кемлівасці, хлапечага свавольства выпраменьваў ягоны Фігара, колькі драматычных душэўных ваганняў і арыстакратычнай вытрыманасці было ў яго старым Жэрмоне!.. Між тым, адбывалася знаёмства з публікай замежжа...

Свае камерныя канцэртныя праграмы ён захацеў аднойчы ўзбагаціць стварэннем своеадметнай анталогіі сучаснага беларускага рамансу. І не змог пагадзіцца з тым, што гісторыя прафесійнай разнажанравай музычнай культуры Беларусі пачыналася нібыта пасля 1917 года. І дзякуючы "падказкам" дасведчаных аднадумцаў, адкрыў для сябе, а потым і для слухачоў, забытыя даўнейшыя пласты айчыннай музычнай спадчыны. І ўрэшце заняўся мэтанакіраванай "поліфанічнай" дзейнасцю, запачаткаваўшы фестываль "Адраджэнне беларускай капэлы", стварыўшы і ўзначаліўшы унікальнае Нацыянальнае тэатральна-канцэртнае аб'яднанне "Беларуская Капэла", якому ўжо 10 гадоў.

Цяпер Віктара Скорабагатава не толькі слухаюць і глядзяць, але і чытаюць. Чытаюць яго асветніцкія інтэрв'ю, яго дзёрзкія для руціннага музыказнаўства, яркія і пераканаўчыя артыкулы. Чытаюць яго прадмовы да выданняў, якія ажыццяўляе "Беларуская Капэла". Чытаюць яго кнігі: "Зайгралі спадчынныя куранты" ды манаграфію пра кампазітара Яна Тарасевіча...

Чын дзеяча беларускага музычнага адраджэння на мяжы стагоддзяў, прыняты В. Скорабагатавым, далёка не ўсе разумеюць адэкватна. Апроч памочнікаў ды прыхільнікаў, ёсць і апаненты, і зайздроснікі. Але ў павазе да самой асобы артыста наўрад ці каму з іх адмовіш.

А што да студэнтаў-вакалістаў Беларускай акадэміі музыкі, дзе ён выкладае 15 гадоў... У класе гэтага педагога яны маюць асаблівую магчымасць для самавыяўлення і творчасці. Бо ім даецца вучэбны рэпертуар на выбар — паміж агульнавядомай класікай і нашай айчыннай спадчынай, няздаўна ўлучанай у актыў гісторыі беларускай музычнай культуры. Бывае, выбіраюць не Моцарта, а Казлоўскага...

Перагледзеўшы ўласны архіў, разумею: матэрыялаў пра В. Скорабагатава сабралася — хоць кніжку складай! Гэта значыць, спыніць пяро і паставіць кропку даволі цяжка. Але трэба. Вакаліста лепш адзін раз паслухаць...

Паслухаць і пабачыць заслужанага артыста Беларусі В. Скорабагатава многія змогуць 20 лістапада на спектаклі Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы "Дзікае паляванне караля Стаха". За ўдзел менавіта ў гэтай пастаноўцы ён быў ганараваны Дзяржаўнай прэміяй краіны...

С. БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: Віктар СКОРАБАГАТАЎ у праграме "Манюшка на Радзіме"; фэст "Магутны Божа"-95: Гай ПІКАРДА, Віктар СКОРАБАГАТАЎ, Ігар ПУШКІН; з кампазітарам Віктарам КАПЫЦЬКОМ.

Фота В. СТРАЛКОЎСКАГА і з архіва рэдакцыі

ФЕСТЫВАЛІ

Сезон "Лістапада"

Штогод напрыканцы восені ў Мінску праходзіць Міжнародны кінафестываль краін СНД і Балтыі "Лістапад". Усе восем гадоў, колькі існуе гэты фэст-агляд ігравых карцін, аматары кіно маюць цудоўную магчымасць пабачыць лепшыя кінатворы, прадстаўленыя былымі савецкімі рэспублікамі. Сёлета пра свой удзел у кінафестывалі заявілі дзевяць краін. Упершыню ў "Лістападзе" будуць прадстаўлены кінематаграфісты Кыргызстана, якія прывязуць у Мінск карціну "Маймыл" (адным са стваральнікаў фільма з'яўляецца вядомы італьянскі сцэнарыст Т. Гуэра, што працаваў некалі з Ф. Феліні, А. Таркоўскім).

23 лістапада кінафорум па традыцыі распачнецца кінастужкай вытворчасці "Беларусьфільма". Мінчукі ўбачаць новую работу А. Яфрэмава "Павадыр", у якой рэжысёр зняў толькі беларускіх акцёраў. Дарэчы, у гэтым годзе адкрыццё "Лістапада-2001" адвіруе ў Палацы Рэспублікі. Кінафэст пройдзе пад асабістым патранажам старшыні Мінгарвыканкама Міхаіла Паўлава. Святочны вечар працягнецца паказам яшчэ адной стужкі: генеральнага дырэктара "Масфільма" К. Шахназарава "Яды, альбо Сусветная гісторыя атручэнняў". Нагадаю, што праграму кінафэсту звычайна складаюць карціны ўжо пракатаныя на іншых кінафестывалях, адзначаныя прызамі. Сёлета ў кінатэатрах "Кастрычнік", "Перамога" можна будзе пабачыць такія вядомыя ўжо кінафільмы, як "Цялец" А. Сакурава, "Сёстры" С. Бадрова-мал., "Пяшчотны ўзрост" С. Салаўёва, "Прыходзь на мяне паглядзець" А. Янкоўскага і М. Аграновіча, "Брэменскія музыканты" А. Абдулава, "Механічная сюіта" Д. Месхіева (усе — Расія), "Містэрыя старой управы" Я. Стрэйча (Латвія), "Мама" З. Мусакова і Б. Адылава (Узбекістан), "Пьерлекіно, ці Лягчэй паветра" Т. Хзмаляна (Арменія).

Падчас "Лістапада" плануецца падпісанне дагавора і трохбаковага пагаднення паміж міністэрствамі культуры Беларусі, Расіі і Мінгарвыканкамам аб стварэнні Цэнтра расійскага кіно на базе кінатэатра "Перамога". У рамках кінафоруму пройдуць таксама рэтраспектыва кінадэбютаў вядомых рэжысёраў М. Міхалкова, А. Канчалоўскага, В. Турава (кінатэатр "Мір"), паказы каротнаметражных і дакументальных фільмаў Расіі і Прыбалтыкі (кінатэатр "Перамога"), міжнародны фестываль дзіцячага кіно "Лістападзік" (кінатэатр "Піянер").

В.Б.

ПАМЯЦЬ

Наканавана доўгае жыццё

На Маскоўскіх могілках усталявалі і адкрылі помнік выдатнаму майстру беларускага габелена Аляксандру Кішчанку. Надвор'е плакала праліўным дажджом. Але людзей — сяброў, знаёмых, проста прыхільнікаў таленту мастака — сабралася шмат.

Так, прайшло ўжо чатыры гады, як Аляксандра Міхайлавіча няма сярод нас. Яго ўдаве Ніне Кухарэнцы, нягледзячы на ўсе заслугі А.Кішчанкі і Пастанову Саўміна Беларусі 1998 г. аб усталяванні помніка мастаку прыйшлося прыкласці нямала намаганняў, каб зрабіць мастаку вартае надмагілле. Дапамагло Міністэрства культуры Беларусі, камень апладзіі гарадскія ўлады, астатняе давялося дадаваць сям'і. Аўтарам помніка выступіла скульптар Алена Хараберуш, архітэктарам — Сяргей Казлоўскі. Старшыня Саюза мастакоў Г.Буралкін на адкрыцці назваў помнік адным з лепшых у рэспубліцы. Добрым словам згадалі Аляксандра Кішчанку перад адкрыццём помніка намеснік міністра культуры Беларусі В.Гедройц, дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея У.Пракапцоў, народны мастак Беларусі Г.Вашчанка, прадстаўнікі раённых уладаў г.Багучары Варонежскай вобласці — радзімы мастака.

Цэнтральны вобраз помніка — жанчына, што сядзіць у чоўне, несумненна жонка мастака. Несумненна і невыпадкова. Так, думкі Аляксандра Кішчанкі луналі ў іншых вымярэннях, ён не прымаў стандартныя памеры, уяўленні, каноны. Мастак дазваляў сабе парушаць звыклае і ў жыцці, і ў мастацтве. Яму надзіва ўдаваліся жаночыя вобразы, манументальныя і лірычныя адначасова. У кожным партрэце ён знаходзіў нечаканы ракурс, рашэнне, нібы зазіраючы ў думкі і душу свайго персанажа. У апошнія гады ён часцей пісаў жонку Ніну, таксама мастачку, але і проста прыгожую жанчыну, якая падаравала сталаму ўжо мастаку сына, нашчадка і надзею на сямейны працяг у мастацтве. Космас, які натхняў А.Кішчанку ў габеленах, у мазаічных пано і керамічных кампазіцыях, у жывапісных палотнах і вершаваных радках, сканцэнтраваўся ў гэтай жанчыне.

Аляксандра Кішчанку мы з

гонарам называем беларускім мастаком, хоць нарадзіўся ён у Расіі, вучыўся на Украіне. Мастак прыняў беларускую зямлю як сваю, а беларуская культура прыняла ўсе наватарскія ідэі і пошукі мастака.

Наталля ШАРАНГОВІЧ

Фота М. ПРУПАСА.

АБСЯГІ

ВІЦЕБШЧЫНА...

Пройдзе скульптурны пленэр

Як "ЛіМ" паведамляў ужо, у Полацку адбылося адкрыццё помніка заснавальнікам горада — крывічам. Скульптар Алесь Шатэрнік, распавядаючы пра сакральны змест свайго тварэння, адзначыў, што ў сімвалічным чоўне часу плывуць па рацэ памяці маці, сын і ваяры, якія абаранілі родную зямлю ад ворагаў. Мяркуецца, што наступным летам пры падтрымцы гарадскіх уладаў у Полацку пройдзе скульптурны пленэр.

Аб'яднала Беларусь

У Міёрах у рамках чацвёртага Усебеларускага фестывалю нацыянальных культур прайшло абласное свята "Нас аб'яднала зямля Беларусі". Па словах старшыні журы прафесара Міхася Дрынеўскага, у нашай краіне пражываюць 140 нацый і народнасцяў, і гэты унікальны фестываль значна актывізуе дзейнасць іх зямляцтваў. Свята ў Міёрах паказала не толькі шматгалоссе культур, але і высокі ўзровень іх узаемаўзбагачэння. Украінскія вышыўкі, яўрэйскія лялькі і акварэлі, польскія, рускія спевы і танцы былі прадстаўлены ў конкурснай праграме. Пасля яе вызначыліся калектывы, якія паедуць на заключны канцэрт фестывалю. Ён адбудзецца ў Гародні летам наступнага года.

Святлана ГУК

ГОМЕЛЬШЧЫНА...

Балетмайстру — 90 гадоў

Аляксандр Рыбальчанка — ветэран Вялікай Айчыннай, ганаровы грамадзянін Гомеля. Усё жыццё звязаў з танцавальным мастацтвам і песенная творчасцю. Працаваў у Купалаўскім тэатры, з канца 30-х — у Гомельскім палацы чыгуначнікаў. З самымі рознымі творчымі калектывамі прадстаўляў беларускае мастацтва ў Маскве. Пасля вайны стварыў ансамбль песні і танца і першым у рэспубліцы стаў народным артыстам сярод кіраўнікоў самадзейных мастацкіх калектываў. Аляксандру Аляксеевічу споўнілася 90 гадоў. З гэтай нагоды юбіляра павіншавалі шматлікія прыхільнікі яго таленту.

Прадстаўляе Кітай

Кітайская амбасада ў Беларусі і мастацкі аддзел абласнога краязнаўчага музея арганізавалі ў Гомелі выставу твораў дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва гэтай далёкай краіны. Экспазіцыя ўключыла работы сучасных кітайскіх майстроў, якія працуюць у традыцыйным стылі. Сярод экспанатаў — чайнікі, вазы, збаны, паветраныя папяровыя змеі...

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

МАГІЛЁЎШЧЫНА...

Намаляваць сябе

Напрыканцы кастрычніка ў Бабруйску адкрылася выстава беларускага мастака В. Калыгіна пад назовам "Малюю сябе..." У экспазіцыі — керамічныя і графічныя працы. Зроблены яны на мяжы стагоддзяў і ў асноўным тычацца сучаснай гарадской тэматыкі.

Алена СТРЫГУНОВА

Так трымаць, лыжкары!

Больш сямі год у сярэдняй школе № 4 Касцюковічаў існуе дзіцячы музычны ансамбль так званых шумавых інструментаў "Лыжкары". Яго стваральнікам і мастацкім кіраўніком з'яўляецца настаўнік музыкі Аляксандр Аношанка. У калектыве — адзінаццаць дзяцей, усе яны іграюць на старажытных беларускіх інструментах (лыжка, рагулька, рубель...). У рэпертуары ансамбля — музычная беларуская спадчына. Шэраг песень і музычных п'ес стварыў сам кіраўнік "Лыжкароў".

—Дзеці імкнуцца вывучаць элементы нотнай граматы, — расказвае Аляксандр Аношанка, — з задавальненнем выконваюць музыку нашых дзядоў і прадзедаў, усведамляюць, што іх творчасць — частка самабытнай нацыянальнай культуры...

Завітаў у госці шлягер

Удзельнікі сёмага Міжнароднага музычнага фестывалю "Залаты шлягер—2001", які праходзіў у Магілёве, не забыліся наведаць і жыхароў чарнобыльскай зоны. Як і летась, яны завіталі ў Касцюковічы. Сярод знакамітых спевакоў — Бісер Кіраў, Нагіма Эскалiева, Дзмітрый Гнацюк. Канцэртную праграму вяла Ірына Смольская.

Яшчэ адзін Дом культуры

У мікраёне "Маладзёжны" адкрыўся для моладзі Дом культуры, другі па ліку ў Касцюковічах. Памяшканне выдзеліў мясцовы цэментны завод. На першым паверсе будынка размясціліся памяшканні для працы гурткоў, на другім — глядзельная зала. Дырэктарай прызначана Таццяна Гарунова. Зараз фарміруецца штат супрацоўнікаў Дома культуры, ідзе рамонт памяшканняў. Як сцвярджае Гарунова, тут будуць створаны вакальны ансамбль, хор, драматычныя і музычныя гурткі.

Уладзімір КАПАЕЎ

МІНШЧЫНА...

Чытаў сатырык байкі

Днямі ў Пухавіцкай раённай бібліятэцы адбылася творчая вечарына паэта-сатырыка Міколы Вяршыніна. Прыехаў сюды пісьменнік невыпадкова: менавіта на пухавіцкай зямлі, у вёсцы Кавалевічы, прайшло ягонае дзяцінства. На вечарыну сабраліся бібліятэкары, сябры літаратурнага аб'яднання "Мар'інка", настаўнікі беларускай мовы і літаратуры, аматары роднага слова.

Вяршынін выдаў адзінаццаць кніжак. Яго любімы жанр — байкі. Менавіта яны ў першую чаргу і гучалі на вечарыне. Дзве гадзіны прайшлі вельмі хутка. Паэту было зададзена шмат пытанняў. Жадаючых набылі ягоныя зборнікі, выдадзеныя ў апошні час.

Напрыканцы вечарыны Мікола Вяршынін падараваў бібліятэцы і мясцоваму краязнаўчаму музею свае новыя кніжкі "Даная і Напалеон", "Мышь под веником", "Ганарысты мухамор".

З. ДУБАНОС

Саюз мастакоў рыхтуецца да з'езда...

У будучы аўторак у малой канцэртнай зале «Мінск», пройдзе чарговы з'езд Саюза беларускіх мастакоў. На з'ездзе чакаецца прысутнасць каля 400 сяброў саюза і гасцей, а ў зале ўсяго 280 месцаў. Такая сітуацыя ўзнікла з-за сённяшняга фінансавага стану Саюза мастакоў, які па праве лічыцца ў рэспубліцы ледзьве не самым матэрыяльна забяспечаным сярод падобных грамадскіх структур. І нездарма. Саюз мае вялікую ўласнасць — гэта і Палац мастацтваў, і Барысаўскі камбінат дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва імя А.Кішчанкі, скульптурны камбінат у Мінску, і Мастацка-вытворчыя камбінаты пры СМ у кожным абласным горадзе і ў Мінску, і некалькі мастацкіх галерэй, Музей Бембеля з выставачнай залай, каля пяцісот майстэрань у Мінску, з якіх 240 — уласнасць саюза, 260 арандуецца ў горада... Усё гэта патрабуе, акрамя аплаты падаткаў, — добраўпарадкавання з году ў год, рамонту і перабудоўкі, догляду, камунальных плацяжоў. Даўно вядома, што вялікая гаспадарка патрабуе сапраўднага гаспадара. Не кожны сярод мастакоў, людзей творчых, летуценных і не заўжды прыдатных для гаспадарчага кіравання, здольны такую вялікую гаспадарку ўтрымаць «на плыву». Таму пытанне, хто стане чарговым старшынёй саюза, вельмі важнае для яго далейшага існавання.

Дзесяць гадоў нязменна кіраваў Саюзам мастакоў скульптар Генадзь Буралкін. Зрэшты, менавіта ў час ягонага старшынства Саюз мастакоў захаваў усе свае будынкі і ўласнасць ад «нацыяналізацыі». Сённяшні мэр Мінска, Рэспубліканская камісія па льготах дамагліся памяншэння платы за метр майстэрні як за кватэрны, а не як за вытворчы. Саюз мастакоў атрымаў сёлета ад дзяржавы 7 мільёнаў датацыі праз Канфедэрацыю творчых саюзаў на выставы ды на сацыяльную дапамогу. Напрыклад, мастакі-ветэраны з 1990 г. зусім не плацяць за карыстанне майстэрнямі.

Праўда, багатай арганізацыяй Саюз мастакоў не назавеш, запазыка ягоных сяброў самому саюзу сёння складае, па словах Г.Буралкіна, 13 мільёнаў рублёў. Але ўсе прадпрыемствы саюза самаакупныя, а частка галерэй нават прыбытковая. Змяніліся намаганнямі саюза і мытныя адносіны да мастакоў, якія вывозяць свае творы за мяжу. Сёння саюз мае права сам выдаваць спецыяльныя заключэнні аб аўтарстве, а мытныя плацяжы для мастакоў на ўласныя творы ў шэсць разоў меншыя, чым для ўсіх.

Натуральна, і нараканняў на дзейнасць саюза шмат. Напрыклад, яшчэ на мінулым з'ездзе ўзнімалася пытанне пра майстэрні на вуліцы Дзімітрава. Будынак у аварыйным стане, без моцнага падмурка, на мяжы літаральнага самаразбурэння. Мастакі, што мелі там майстэрні, атрымалі новыя. Многія засталіся незадаволеныя ні месцам, ні плошчай новых памяшканняў. Зараз на месцы старога будынка фірма «Камкон» за свае сродкі будуе новы, першы паверх будзе цалкам аддадзены саюзу пад галерэю і падсобныя памяшканні (больш за трыста квадратных метраў). Абмен стаўся рэальнасцю, выгодай для Саюза мастакоў. Але, думаецца, сама сітуацыя, па-рознаму ацэненая прэсай са словаў мастакоў, можа стаць на з'ездзе чарговым скандалам. І не яна адна.

Хацелася б, канешне, каб сёлета не паўтарылася мінулагодняя пасляз'ездаўская гісторыя. Думалі, што выпусцілі пару і ўсё? Пасля шматлікіх абвінавачанняў КРУ Міністэрства фінансаў правярала фінансавую дзейнасць Саюза мастакоў некалькі месяцаў. Праўда, нічога не знайшлі, нервы толькі папсавалі... А сёлетняя барацьба на з'ездзе чакаецца вельмі вострай. Кандыдатуры называюцца самыя розныя. На жаль, з-за недахопу сядзячых месцаў, журналісты могуць на з'езд не патрапіць. Але, можа, гэта і лепш — не вынесуць "смецця" з хаты..

Наталля ШАРАНГОВІЧ

На студэнцкім свяце

У Беларускім дзяржаўным педагагічным універсітэце імя Максіма Танка адбылося студэнцкае свята. На сцэне актавай залы гучалі вершы, песні, жарты, прыколы і іншыя творы студэнцкага фальклору. Так, хлопцы-філолагі, якія паступілі на 1-ы курс, былі ўзнагароджаны "за смеласць" памятнымі медалямі. А дзяўчаты-танцоркі атрымалі шмат апладысментаў і кветак...

Перад студэнтамі выступілі госці свята — кампазітар Алег Елісеенкаў і паэт Уладзімір Мазго, якія парадавалі прысутных сваімі песнямі і вершамі.

У. ЛЯСНЫ

МАНАЛОГІ

Жаночы погляд Ганны Кісліцынай

Часта можна пачуць, што няма літаратуры мужчынскай і жаночай, а ёсць сапраўдная і несапраўдная... Аднак нават калі сёння й няма жаночай паэзіі, то чаму б яе не стварыць: больш палкую і шчырую, больш пранікнёную, наогул больш эмацыйную і пачуццёвую, урэшце, бадай што, і больш жыццёвую па прычыне ўсяго гэтага. Ганна КІСЛІЦЫНА лічыць, што вартасць літаратуры ў многім прадвызначана тым, як праяўляецца ў тэксце пол аўтара. Яна верыць у тое, што эпітэт "жаночая" у хуткім часе перастане ўспрымацца, як слова з негатыўным адценнем.

Ганна КІСЛІЦЫНА працуе старшым навуковым супрацоўнікам аддзела тэорыі ў акадэмічным Інстытуце літаратуры імя Я.Купалы. Лічыць сябе спадчынным крытыкам, бо расла і гадавалася, спазнавала родную беларускую мову і далучалася да літаратуры ў сям'і вядомых нашых літаратуразнаўцаў, удумлівых і прынцыповых крытыкаў-аналітыкаў Міхася Тычыны і Алы Кабаковіч.

— У дзяцінстве, папраўдзе, я хацела стаць урачом, гэтую думку выспельвала досыць сур'ёзна, тым больш што з мамінага боку ледзь не палова маіх сваякоў выбралі менавіта гэтую прафесію. Аднак стала літаратуразнаўцам, літаратурным крытыкам. Лічу, што паварот гэты не такі й круты, як можа каму падацца. Лекары — прафесія найбліжэйшая да літаратараў. Паміж імі можна правесці вось такія паралелі. Выдатны пісьменнік — хірург. Слабейшы — мануальны тэрапеўт. Сацыяльную прозу пішуць дыягносты, займальнае чытво — анестэзіёлагі. Жаночая паэзія — занятак кардэолагаў. Літаратурны крытык — патолагаанатам: прэпарыруй, корпайся ў вантробах, аналізуй, але не спадзявайся на ўдзячнасць кліента. Горш за ўсіх — літаратуразнаўцам, яны, калі і маюць адносіны да медыцыны, то хіба што да судовай. Літаратуразнаўца — эксгуматар. Ні ўдзячнасці, ні славы, ні грошай. Але апошняе слова за ім...

Сталася так, што я абрала сабе акурат гэтыя дзве самыя горшыя і няўдзячныя ролі. Не шкадую, і нават спрабую ўнесці ў гэтыя прафесіі элемент полу. Хаця, на мой погляд, крытыка — гэта і так спрадвечна жаночая справа. Мужчына будуе, малюе, піша... Жанчына заўсёды незадаволена — яна вартая большага. Мажліва, крытык не прафесія, а пол. Само слова перакладаецца як мерка, адзнака. Крытыкаваць — раздаваць адзнакі, настаўнічаць. Па адукацыі я настаўніца, выпускніца філфака БДУ. Беларуская настаўніца становіцца літаратурным крытыкам, калі ў ёй абуджаецца феміністка. Ці не паходзіць слова "крытыка" ад назову вострава Крыт — першарадзімы фемінізму?

Увогуле, крытык — той, хто любіць літаратуру, але не літаратараў. На пісьменнікаў ён глядзіць у задуменні... Як той цыган з паказкі — "Ці то гэтых дзяцей адмыць, ці то новых нарабіць?" Як па мне, дык тых, што ёсць, ужо і не адмыеш. Ну што можна чакаць ад пісьменнікаў-мужчын, якія на працягу некалькіх тыдняў чакаюць бамбардзіроўку Афганістана, палка абмяркоўваючы гэта ў рэдакцыйных пакоях? Я разумею, што для большасці беларускіх літаратараў каляровая скрынка — ледзь не адзіная крыніца не толькі інфармацыі, але і эмоцый. Іх паўсядзённае жыццё пазбаўлена адрэналіну — яны не наведваюць спартовыя пляцоўкі, не скачуць з вышкі, не вандруюць, і не ходзяць у казіно. У іх згорбленыя плечы і цяжкі погляд. Узбудзіць іх цікавасць можна хіба што бомбай.

Мне давялося назіраць такую сцэну. У рэдакцыі часопіса "Крыніца" чатыры паважаныя мною аўтары разглядалі плакат, на якім быў групавы жаночы фотаздымак пачатку стагоддзя. Пісьменнікі тыцкалі пальцамі ў твары даўно памерлых жанчын і пыталі адзін у аднаго: "А як табе гэтая? А ты б з гэтаю мог?.." На плакаце быў надпіс па-польску: "Што я тут раблю?" Што я тут раблю — падумалася мне і стала шкада сваіх сучасніц.

Для сённяшніх беларускіх літаратараў жанчына — гэта ўсяго толькі візуальны вобраз. Куды цікавей ім сёння — зловяць ці не зловяць бэн Ладэна. Між тым, бэн Ладэн — гэта не імя чалавека, а імя нашага страху перад жыццём. Мы не можам перайначыць свой лёс і задавальняемся перамогамі ў віртуальным свеце. Мужчыны-пісьменнікі прагнуць action, дзеяння, але рэалізуюць яго не ва ўласным жыцці, а выключна ў тых мадэлях, якія яны ствараюць штучна на паперы.

Ці многа ў нас апошнім часам з'явілася новых мастацкіх праектаў, новых часопісаў? Не. І ранейшыя патроху адыходзяць пад уладу жанчын. У гэтым ёсць пэўная справядлівасць. У літаратуру прыходзіць усё болей жанчын, якія проста фізіялагічна не могуць дазволіць сабе адрыў ад жыцця. Пасядзіш гадзіну-другую ў паліклініцы з дзіцем, устанеш колькі разоў да хворага, прастаіш паўдня на кухні ці вернешся стомленай з соткавых град — і табе хочацца перапісаць наноў не толькі створаную мужчынамі літаратуру, але і ўсё створанае імі жыццё.

Не так даўно я пазнаёмілася з Ірынай Чыкалавай, маладой прыгожай жанчынай, доктарам навук, якая выдае часопіс "Іншы погляд". Наклад яго невялікі — 299 экземпляраў, і разыходзіцца ён сярод спецыялістаў, пераважна гісторыкаў і сацыёлагаў. Яго мэта — нагадаць жанчынам аб той ролі, якую яны адыгралі ў гісторыі чалавецтва. Мне б хацелася, каб неўзабаве з'явіўся і адпаведны літаратурны часопіс, дзе б адстойвалася не толькі права жанчыны на іншы погляд на рэчы, але і прапагандаваліся спрадвечныя каштоўнасці — дабрыня, любоў да бліжніх, спагада.

"Цвёрдае, жорсткае вядуць да смерці, мяккае, слабое вядуць да жыцця," — сказаў кітайскі філосаф Лао-цзы. У гэтага выказвання больш глыбокі сэнс, але сёння мне хочацца прачытаць яго так: "Жаноцкасць выратоўвае свет!"

Запісала М. МІХАЙЛАВА

СВЯТЫ

Каласавіны

На пачатку лістапада ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адзначалася 119-я гадавіна з дня нараджэння класіка беларускай літаратуры.

Свята "Каласавіны" пачалося праграмай "Казкі жыцця", галоўнымі дзеючымі асобамі якой былі выхаванцы дзіцячага сада Нацыянальнай акадэміі навук. Яны прыйшлі ў госці да дзядулі Якуба, каб прачытаць вершы і казкі, сустрэцца з дзіцячымі пісьменнікамі Нінай Галіноўскай, Іванам Курбекам, малодшым сынам Якуба Коласа Міхасём Канстанцінавічам Міцкевічам — героем паэмы "Міхасёвы прыгоды".

Кульмінацыйным момантам "Каласавін" была XVII навуковая канферэнцыя, якая кансалідавала, безумоўна, лепшыя сілы вучоных-коласазнаўцаў. Работа канферэнцыі ладзілася на трох мэтавых секцыях, якія аб'ядноўвалі даклады вучоных па пэўных накірунках даследчыцкай дзейнасці: гісторыка-літаратурныя аспекты творчасці песняра; праблемы стылю, паэтыкі, тыпалогіі; моўна-лінгвістычныя аспекты творчасці Якуба Коласа.

Вялікую цікавасць выклікаў даклад дацэнта кафедры беларускай літаратуры XX ст. БДУ Валерыя Максімовіча "Канцэпцыя трагічнага гуманізму ў паэме Якуба Коласа "Сымон-музыка", у якім аўтар значна пашырае традыцыйны погляд коласазнаўчых колаў на далікатную праблему месца мастака ў сучасным яму грамадстве.

Як заўсёды, новыя цікавыя думкі выказалі член-карэспандэнт НАН РБ Міхась Мушынскі, які закрануў праблему літаратурнай вартаснасці рускамоўнага перакладу "Новай зямлі" Коласа, і загадчык кафедры беларусазнаўства Акадэміі кіравання пры

Прэзідэнце РБ прафесар Браніслаў Плотнікаў (даклад аб фразеалогіі ў мове твораў Коласа).

Традыцыйна многія даследчыкі звяртаюць сваю ўвагу на першы беларускі раман — трылогію "На росстанях". На гэты раз новую канцэпцыю прачытання вядомага твора прапанавалі супрацоўнікі Інстытута літаратуры НАН Беларусі доктар філалагічных навук Алесь Яскевіч і кандыдат філалагічных навук Алеся Шамякіна.

Невычарпальная ўвага вучоных і да шэдэўраў нашай класікі — паэмы "Новая зямля". У розных аспектах яе даследавалі адразу пяць навукоўцаў, сярод іх дацэнт кафедры славянскіх літаратур БДУ Мікола Трус, загадчыца філіяла Музея тэатральнай і музычнай культуры "Гасцёўня Галубка" Людміла Камароўская, дацэнты кафедры сучаснай беларускай мовы БДУ Зінаіда Бадзевіч і Валянціна Трайкоўская, аспірантка Юлія Назаранка ды інш.

3 лістапада, непасрэдна ў дзень нараджэння Якуба Коласа, сіламі музея, аддзелаў культуры Уздзенскага і Стаўбцоўскага райвыканкамаў была арганізавана літаратурная вандроўка для ўдзельнікаў і гасцей свята "Каласавіны" па мясцінах, звязаных з імёнамі вядомых беларускіх літаратараў — Паўлюка Труса, Кандрата Крапівы, Алеся Пальчэўскага. Наведалі навукоўцы і радзіму Коласа — хутар Смольню.

Ганна ЗАЙЦАВА,
вучоны сакратар Літаратурна-мемарыяльнага Музея Якуба Коласа

Фота С. ЛУК'ЯНАВА

ЛІНІЯ ЖЫЦЦЯ

Палігон

Мінула 15-я гадавіна аварыі на Чарнобыльскай АЭС. Фактычна вырасла новае пакаленне, якое нарадзілася і сфарміравалася пасля Чарнобыля. Яшчэ нядаўна мы гаварылі: да вайны, пасля вайны. Цяпер усё часцей і часцей выкарыстоўваецца адлік часу: да Чарнобыля, пасля Чарнобыля. Гэта трагедыя паставіла жахлівую кропку адліку ў развіцці чалавецтва: ідзе працэс незваротнага змянення генафонду нацыі, дасягнуты парог невяртання да зыходнага ў прыродзе, назіраецца страта здольнасці да эвалюцыі. У адрозненне ад Хірасімы і Нагасакі рэгіёны, што пацярпелі ад чарнобыльскага выбуху, будуць заставацца забруджанымі доўгія стагоддзі. Аднак увага з боку грамадства да чарнобыльскіх праблем становіцца ўсё меншай і меншай. Чарнобыльскую трагедыю эксплуатавалі хто хацеў і колькі хацеў у прымаць гэты знішчальны прагноз як рэальна ажыццявімы сцэнарый. Так, атамных, нафтавых, газавых і іншых магнатаў не кранаюць слёзы і смерць мільёнаў людзей. Ім, як і большасці задаволеных уласным камфортам, дабрабытам, здаецца, што такое становішча будзе працягвацца вечна. І ў гэтым памылка: вечнага не бывае нічога. Перамены наспяваюць штохвілінна, з кожнай гадзінай, з кожнымі суткамі зараджаецца і мацнее сітуацыя, калі ні грошы, ні ўлада, ні ядзерныя бомбы не здольныя будуць захаваць той камфорт, які ўвекавечылі ў сваіх думках і памкненнях моцныя гэтага свету. Хлеб гэтай сітуацыі — інфармацыя. Тыя, каму сёння і так добра, спачатку адмаўляюцца аналізаваць інфармацыю і выкарыстоўваць яе ў стваральных мэтах на агульную карысць, пасля не здольны заўважаць і саму інфармацыю.

Між тым няма нічога каштоўнейшага за інфармацыю. Тым больш, за інфармацыю аб чарнобыльскай трагедыі. Бог захацеў, каб інфармацыяй гэтай валодала Беларусь. Мусіць, ніводзін другі народ не змог бы выжыць, зазнаўшы такія страты. І я веру, што народ наш не толькі выжыве, але і выратуе многія іншыя народы.

А вось яны пачынаюць вельмі актыўна клапаціцца аб уласных бяспецы і выжыванні. Тое, што здарылася ў Чарнобылі 26 красавіка 1986 года, можа здарыцца ў любой з краін, якія валодаюць ядзерным патэнцыялам. Не сакрэт, што за вельмі вялікія грошы крымінальным шляхам распаўсюджваецца аружэйны плутоній сярод краін трэцяга свету. Тэрарыстычныя акты ў Злучаных Штатах 11 верасня гэтага года паказалі, што сусветная катастрофа наспявае.

Германія, рэальна ўяўляючы пагрозу, заявіла аб тым, што на працягу 25 гадоў будуць закрыты атамныя электрастанцыі, урад краіны прыняў закон "Аб аднаўляемых крыніцах энергіі". У гэты ж час наша суседка Расія прымае закон аб увозе ядзерных адходаў з другіх краін, у выніку чаго тэрыторыя вялікай дзяржавы будзе ператворана ў велізарныя смертаносныя могілкі.

Сёння Беларусь фактычна ў адзіночку супрацьстаіць сусветнай бядзе. Вынікамі гэтага супрацьстаяння не супраць авалодаць заходнія шчыруны, прапануючы ўзамен капеечную гуманітарную дапамогу. Пры ўсёй беднасці фінансавання вучоныя Беларусі валодаюць унікальнымі звесткамі і дадзенымі. Акадэмік Яўген Паўлавіч Дзямідчык, адзін з вядучых спецыялістаў у свеце ў галіне пухлін шчытападобнай залозы, неяк са скрухай канстатаваў:

— Наша інфармацыя каштуе мільёны і мільярды долараў, а краіна мусіць аддаваць яе бясплатна. Ад замежных візіцёраў няма адбою. Ехаць нібы каб дапамагчы, а пасля высвятляецца, што іх цікавіць толькі наша інфармацыя, і, як правіла, бясплатна. Калі паўстала пытанне аб будаўніцтве спецыялізаванай клінікі, дык замежныя партнёры будаваць яе ў Беларусі не захацелі.

Яўген Паўлавіч расказаў аб адным зусім дзікім выпадку. Група нашых дзяцей, прааперыраваных на шчытападобную залозу, была адпраўлена на аздараўленне ў Італію. А там іх узялі ды і прааперыравалі яшчэ раз, фактычна заведама скалечылі дзяцей. Гэта так ім хацелася мецъ матэрыял для даследаванняў.

Нямала каштоўных звестак напрацавана і ў Пінскім кансультацыйна-дыягнастычным цэнтры. Сумеснымі намаганнямі супрацоўнікаў цэнтра падрыхтавана кніга, у якой абагульнены дадзеныя па радыеактыўнаму забруджванню прыроднага асяроддзя, паказаны дозы і наступствы абпрамянення насельніцтва. База для правядзення радыяцыйна-экалагічных даследаванняў уяўляе сабой сетку ландшафтна-геахімічных палігонаў (ЛГП) і ахоплівае ўсе забруджаныя тэрыторыі рэспублікі на розных адлегласцях ад Чарнобыльскай АЭС. Такога няма ні ў адной навукова-даследчай установе рэспублікі. ЛГП займаюць плошчу 5—20 тысяч гектараў кожны, дзе размешчаны буйныя гаспадаркі і прылягаючыя да іх лясныя масівы, урочышчы, поймы, а таксама ландшафты, у рознай ступені змененыя ў выніку антрапагеннай дзейнасці. На тэрыторыі кожнага ЛГП устаноўлена стацыянарная рэперная сетка, з якой пастаянна здымаюцца паказчыкі. Пры гэтым улічаны ўсе тыповыя элементы ландшафтаў: поймы рэк, лясы, меліярацыйныя сістэмы, сельскагаспадарчыя ўгоддзі, антрапагенныя комплексы. Усяго ў Гомельскай, Магілёўскай і Брэсцкай абласцях выдзелена 24 ЛГП агульнай плошчай 297 470 гектараў. Сутнасць даследаванняў — вывучэнне міграцыі радыенуклідаў у залежнасці ад структуры ландшафту з глебы ў расліны, медыцынскае абследаванне насельніцтва. Фактычна Пінскі цэнтр валодае інфармацыяй аб 15-гадовай дынаміцы развіцця радыяцыйна-экалагічнай сітуацыі на землях, забруджаных пасля чарнобыльскага выбуху. Аказалася, што па многіх паказчыках захворваемасць дзяцей і падлеткаў з пацярпелых раёнаў Брэсцкай вобласці вышэй, чым дзяцей і падлеткаў, уключаных у Беларускі дзяржаўны рэгістр асоб, пацярпелых ад радыяцыі. Якім спалучэннем радыяцыйных, тэхнагенных і прыродных фактараў гэта можна растлумачыць? Адна з прычын — унікальныя прыродныя ўмовы ў Палескім рэгіёне, якія вызначаюць асаблівасці руху радыенуклідаў у міграцыйных ланцугах. Таму была праведзена работа па тэрытарыяльнай дыферэнцыяцыі паказчыкаў захворваемасці школьнікаў. Выяўлена, што захворваемасць не з'яўляецца прамым наступствам велічыні радыеактыўнага забруджвання тэрыторыі. Дзіцячая анкалагічная захворваемасць была вышэй у тых населеных пунктах, дзе выкарыстоўваецца сельсгаспрадукцыя з пойменных дзярновых, забалочаных і тарфяных глебаў, дзе ўласную жывёлу кормяць сенам з натуральных пойменных сенажацяў.

Вось, напрыклад, дадзеныя па ЛГП "Дварэц" Лунінецкага раёна. Шчыльнасць радыеактыўнага забруджвання ў вёсцы Ракітна 2,1 кюры на кв. кіламетр, у вёсцы Язвінкі — 3, у вёсцы Дварэц — 2,1. Анкалагічныя захворванні адпаведна: 980, 580 і 338 выпадкаў на 100 тысяч насельніцтва.

Спецыялістамі распрацаваны рэкамендацыі па вядзенні гаспадарчай дзейнасці ў той або іншай мясцовасці, выкананне якіх дазволіла б істотна паўплываць на стан здароўя насельніцтва. Рэкамендацыі разасланы ўсім кіраўнікам рэгіёнаў. Але...

— Але нікому гэта непатрэбна і нікога не цікавіць, — гаворыць загадчыца навуковага аддзела цэнтра Л. Лебедзева. — Ні гаспадарнікі, ні медыкі практычна не выкарыстоўваюць нашы матэрыялы. А вынікі абследавання сведчаць аб рэзкім пагаршэнні стану здароўя насельніцтва, і праблемы дыягностыкі, лячэння, аздараўлення дзяцей чыстымі прадуктамі, разумнага гаспадарання на забруджаных землях неабходна вырашаць тэрмінова.

Нядаўна Пінскі кансультацыйна-дыягнастычны цэнтр наведалі супрацоўнікі аддзялення медыка-біялагічных навук НАН Беларусі, член-карэспандэнт НАН Беларусі У. Кульчыцкі, доктар медыцынскіх навук І. Семяненя. Яны спрабавалі высветліць навуковы патэнцыял цэнтра, магчымасці мясцовага персаналу весці фундаментальныя даследаванні ў рамках праграм, прапанаваных НАН Беларусі. І матэрыяльная база цэнтра, і прафесійны патэнцыял яго супрацоўнікаў дазваляюць разглядаць гэта як рэальны праект. Прынамсі, кіраўніцтва цэнтра вельмі хоча гэтага. Адна з прычын такога актыўнага пошуку кантакту з акадэмічнымі навукоўцамі — пагроза ператварэння цэнтра ў звычайную паліклініку з яе мізэрным фінансаваннем і непазбежным падзеннем якасці абследавання насельніцтва.

Усяго работнікамі цэнтра складзены ландшафтныя карты 24 палігонаў. Сёння па поўным праве ўсю тэрыторыю рэспублікі можна назваць палігонам. І не трэба бачыць у гэтым нічога ганебнага і абразлівага. Тым больш не трэба экзальтаваных карысліва-правакацыйных заклінанняў накшталт: ах, палігон, ах, дакуль будзе працягвацца эксперымент над людзьмі! Нам з радыенуклідамі жыць стагоддзі, а з некаторымі і тысячагоддзі. Значыць, жыць трэба не як набяжыць, а ўсведамляючы сваю годнасць і дамагаючыся належных сродкаў бяспекі. Гэта першае.

Па-другое, палігон — гэта такая тэрыторыя, дзе або ўдасканальваюць сваё майстэрства, або захоўваюць адпрацаваныя прадукты жыццядзейнасці. У нас гэтымі прадуктамі пакуль што з'яўляюцца людзі, якія жывуць на гэтых палігонах Але так быць не павінна. Уладальнікі навукова-тэхналагічных палігонаў, ці палігонаў па захоўванні адходаў — гэта адны з багатых людзей у свеце. У іх паслугах маюць патрэбу ўсе. А наш беларускі палігон непасрэдна звязаны з выжываннем чалавецтва.

Значыць, і цана яго павінна быць адпаведная.

Павел ВЕРАБ'ЁЎ

сацыяльна-палітычных і эканамічных мэтах. Вельмі прадуктыўна была выкарыстана катастрофа на АЭС у вырашэнні спрэчкі дзвюх грамадска-палітычных сістэм: капіталізму і сацыялізму.

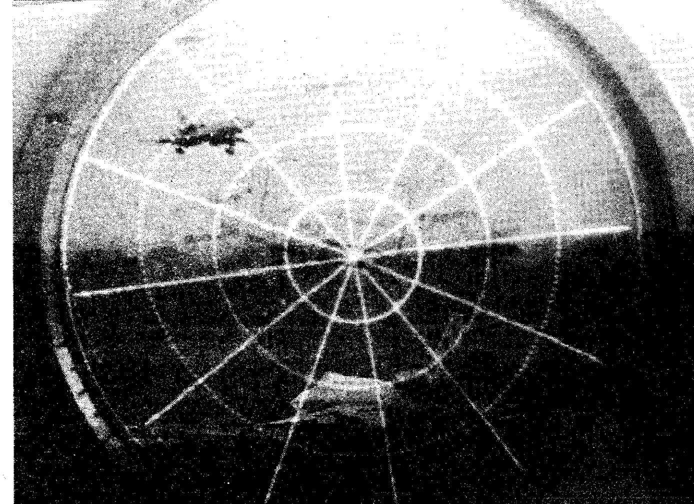
По першым часе свет літаральна ўскалыхнуўся і прыйшоў у жах ад памераў катастрофы. Але пазней, пад ціскам ілжывай міжнароднай кампаніі супраць праўды, арганізаванай атамным лобі, большасць у рэшце рэшт паверыла, што нічога небяспечнага няма. Аднак вучоныя многіх краін настойліва шукаюць шляхі сацыяльна-біялагічнага выжывання чалавека ў сучасных экстрэмальных умовах радыяцыйнага забруджвання планеты, спрабуюць выявіць у яго арганізме рэзервовыя адаптацыйныя магчымасці. Як лічыць дырэктар Пінскага кансультацыйна-дыягнастычнага цэнтра А. Волкаў, на жаль, у гэтым кірунку амаль нічога не дасягнута. Анатоль Ягоравіч пераконаны, што сёння мы не толькі не гатовы спасцігнуць усю глыбіню трагедыі стагоддзя, але і пакаяцца ў тым, што натварылі на нашай Зямлі. Прагноз на будучае, выказаны А. Волкавым, даволі песімістычны.

— Чалавечае грамадства, якое пражывае на радыеактыўна забруджаных тэрыторыях, не зможа засяродзіць свае намаганні на развіцці, а будзе неймаверна доўгі час сутыкацца з праблемай выжывання. Там будуць адбывацца небяспечныя працэсы дэградацыі чалавечага патэнцыялу, у першую чаргу — разбурэнне здароўя і хуткі фізічны знос, негатыўныя генетычныя наступствы. Сучасны традыцыйны свет з яго некантралюемымі тэмпамі росту эканомікі і насельніцтва, падзеннем маралі і духоўнасці з'яўляецца самаразбуральным і вядзе чалавецтва па шляху самазнішчэння. Чарнобыльская катастрофа — гэта самае найвялікшае бедства на планеце з доўгатэрміновымі экалагічнымі, медыцынскімі, сацыяльнымі і генетычнымі наступствамі, якія скажуцца на будучых пакаленнях. Сусветнае грамадства не асэнсоўвае ўсёй небяспекі чарнобыльскай катастрофы, а навука пад ціскам атамнага лобі вядучых краін самаўхілілася. Менавіта таму сусветная супольнасць не валодае рэальнай сітуацыяй і рызыкуе ніколі не даведацца ўсёй праўды аб жудаснай трагедыі мінулага стагоддзя, а кожная дзяржава не зробіць для сябе высновы аб тым, што не толькі ядзерная зброя, але і так званы мірны атам можа прывесці да гібелі ўсяго жывога на зямлі.

Напомнім, што ўсяго на тэрыторыі, забруджанай радыенуклідамі, Беларусі, Украіны і Расіі вымушана пражывае каля 7 мільёнаў насельніцтва. Штогод Беларусь траціць 10 працэнтаў свайго бюджэту на ліквідацыю наступстваў чарнобыльскай трагедыі. Гэта 200 мільёнаў долараў, у той час як, на думку спецыялістаў, для поўнай абароны насельніцтва, якое жыве пад пастаянным уздзеяннем радыеактыўнага выпраменьвання, неабходна траціць 2 мільярды долараў. Такіх грошай у Беларусі няма, а на замежную дапамогу асабліва разлічваць не выпадае.

І ўсё ж... І ўсё ж вельмі не хочацца

 ЧАСАПІС

“Незваротнасць”

Чарговая кніга паэзіі Алеся Паплаўскага “Незваротнасць” (нарадзіўся на Кобрыншчыне, жыве ў Брэсце) пазначана трывожным роздумам аўтара аб нашым часе. Лірычны герой А. Паплаўскага, па ўсім відаць, адчувае сябе ў гэтым свеце не надта ўладкаваным. Маецца на ўвазе, безумоўна, адсутнасць пастаяннага душэўнага і духоўнага апірышча, адсюль і жаданне разабрацца і ў самім сабе, і ў людзях, якія знаходзяцца поруч з табой. І не толькі побач. І хоць у анатацыі да зборніка зазначана, што тыя элегічныя матывы, якія пераважаюць у вершах, “у большасці выпадкаў пазбаўлены рэчаіснасці”, асмелюся крыху не пагадзіцца. Як бы там не было, а значыць усё ж дзесьці ў глыбіні душы лірычнага героя знаходзіцца месца гэтай элегічнасці, якая часам прыводзіць да настрою ў многім песімістычнага, а малюнкі, народжаныя фантазіяй аўтара, пазбаўлены светласці. У гэтым сэнсе верш “*Абмежаванасць у прасторы...” для новай кнігі А. Паплаўскага хутчэй характэрнасць, чым выключэнне:**

Абмежаванасць у прасторы,
Неўладкаванасць, безгалоссе,
Начы рабінавую горыч
Мусова з лужы смокча восень.

Святло далёкіх вокнаў гасне.
І цішыні не праслухаць.
Няўклюднасць згубленых у часе
Містычных дрэў і сонных рухаў.

Гэта, аднак, не значыць, што няма, як кажуць, святла ў канцы тунеля. А што ўсё і сапраўды так, пераконвае трэцяя, заключная страфа твора:

І ў гэтай змрочнасці адценняў,
Сярод ахвярнасці пакутнай,
Часцінкай светлага імгнення —
Жыцця вялікая прысутнасць.

Аднак рэальнасць гняце, яна не дае спакою і гэта выліваецца ў новыя і новыя радкі. І нараджаюцца вершы, як гэтае чатырохрадкоўе:

Адбіткам на шкле літар —
Вясковыя згусткі мары,
Нібыта забойцы твар
У зрэнках сваёй ахвяры.

Вершы А. Паплаўскага — вершы настрою і ў іх вялікую сэнсавую нагрузку нясе кантрастнасць. Змрочнае, песімістычнае здатна адысці, развеяцца, калі з'яўляецца спадзеў на тое, што яшчэ не ўсё страчана. Падобнае заўважаецца і ў вершы “Развітанне”. Твор, у многім традыцыйны, нічога новага паэт у ім як быццам і не гаворыць:

Вокан бляск. Палахлівы смех.
П'яны вецер голле разгойдвае.
Танец ліній на схілах стрэх,
І рабрыстых антэн мелодыі.

Адзінотны, сляпы ліхтар —
Ледзяной пустаты прабоіны,
Да няёмкасці ліжа твар
Прэлай вільгаццю дні імжою нам.

Маецца на ўвазе “новае” ў змесце. Што да перадачы настрою, які паланіў абодвух падчас разлукі, дык тут, як бачым, А. Паплаўскі стварае каларытны малюнак, са сваёй вобразнай афарбоўкай. Яшчэ больш аўтар псіхалагічна глыбокі, калі перадае тое апошняе імгненне пасля якога заканыя разыдуцца. А вось ці назаўсёды, застаецца гадаць, бо у заключных радках верша тая шматзначнасць, што дае спадзяванне на магчымасць працягу сустрэч:

І няўломны, таемны рух...
Ёсць ад д'ябла ў ім нешта ўпартае.
...Цеплыня паслухмяных рук.
І маўчанне — маўчання вартае.

Умее А. Паплаўскі перадаць і стан прыроды. Як быццам не шукае замыславатых вобразаў, а гаворыць шмат: “Вецер прыцемак распырскаў. Сонца здзіўленае ў полі. Залацістая празрыстасць. Лысаватыя таполі. У траве беспярэстанку Ля вакна Стракоча конік. І заспаны ціхі ранак П'е расу з тваёй далоні”. Гэтыя і іншыя прыклады сведчаць на карысць таго, што кніга “Незваротнасць”, выпушчаная ў Брэсце Выдвецтвам С. Лаўрова прагучала.

Міхась ГЕНЬКА

ВІНШУЕМ!

Жыццё апяваючы... і творачы

Анатолю ВЯРЦІНСКАМУ – 70

Анатоль Ільіч — двойчы лімавец. Пачаў працаваць ён у газеце “Літаратура і мастацтва” ў 1962 годзе, калі пераехаў у Мінск, перад гэтым аддаўшы не адзін год раённаму друку. Але з “ЛіМам” развітаўся, стаўшы рэдактарам выдавецтва “Беларусь”. На шчасце, не назаўсёды, бо вяртанне А. Вярцінскага ў 1986 годзе стала лёсавызначальнай падзеяй і ў гісторыі штотыднёвіка, і ва ўсім культурным жыцці рэспублікі. З'яўляючыся галоўным рэдактарам “ЛіМа” па 1990 год, Анатоль Ільіч ярка раскрыў свае арганізатарскія здольнасці па згуртаванні нацыянальна свядомых сіл Беларусі. Менавіта дзякуючы А. Вярцінскаму “ЛіМ” стаў сапраўднай трыбунай, з якой загучаў голас у абарону беларускай мовы, беларускасці, пачало прапагандавацца ўсё, што накіравана на нацыянальнае адраджэнне. Грамадзянская, пісьменніцкая пазіцыя А. Вярцінскага добра раскрылася і тады, калі стаў народным дэпутатам, з'яўляўся намеснікам старшыні пастаяннай Камісіі па пытаннях галоснасці, сродкаў масавай інфармацыі і правоў чалавека, членам Канстытуцыйнай камісіі Вярхоўнага Савета Беларусі.

І, вядома ж, важкія набыткі А. Вярцінскага ў галіне літаратуры. Усё, што напісана ім, а гэта паэзія, публіцыстыка, драматургія, — літаратура самага высокага мастакоўскага кшталту. У яго няма праходных твораў, бо ўсё, што з'явілася з-пад пяра, пазначана не толькі майстэрствам. А прапушчана праз сэрца, прамоўлена надзіва шчыра. А. Вярцінскі — з літаратараў, пра якіх звычайна кажуць: “Жыве, як піша, і піша, як жыве”.

З юбілеем, дарагі Анатоль Ільіч! Жадаем, каб ваша 70-гадовая восень стала штуршком для яшчэ многіх жыццёвых і творчых вёсен!

Вашы лімаўцы

Не ведаю, які з напісаных ім вершаў, больш за ўсё падабаецца самому Анатолю Ільічу. Не магу сказаць, каторы твор А. Вярцінскага найперш імпануе чытачам — тым больш, што зрабіць гэта па сутнасці немагчыма, бо ў кожнага свой густ. Мне ж асабліва падабаецца гэты, напісаны паэтам параўнальна нядаўна, але адчуванне такое, што ён скандэнсаваў у сабе, увабраў усё тое лепшае, што трапляе пад найменне паэзія А. Вярцінскага:

Я фільм глядзеў.
Там — Спартака распялі,
Распялі ноччу,
калі ў Рыме спалі.
Вісіць Спартак,
канае на крыжы.
А ўнізе, каля ног яго, жанчына
ўзіраецца ўтрапёнымі вачыма:
“Спартак, Спартак...
Хоць слова мне скажы!..”
У роспачы хапаецца за ногі.
“Спартак, Спартак...”
У зале плачуць многія.
Ды і ў мяне самога ў горле ком,
І сам слязіну я змахнуў тайком...
Спартак, Спартак!
Героі ўсіх эпох!
Ці не такі ваш лёс быў у фінале?
Як нехта моцна спаў, вас распіналі,
вы ціха на крыжы сваім каналі,
І білася жанчына каля ног.

Навідавоку дынамічнасць верша. Адчувальна трапяткая напружанасць кожнага радка. А словам — цесна. Думкам — вольна. Так сказаць, тэкст і падтэкст самым цесным чынам паяднаны. А яшчэ ёсць тое, што табе самому і перадаць цяжка. Настолькі шмат аўтарам сказана, што пры кожным чарговым прачытанні (і перачытванні) яго абавязкова знойдзеш тое, чаго спачатку магчыма не адчуў і не заўважыў. А гэта таксама сведчанне высокага паэтава майстэрства, лішні доказ, наколькі ён умее ствараць адпаведны настрой і як яму ўдаецца, трымаючы чытача ў напружанні, прамаўляць надзіва шмат.

Аднак, дастаткова акінуць позіркам напісанае А. Вярцінскім, паспрабаваць “пракруціць” у памяці вершы, што запомніліся, і ўпэўнішся: іх, вартых такой пільнай увагі, вельмі шмат, бо, калі разабрацца, у яго няма твораў праходных, выпадковых, такіх, што пішуцца абы напісацца, калі аўтар хоча абавязкова засведчыць, што ён па-ранейшаму ў актыўным мастакоўскім страі.

Анатоль Вярцінскі, у параўнанні з іншымі паэтамі, нават сваімі аднагодкамі, якія адносяцца да таго ж творчага пакалення, што і ён сам, піша менш. Але ўсё гэта па сутнасці ўжо само па сабе выбранае. У тым сэнсе, што каторы верш ні вазьмеш, ён нароўных можа стаяць з іншымі, пры гэтым планка мастацкасці нязменна знаходзіцца на вялікай вышыні. і не толькі вершы, а паэмы А. Вярцінскага з шэрагу твораў, якія годна прапісаліся ў сучаснай беларускай літаратуры.

Пачынаючы з “Песні пра хлеб”, што стала і сапраўды песняй. Найперш хлебу — як аднаму з самых дзівосных тварэнняў рук чалавечых. Але гэта і песня, у якой апяваецца людская праца ўвогуле, гучыць гімн роднай зямлі, паэтызуюцца першаасновы чалавечага жыцця. А. Вярцінскі, закранаючы вельмі важныя тэмы, ідзе і ад уласна перажытага, чэрпаючы з памяці тое, чаго не можа сцерці час. А гэта і згадкі маленства, памайстэрску перададзеныя ў паэме, якія выліліся ў раздзел “Маці пячэ хлеб”. і памяць аб басаногім дзяцінстве:

Анатоль Вярцінскі з Максімам Танкам. Фота А. КАЛЯДЫ

Пятрусь Броўка і Анатоль Вярцінскі, 1977 г.

Анатоль Вярцінскі і Янка Сіпакоў, 1983 г. Фота Ул. КРУКА

Я помню заўсёды дарогі і сцежкі,
Вядуць што да роднае вёскі Дзямешкава,
Да поля з лашчынкамі ды бугаркамі,
Дзе ведаю кожны кусцік і камень.

Маленства ж (асабліва ў памяці людзей, якія перажылі вайну) — гэта і той незабыўны момант, калі ў хаце пяклі хлеб. Не забыўся ён з гадамі, а пад пяром А. Вярцінскага паўстаў як сюжэтна завершаны малюнак, асобныя дэталі ў якім выпісаны здзіўляюча пераканаўча. Яны настолькі выразныя, зрокава асязальныя, што, чытаючы, перачытваючы, перажываеш сваю асабістую прысутнасць пры гэтым... чарадзействе... Думаецца менавіта такое слова найбольш да месца ў дадзеным выпадку. Маці не проста робіць сваю звыклую работу, калі пячэ хлеб. Яна, нібы чараўніца, выконвае адной ёй вядомы абрад. Для дзяцей жа ён заўсёды чаканне:

*Хіба забудзеш калі гэты момант!..
Ураз заціхае дзіцячы наш гоман,
Стаіць цішыня незвычайная ў хаце.
Збіраемся дружна мы ўсе каля маці.
Мы бачым адны толькі матчыны рукі,
адны яе рукі, адны яе рухі.
А маці з сваёй урачыстай усмешкай
нізка схіляецца над дзежкай
(над той, на якое сядзела нявестай).
Яна расчыняе хлебнае цеста.
Цеста мясіла яна кулакамі:
сценкі дзяжы абірала рукамі,
ваду надлівала, мукі падсыпала.
І нам было клопатаў тут нямала.
Былі мы ў мінуту гэтую рады
выканаць матчыны ўсе загады.
Мы ёй памагалі рукаў закасваць,
муку падсыпаць па яе заказу,
хусцінку мы ёй папраўлялі ахвотна
ці лоб выціралі матчын потны.
Было урачыста і ціха ў хаце —
хлеб з новага жыта ўчыняла маці.*

Дэбютаваў А. Вярцінскі ў 50-х гадах, друкуючыся ў шматтыражцы Беларускага дзяржаўнага універсітэта, аддзяленне журналістыкі філалагічнага факультэта якога скончыў у 1956 годзе, у "Чырвонай змене", у часопісе "Маладосць".

Першая кніга крыху запазнілася — "Песня пра хлеб" пабачыла свет у 1962 годзе. Прычына ў тым, што Анатоль Ільіч, атрымаўшы дыплом аб вышэйшай адукацыі, паехаў на перыферыю. Працаваў у рэдакцыях раённых газет (Давыд-Гарадок, Камянец, Клімавічы, Рагачоў), а аўтару з глыбінкі, будзем глядзець праўдзе ў вочы, заўсёды было цяжэй "даступацца" ў выдавецтвы. Аднак, зазіраючы сёння ў першую кнігу А. Вярцінскага, з радасцю зазначаеш, што ў ёй нямала твораў, якія і цяпер, калі паэтам выдадзена не адна кніга, не страцілі сваіх вартасцяў. Ды і не маглі страціць, бо аўтар надзіва ашчадна паставіўся для іх адбору. Гэтае ж самае назіраецца і ў зборніках "Тры цішыні", "Чалавечы знак", "З'яўленне", "Ветрана", "Свята зямное" і іншых.

Паэзія А. Вярцінскага моцная сваёй зямной асновай і глыбокай філасофскай напоўненасцю. У ёй нязменна прысутнічае высокі грамадзянскі пафас, а гэта і ёсць сведчанне, выяўленне жыццёвай пазіцыі аўтара. Яна ж — жыццесцвярджальная, актыўная, дзейсная. Паэт перакананы:

*Жыццё даецца, каб жыццё тварыць.
Не марнаваць, не нішчыць, не бурыць, —
Тварыць!*

Жыццё ж немагчыма без любві. Без прывязанасці да мясцін, дарагіх і блізкіх з маленства. Без кахання да любага чалавека. Без спагадлівых адносін да тых, хто поруч. Без любві ў самым шырокім разуменні — як аднаго з найвялікшых і вызначальных пачуццяў, бо

*Любоў адкрывае скарбы,
абсягі новых зямель.
Варожасць кідае на скалы,
нянавісць садзіць на мель.
Любоў і лад узвышаюць,
вядуць за далягляд.
Варожасць і злосць прыніжаюць,
адкідваюць назад...*

Асобныя вершы А. Вярцінскага пакладзены на музыку, а па паэме "Колькі лет, колькі зім!" пастаўлены тэлеспектакль. Хораша зарэкамендаваў Анатоль Ільіч сябе і як драматург, напісаўшы п'есы для дзяцей "Дзякуй, вялікі дзякуй!", "Скажы сваё імя, салдат", "Гефест — друг Праметэя"... Усе яны набылі сцэнічнае жыццё. Не застаўся па-за ўвагай крытыкі і ўдзячных чытачоў і зборнік літаратурнай крытыкі і публіцыстыкі "Высокае неба ідэала". За кнігу "Нью-Йоркская сірэна" Анатоль Ільіч у 1988 годзе быў адзначаны Дзяржаўнай прэміяй БССР.

Сёння паэтычныя і публіцыстычныя радкі А. Вярцінскага прасякнуты клопатным болем за родную краіну, за будучыню Беларусі. Ён непакоіцца, што "баіцца быць беларус беларусам...", ён абураецца, "калі гвалтуюць Айчыну..." — а менавіта так называюцца два вершы падобнай праблематыкі. Але ж гэтаксама непакоіцца і абураюцца ўсе, каму хочацца ўтульнага, адкрытага людзям і свету, Беларускага Дома. І ў гэтым сэнсе паэзія А. Вярцінскага — выражальнік народных памкненняў, а што можа быць для паэта больш удзячным, чым усведамленне, што напісанае ім своечасова запатрабавана. А яшчэ, што і напісанае на патрэбу дня, вызначаецца высокімі мастацкімі якасцямі. А. Вярцінскі — з тых нямногіх, хто не толькі жыццё апявае. Ён па сутнасці і... творыць яго, бо падказвае, як жыць, як станавіцца лепшым, якіх ідэалаў прытрымлівацца.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Энергія думкі і пачуцця

Пятрусь Макаль, Анатоль Вярцінскі, Барыс Сачанка і Ніл Гілевіч.
Фота А. КАЛЯДЫ

У кожнага часу і ў кожнага значнага паэта свае непаўторныя рытмы.

Верш Анатоля Вярцінскага напачатку можа здацца арытмічным, але гэта толькі напачатку, і толькі для чытача, недасканалы густ якога выхаваны на паэтычным гладкапісе. Калі ж уважліва і чула ўслухаецеся ў трывожнае дыханне ягоных рытмаў, то і самі не заўважыце, як яны паступова заваражаць душу і канчаткова забяруць у свой палон. Іх высокая энергія міжволі перадасца і вам. Энергія слова і даверлівая, як правіла размоўная, інтанацыя з паўзамі, лагічнымі і фразічнымі націскамі, з паўторамі-рэфрэнамі і своеасаблівай гукавой арганізацыяй радка зробяць сваю справу. І ягонае, як таго і патрабуе асноўны закон лірыкі, стане — вашым. Зрэшты, пра гэта сказаў, можа, нават не жадаючы таго, сам паэт у вершы "Параўнанне":

*Гэта — як музыка за сцяной.
Хочаш не хочаш, а ты яе чуеш.
Ты з ёй хвалюешся і сумуеш.
Ды ўсё-такі не лічыш яе сваёй,
бо тая музыка за сцяной.*

*Там хтосьці іграе, хтосьці пяе,
там за сцяной весяліцца хтосьці.
Ты ж толькі сведка той весялосці,
і музыкі той табе не стае.*

Памятаю, як аднойчы ў студэнцкія гады ў інтэрнаце на Паркавай магістралі, да мяне літаральна "прычапіліся" яго віртуозныя радкі і на працягу некалькіх дзён я ніяк не мог пазбавіцца ад іхняй музыкі:

*Рана ці позна,
позна ці рана
высахнуць слёзы,
загоіцца рана.
Рана ці позна,
позна ці рана
суровая помста
спасцігне тырана.
Рана ці позна...
Як светла,
як росна!*

Чытаючы апошняе па часе выдання выбранае паэта "Хлопчык глядзіць...", я зразумеў, чаму ён ніколі не звяртаецца да старых і папулярных у нашай паэзіі класічных форм санета, трыялета, актавы: высокая энергія яго сучасных рытмаў не можа ўмясціцца ў іхнія кансерватыўна строгія каноны — яны іх проста разбураць. Нездарма ж выдатны рускі паэт Леанід Мартынаў (дарэчы, у многім блізкі па творчай манеры А. Вярцінскаму) любіў жартаваць, паказваючы на сваё запясце: "На мне ад маіх біятокаў пачынае барахліць любы гадзіннік". Наша крытыка даўно і слушна заўважыла, што музе А. Вярцінскага куды бліжэй такія старажытныя жанры славянскай літаратуры, як плач, прытча, ода, балада. У іх асучасненай форме ягоныя рыфмы пачуваюць сябе па-гаспадарску свабодна і нязмушана. Ну як тут не згадаць паэму "Дажынкі", "Плач спаленай вёскі", "Тры прытчы", "Оду добрым людзям"!.. Ахвотна звяртаецца паэт і да такіх найсучасных формаў, як анекдот і каментарый ("Анекдот, ці Малітва ў гасцях", "Каментарый да Карана").

Трэба сказаць, што паэзія Анатоля Вярцінскага адметная не толькі непаўторнай інтанацыяй, але і своеасаблівай лексікай: ён выпрацаваў сваю, характэрную толькі для яго мову, якая арганічна сінтэзавала ў сабе і залацінкі фальклору, і звычайныя размоўныя празаізмы. Вось толькі адзін са шматлікіх прыкладаў:

*Ваўкоў баяцца — у лес не хадзіць.
У лес не хадзіць — не мець лясіны.
Лясіны не мець — не мець хаціны.
Хаціны не мець — дзяцей не радзіць.
Словам, баяцца ваўкоў —
Не мець дачок і сынкоў.*

Часам можна пачуць, што яго лірычны герой задужа рацыянальны. Так, ён рацыянальны, але роўна настолькі, наколькі рацыянальны наш век і нашыя аднавякоўцы. Больш правільна і справядліва яго было б назваць інтэлектуальным: ён палемічны і іранічны, моцны і бездапаможны, ён мысліць сучаснымі катэгорыямі і ў сваіх інтэлектуальных разважаннях звяртаецца да грэчаскай міфалогіі ("Варыяцыі на тэму "Гефест — друг Праметэя"), да старажытнай кітайскай паэзіі ("Размова з Ду Фу"), да песень славутай француженкі Эдзіт Піяф ("Эдзіт Піяф хоча любові"); і ў той жа час яго душа баліць па кожным чацвёртым ("Рэквіем"), плача па гаротнай працаўніцы цётцы Аксінні (паэма "Дажынкі"), балюча перажывае за сённяшняга беларуса, "які баіцца быць беларусам"...

Зараз, згадваючы гэтыя творы, многія з якіх сталі хрэстаматыйнымі, я па зразумелай асацыяцыі не магу не ўспомніць словы Пушкіна, сказаныя ім пра Баратынскага, якога ў свой час папракалі ў залішнім рацыяналізме: "Ён у нас арыгінальны — бо мысліць".

Алесь ПІСЬМЯНКОЎ

Ніна МАЦЯШ

Чытаючы Анатоля Вярцінскага

"Якое каханне пазней?
Трэба спытацца ў людзей..."

*Вось ужо і не трэба пытацца ў людзей...
На абдымках, паланнях, каханнях, —
Бы ад месяца срэбны ручнік на вадзе, —
На душы след астылых каханняў...*

*Як пасуе цяпер ім жалейкі матыў,
Чутны знекуль то ценька, то густа...
Як пяшчоціцца ўсмешкі пудлівы матыль
У нажураных куціках вуснаў...*

•

"Якое надвор'е на двары?
Якія вецер, дождж і сонца?"

*Якое надвор'е на душы?
З боку якога вецер?
Мае на ўвеце ледзяшы
Подых ягоны ці квецень?*

*Якое надвор'е на душы?
Ветрана ці не дужа?
Нагодліва ці ідуць дажджы?
Завітвае ж дождж і ў душы...*

*Якое надвор'е на душы?
Як там, смужна ды сонна,
Ці на абсягах яе ляжыць
Пячатка высокага сонца?*

*І, даў Бог, стулілі раты скавышы,
Слотная згінула наслань...
Якое надвор'е на душы
Цяпер, як я табе згасла?*

•

"Віно папалам з вадой.
Дождж папалам са снегам".

*Не ўсквітнела мілосць. Што ж, ну што ж...
Хоць лісточак сухі на ўспамінак...
Па ўтрапёнай нямоце сняжынак
Зноў сваё штось шапоча дождж.*

*Ён самотны, як мы з табой.
І натуры зусім не маёвай.
Але мова яго — як замова,
Што ўтрывальвае супакой.*

*Падаліст ціхамірыць дол.
Ані ластавачак, ні жаданняў.
Галасы іх ужо як паданне...
Восень. Дождж са снегам наўпол.*

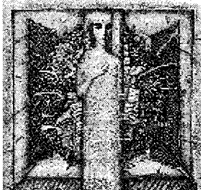
Анатоль Вярцінскі з дачкой Алесяй, 1980 г.
Фота Ул. КРУКА

З Нінай Мацяш. У другім радзе Сяргей Грахоўскі і Васіль Вітка.
Фота А. КАЛЯДЫ

"Імем Айца і Сына"

У новую кнігу Таісы Бондар "Імем Айца і Сына", што пабачыла свет у выдавецтве "Мастацкая літаратура", увайшлі аднайменная аповесць і раман "Мечаная". Абодва творы напісаны ў рэчышчы духоўных пошукаў літаратуры на постсавецкай прасторы. Яны сведчаць аб тым, наколькі плённа Т. Бондар апошнім часам звяртаецца да важнейшых агульначалавечых каштоўнасцяў, закранаючы пытанні самаўдасканалення асобы, пазбаўлення яе таго мітусліва-дробязнага, што адводзіць чалавека ад галоўнага. Гераіня рамана Стэфа Божыч позна зразумела неабходнасць такіх пераацэнак, дорага заплаціўшы за гэта. Інакш жыве пазашлюбная дачка Стэфы Нялюба. Раман "Мечаная" — гэта і ўдалая спроба Т. Бондар паказаць, наколькі небяспечным з'яўляецца ўмяшанне

чалавека ў тое, што звязана з вялікай таямніцай, сутнасць якой ва ўсёй паўнаце ведае і разумее толькі сам СТВАРАЛЬНІК. Стэфа Божыч — па прафесіі псіхолаг і яна, хоча таго ці не хоча, але мусіць пераступаць мяжу дазволенага. І робіць гэта неаднойчы, не задумваючыся аб выніках. Дый, як быццам, няма неабходнасці аб гэтым шмат разважаць. Усё робіцца дзеля таго, каб чалавеку было лепш. І не заўважае гераіня Т. Бондар, як, жадаючы людзям дабра, становіцца на шлях зла. І як вынік — душэўная неўтаймаванасць самой, тое непастаянства, якое нават пры высокай духоўнасці не прыносіць жаданага шчасця і маральнага задавальнення. Шукаючы шлях да душ і сэрцаў іншых людзей, Стэфа не можа знайсці паразумення з уласнай дачкой. Не можа, бо душа яе — даўно пустая, а калі чым і напоўнена, дык тым, што толькі знешне падаецца вартым увагі. На самай справе яно гібельнае ў сваёй сутнасці. Праблематыка рамана шырэй таго традыцыйнага непаразумення паміж дзяцьмі з бацькамі, якое існуе спрадвеку і якое пастаянна цікавіць літаратуру. Т. Бондар глядзіць на ўсё глыбей, ненавязліва праводзячы думку аб тым, што многія (калі не ўсе) нашы беды з-за таго, што мы "не ведаем любві". Не толькі да канкрэтнага чалавека — часам гэта не так і складана. І не любві да ўсяго чалавецтва, бо чалавецтва палюбіць лягчэй, чым аднаго канкрэтнага чалавека. Паняцце любві ў дадзеным выпадку больш аб'ёмнае. Любоў у яе сапраўднай напоўненасці — гэта пошук асновы асноў і ўсведамленне, што тая аснова асноў — найгалоўнейшая ў жыцці, сэнс яго і шлях да вечнасці. Заўчасная смерць Нялюбы — гэта крок да Бога, у якога яна даўно верыла. Развітанне Стэфы з працай, якой аддала не адзін год, пошукі шляху да Бога. Бога, аб існаванні якога яна не задумвалася, а тое, што рабіла, займаючыся сваёй прафесійнай дзейнасцю, ішло насуперак Богу. Да такой высновы не можаш не прыйсці, калі прачытваеш раман. Зразумела, пры знаёмстве з ім могуць узнікнуць і іншыя асацыяцыі ў тым ліку і аб месцы інтэлігенцыі ў сённяшнім грамадстве. Але на першым плане ўсё ж згаданая праблема, якая раскрываецца праз свайго роду кардыяграму душы сучаснай жанчыны. Гэткая ж кардыяграма і ў аповесці "Імем Айца і Сына". Аднак галоўная гераіня яе Параскева, у адрозненне ад Стэфы, чалавек куды больш сталага веку. Жыццё па сутнасці пражыта. Пахавала мужа, сына, але нямениш страшнае — пахавала вёску, якую напаткаў незайздросны лёс дзесяткаў тых населеных пунктаў, якія адышлі ў нябыт. Цяпер Параскева ў родных Радзімічах (назва, канечне ж, глыбока сімвалічная) — апошняя абарыгенка. Абарыгенка сярод людзей сваіх. Менавіта сваіх, бо ўсе яны, хоць і адышлі ў вечнасць, для Параскевы па-ранейшаму як жывыя. Развітанне жанчыны з вёскай — гэта адначасова і як бы пераход Параскевы да той яе існасці, над якой яна ў тлуме паўсядзённасці не задумвалася. А таму прыйшла да таго, да чаго прыйшлі многія: "Нявер'е, быццам кароста, раз'яднала, раз'ела ўсё вакол і ў ёй, старой, а яна не знаходзіла душы ні слоў малітвы, ні слоў каяння". Адыход Параскевы ў вечнасць — адыход чалавека, які паспеў многае зразумець і пераасэнсаваць.

Гэтая кніга Т. Бондар добра стасуецца і з яе ж кнігай "Бог зусім побач", пра якую "ЛіМ" пісаў раней.

Міхась ГЕНЬКА

ПАЭЗІЯ

Леанід ДРАНЬКО-МАЙСЮК

З кнігі "Паэтаграфічны раман"

27

Смутак агорне — кветкі рві,
Кветак не будзе — траву;
Як выпадае, так і жыві,
І не схіляй галаву.
30 студзеня 2001

28

Не співаць, а дакранацца
Голасам да нематы, —
Вось адзінае мастацтва,
На якое здатны ты.

І ў душы, нібыта ў полі,
Відната як пекната,
І становіцца паволі
Роднай мовай немата.

Так і быць яно павінна,
Тут — ніякае бяды,
Цвет люляюць на галінах
Моўчкі майскія сады;

Моўчкі сонца палымнее
На маўклівы крыж дарог...
Беларусь маўчаць умее
Гэтаксама ж, як і Бог.
27 лютага 2001

29

Вярнуўшыся, не заставайся...
І гэта зразумець ільга,
Калі атручаная вальсам
Канае венская туга.

"Вярнуўшыся, — кажу табе я, —
Знікай у той жа міг ізноў,
Бо здрадай жывіцца надзея
Чужых і нават гэтых слоў..."

Вяртацца трэба не сабою
Цяперашнім, а маладым,
Што вершаванаю журбою
Умеў пускаць у вочы дым...

Далей, далей — ад успамінаў,
Бліжэй, бліжэй да навіны,
Што мары ўсе твае і сны
Адна ўпрыгожвае жанчына.
27 лютага 2001

30

Сябе даслухаць немагчыма,
Як і застацца без сябе...
Ідзі халоднаю лагчынай,
Лёд ахвяруючы ступе.

Зіма наперадзе. Прастора
Згалелых вішняў і сініц.
Узыдзе сонца, нібы гора, —
Ды перад ім не падай ніц.

Ёсць, ёсць... Калі не ўсё адхланне,
То цень яго, сінічны цень,
Стральцоўскае замілаванне:
Цень-цень, сініца! Добры дзень!..

Ёсць, ёсць... Адзіная прысутнасць
Тваёй спадарыні, тваёй;
І хараство яе, і мудрасць,
Якімі творыцца спакой.
28 лютага 2001

31

Простае доўжыцца проста,
Дзейснае доўжыцца дзейсна...
Там, дзе квітнела сяброўства,
Там расквітнела зладзейства.

Цвет у зладзейства чырвоны,
Быццам у дзікай шыпшыны;
Пах у зладзейства кухонны —
З духам магільнае гліны.

Але з найбольшых прыкметаў —
Тая, што дзеля мастацтва
Сумам вялікіх паэтаў
Любіць яно забаўляцца.

З гэтага што вынікае?
Пэўна, нічога благога...
"Злодзей-паэт" вас кахае,
Вы — не кахайце такога.
14 сакавіка 2001

32

Калі надумаеш, захочаш..
Не лезь адразу ж у пятлю, —
Зірні сабе самому ў вочы;
Скажы сабе: "Цябе люблю..."

Калі такое не паможа,
То на падлозе паляжы,
І холад вытаптаных дошак
Палёгку дасць тваёй душы.

Калі не дасць — не ярся вельмі,
Цыбулю з бульбаю паеш,
Пасля відзёлкай на патэльні
Вясёленькі надрапай верш:

"Хочаш, браце, мякка спаць
І смактаць каньяку,
Дык умей тады лізаць
У начальства сраку..."

І хоць пакінуты задусе,
І хоць бядоты цераз край, —
Ні там, ні тут, на Беларусі,
Сабе вяроўку не сукай.
8 красавіка 2001

33

Здаецца, нічога не будзе
З таго, што ў пясок адплыло, —
Хіба што душа ў перапудзе
Хоць нейкае знойдзе святло.

Яна пасмялее на момант
І тут жа — у родненькі страх
Абрынецца з радасным громам
І крыкам: "Я — дома! Я — дома!
Я зноў у халопскіх кустах!"
28 чэрвеня 2001

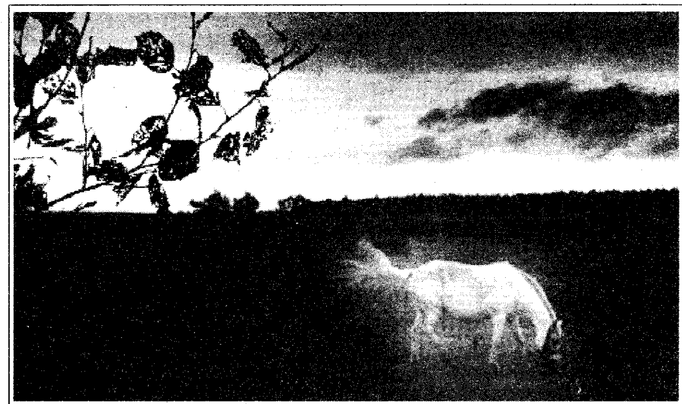
34

А для цябе і ў творчым раі,
І ў пекле (сцішна і нязменна!)
Не пашкадуе, не схавае
Сваёй атруты гіпакрэна.

З дзявочых вуснаў — дзіўны верад —
Плыве ў душу кармінны яд...
Вачыма ты глядзееў наперад,
Але душой заўжды назад.

Няма злачынства. Пакаранне
Заўсёды ёсць, як і было.
Старанай старасці змярканне
Звіло ядвабнае сіло.

На недачытанай старонцы
Пустога вусцішу яснота,
І, нібы жнейка тая ў сонцы,
З тупым сярпом ідзе пустота.
30 кастрычніка 2001

ПРОЗА

Надзі не спалася. Жоўтае вока поўні нахабна падглядвала ў дзірачку паміж нячшчыльна захінутымі на ноч шторамі, як яна варочаецца з боку на бок, раз-пораз пераварочвае падушку, скідвае з сябе коўдру ці зноў хаваецца пад яе. Надзя паспрабавала пазбыцца ад гэтага позірку, што перашкаджаў заснуць, уткнуўшы твар у Алегава плячо, але муж толькі мармытнуў нешта спрасоння і адвярнуўся да сцяны. Яна зразумела, што змагацца з бяссонніцай — марная справа, і ўстала. Намацала пантофлі, ускінула на плечы халат, выйшла ў калідор. Прыкрыўшы дзверы спальні, шчоўкнула ўключальнікам насценнага бра. І аж адхінулася ў страху: з ярка асветленага люстра ў багатай раме на яе глядзела худая, як шкілет, захінутая ў белае, ускудлачаная жанчына з цёмнымі кругамі пад вачыма. Толькі праз момант яна ўсвядоміла, што гэта яе ўласнае адлюстраванне, і зноў жахнулася: "Божа, якая я стала страшная!". Днём, калі залішне патанелая за апошні час талія здавалася нават прывабнай, падкрэсленая скураным прыгожым рэменем, калі цёмныя кругі пад вачамі хавалі дарагія акуляры, а нездаровы колер твару — умела зроблены макіяж, яна не адчувала сябе такой старой і знясіленай. А цяпер, вынырнуўшы з начной цемры ў яркае святло і прыняўшы свае адлюстраванне за жывую Смерць, — спалохалася. Схапілася за грэбень, прыбрала валасы, але жанчыну ў люстэрку гэта мала ўпрыгожыла. "Што зробіш — старасць, — горка ўсміхнулася. Але тут жа не згадзілася: — Хаця, якая старасць — сорак гадоў. Маці мяне ў такім узросце толькі нарадзіла".

Патушыла святло, прайшла на кухню, паставіла на пліту чайнік. Задумалася. З чаго ж гэта ўсё пачалося — гэтая знясільваючая бяссонніца, гэтая заўсёдная стомленасць, цяжар ва ўсім целе, гэты нудны, несціханы галаўны боль? Мо і праўда радыяцыя пашкодзіла?

Але ж не, тады, у 86-м, і пасля яна заўсёды была энергічная, бадзёрая, прыгожая — на зайздрасць многім, не ў прыклад тым ныцікам, якія з раніцы да вечара стагналі: "Ой, дрэнна ўсё. Ох, трэба ўцякаць. Дальбог, памром мы тут усе". А яна толькі смяялася: "Вядома ж, памром — эліксіру бессмяротнасці яшчэ не вынайшлі. Але не трэба паміраць раней смерці".

Яна нічога не баялася — ездзіла на рэдакцыйнай машыне ў самыя забруджаныя вёскі, пісала бадзёрыя рэпартажы: не таму, што ёй так загадвалі — проста яна была ўпэўнена, што слёз і гора людзям і так хапае, трэба іх нечым абнадзеіць, падвесяліць. Не палохала і статыстыка захворванняў, пра якую ёй па сакрэце — не як журналісту раённай газеты, а як лепшай сяброўцы — расказвала Люба, урач раённай бальніцы. Па натуры яна была фаталістка, заўсёды гаварыла: "Чаму быць — таго не мінаваць", І, шакіруючы суседзяў і знаёмых, ехала ў лес збіраць грыбы, варыла чарнічнае варэнне і любіла ў выхадныя пасядзець з вудай на паўзарослай цінай сажалцы — мела такое нежаночае захапленне. Яе неўтаймаваная энергія, ружовыя шчокі, вочы, што заўсёды іскрыліся смехам, нібы пераконвалі ўсіх: не такая страшная радыяцыя, як яе малююць; я вось нічога не асцерагаюся, жыву, як жыла — і нічога; хваробы падпільноўваюць тых, хто іх баіцца.

У тое паслячарнобыльскае лета сустрэла Надзя і сваё каханне. Не першае, не. Мужа свайго яна любіла, ды так ужо сталася — не заладзілася сямейнае жыццё, разышліся, хаця так і не ўсвядоміла да канца, з-за чаго. Але цяпер і не шкадавала — здавалася, што Коля быў у далёкім сне, як падарунак лёсу, як неад'емная частка шчаслівага юнацтва, якая і адышла разам з ім. Былі ў яе і іншыя мужчыны — і да мужа, і пасля. Але тыя пачуцці, што адчувала яна да іх — жаданне падабацца, быць любімай, зачароўваць іх сабой, прымушаць рабіць дзеля яе глупствы, а ўрэшце скарацца перад іх страсцю, унутрана застаючыся няскоранай, — усё гэта не мела нічога агульнага з тым лёгкім вар'яцтвам, што апанавала яе ледзь не з першай сустрэчы з Алегам. Ёй хацелася бачыць яго штохвілінна, не развітвацца ніколі, яна гатова была бегчы на другі канец горада па яго любімыя цыгарэты, лічыла за шчасце мыць яго потныя шкарпэткі і нават грубасць яго успрымала са шчаслівай усмешкай. Урэшце яна дамаглася свайго: Алег кінуў жонку з двума дзецьмі і ажаніўся з ёю. Сумленне яе не трывожыла: яна кахае гэтага чалавека, ён кахае яе — дык чаму яна павінна губляць сваё шчасце? Яна мае на яго такое ж права, як і тая жанчына, што завецца яго жонкай.

А каб не думалі, што Алег спатрэбіўся ёй толькі як прыгожая цацка для старэючай ужо жанчыны, яна нарадзіла ад яго дзіця. Сына, Васілёчка. Ну і што, што ў трыццаць сем? Ну і што, што старэйшы сын ужо студэнт? А каму якая справа?

Так, у яе ўсё было добра, усё ўдавалася: у рэдакцыі па-ранейшаму яна лічылася "Залатым пяром" — самыя важныя, адказныя заданні давалі менавіта ёй. Побач быў Алег, і з яго вачэй ужо амаль прапала тая туга, што не знікала ні днём, ні ноччу ў першыя месяцы, як пабраліся. Цяпер ён заўжды вясёлы, радасны, кожную хвілінку бавіцца з Васільком і пры кожным зручным выпадку дзякуе ёй за сына.

А Васілёк... Толькі цяпер яна адчула, што такое мацярынства, зразумела, чаму так бабулі любяць унукаў. Сярожку яна нарадзіла ў дзевятнаццаць, і адзінае, што запомнілася з таго часу, — гэта пастаяннае неадольнае жаданне выспацца. Тады яе

Ніна РЫБІК

ПРАВА НА АДСЯЛЕННЕ

АПАВЯДАННЕ

невыказна раздражняла заўсёдная гара мокрых пялюшак, пажабленыя ад бясконцага мыцця рукі, паламаныя пазногці. Было зайздросна, што сяброўкі бягуць на танцы, у кіно, гуляюць з хлопцамі, а яна сядзіць, бы прыкутая да гэтай дзіцячай калыскі, не маючы часу нават збегаць у цырульню.

Цяпер жа ўсё было інакш: пялюшкі, здавалася, мыліся самі па сабе, ды і то праўда, што часта гэты абавязак з задавальненнем браў на сябе Алег. І ночы ўжо не былі бясконцым выпрабаваннем: Васілёк удаўся спакайнейшым за Сярожку, і яна паспявала выспацца, прыбраць у доме, зварыць смачны абед — хацела, каб Алег заўсёды сюды імкнуўся.

А потым, ужо як Васілёк падрос і стаў хадзіць у дзіцячы садок, а яна вярнулася на работу, пачалося вось гэта — беспрычынная знясільваючая стомленасць, бяссонніца. Яна не гаварыла пра гэта Алегу — больш за ўсё на свеце баялася падаць у яго вачах старой і хворай. Папрасіла Любу па-сяброўску абследаваць яе — тая ўсё зрабіла і толькі плячамі паціснула: "Нармальна ўсё ў цябе, здаровая". І пажартавала: "Ты, як мужа маладога займела, занадта шмат увагі стала свайму здароўю надаваць". Надзя сумелася, падумала: можа, гэта і на самай справе нервы? І цяпер імкнулася не зважаць на галаўны боль, прымушала сябе ехаць на раён, нават калі не хацелася, і старалася не надта пільна ўглядацца ў люстэрка. Але сённяшняя начная сустрэча з самой сабой прымусіла яе вярнуцца да пытання: "Што ж адбываецца? З чаго гэта пачалося?".

Кубак гарбаты непрыкметна апусцеў. Надзя наліла сабе яшчэ адзін. Будзільнік на стале паказваў дзве гадзіны. Яго мернае ціканне было адзіным, што парушала цішыню спячага дома. Але раптам у суседзяў зверху забразгаў посуд, гучна загаманілі, нешта з грукатам упала, заплакала жанчына: "Пэўна, Пятро зноў дахаты п'яны прывалокся. Бедная Валя, мала ёй гора, дык яшчэ муж — п'янтос".

Падумаўшы пра суседку, Надзя раптам, быццам святло пражэктара выхапіла з цемры забыцця, успомніла першую бяссонную ноч, за якой пайшлі чарадой іншыя — яна ўжо перастала іх лічыць.

...У той вечар стомленая, але задаволеная — удалай была паездка па раёне, шмат цікавых сустрэч, некалькі неардынарных будучых газетных матэрыялаў у журналісцкім блакноце — яна вярталася дамоў. І сустрэла ля пад'езда Валю, якая нерашуча тапталася ля дзвярэй з дарожнай сумкай.

— Куды сабралася, суседка? — весела павіталася яна і сумелася, заўважыўшы сплаканыя Валіны вочы, па-старэчы апушчаныя плечы.

— Ды не сабралася — вяртаюся, — адказала тая бясколерным голасам. — У хату вось не хочацца заходзіць.

І раптам з надзеяй узняла вочы:

— А мо ты да мяне зойдзеш, Надзечка? Хоць на хвілінку... Пасядзім, кавы пап'ем...

Дома Надзю ніхто не чакаў — Алег з Васільком адпачывалі ў санаторыі, і яна згадзілася зайсці да суседкі, з якой да гэтага толькі віталася пры сустрэчах ды перакідвалася некалькімі нязначнымі фразамі. Адчувала — нешта ў жанчыны здарылася, трэба ёй некаму выплакацца, а яна прывыкла выслухоўваць людскія споведзі.

Шчоўкнуў замок, Валя адчыніла дзверы — і адразу спатыкнулася аб раскіданыя ў прыхожай мужчынскія чаравікі. З глыбіні кватэры патыхнула густым перагарам, са спальні чуўся гучны храп.

Валя засаромелася, кінулася прыбіраць абутак, выбачацца. Надзя таксама збянтэжылася, нібы застала чужых людзей за непрыстойным заняткам, хацела было прыдумаць якую прычыну, каб пайсці. Ды суседка раптам кінула чаравік у кут, знясілена прытулілася да сцяны і закрыла вочы.

— Хай гарыць усё гарам..

— Валя, табе што, дрэнна? — устрывожылася Надзя.

— Дрэнна, Надзечка... Так дрэнна, што не выказаць... Не ўцякай, калі можаш, пабудзь са мною...

— Добра-добра, — беручы на сябе ролю гаспадыні, Надзя зачыніла дзверы ў спальню, каб не так быў чуваць гэты надакучлівы храп, зайшла на кухню, расчыніла фортку, паставіла чайнік на пліту.

— А ведаеш, суседка, давай вып'ем па кілішку, — рашуча махнула рукой Валя. — Недзе ў мяне прыхавана пляшка, калі гэты жлукта не знайшоў ды не выжлукціў.

Надзя аж знямела ад нечаканасці: усе ў доме ведалі, што Валя на дух не выносіць п'яніц, асабліва жанчын, нават у кампаніі дазваляла сабе толькі прыгубіць чарку, не паддаючыся ні на якія ўгаворы. "Моцна ж, мусіць, яе дастала", — падумала са здзіўленнем і шкадаваннем.

А Валя тым часам прынесла са схованкі бутэльку, адкрыла яе, наліла дзве чаркі, дастала са сваёй сумкі хлеб, каўбасу.

— Ну, бяры, суседка. За маю Танечку... — зглынуўшы камяк слёз, рашуча кульнула чарку — і захлынулася, закашлялася з непрывычкі, стала запіваць вадой, а пасля і расплакалася.

Выпіла сваю чарку і Надзя. Памаўчала хвілін колькі, даўшы сысці першаму патоку слёз, затым спытала:

— Дык што ў цябе здарылася, Валечка?

— Ох, не пытай, Надзя. Ворагу свайму таго не пажадаю. З Мінска я еду. З бальніцы. Танечку маю палажылі. Прызналі рак шчытавідкі. Божачка, як жа мне на свеце цяпер жыць, куды кінуцца, дзе ратунку шукаць? — зноў загаласіла Валя, абхапіўшы галаву рукамі.

— Ну што ты гаворыш — рак! — не дала веры Надзя. — Быць таго не можа! Іх жа ў школе кожны год правяраюць, ты ж сама заўсёды казала — дзякуй Богу, усё добра. Не можа быць, каб так адразу — і рак. Мо проста павялічана шчытавідка?

— Ды дзе ж там адразу... Як цяпер мне сказалі, ёй тры гады назад, яшчэ ёй у пятым класе павелічэнне шчытавідкі ставілі, затым вузлавы зоб. Ды хто ў тую картачку глядзеў? Я, дурніца, радуюся, што дзіця ні на што не скардзіцца. Яшчэ і хвалілася: я са сваёй Танечкай, маўляў, і на той першамайскай дэманстрацыі была, і нікуды яе ў першае лета не вывозіла, пабаялася адну адпраўляць, і ёду таго не піла, ніхто не казаў, а вось як на добрае, дык усё і добра. Вось яно якое добрае... Усё я правільна зразумела, Надзечка, сама да апошняй хвіліны веры не давала, усё думала: можа, памылка якая, можа, чужыя аналізы падсунулі, пераблыталі — усяляк жа бывае... Ды не, усё правільна. Палажылі маю дачушку, сказалі, да аперацыі будуць рыхтаваць... Надзечка, родненькая, ты ж граматная, не тое, што я, проста швачка, парай, што рабіць? Куды кінуцца? Дзе каго шукаць? Я ўсё аддам, апошнюю сукенку з плячэй здыму, дзень і ноч за машынкай сядзець буду, толькі б Танечку ўратаваць. Яна ж у мяне адна ўцеха. Як яе не стане, то нашто ж мне тады жыць? Каб за гэтым жлуктам чортавым сцаныя порткі мыць ды мацюкі яго слухаць? Госпадзі, калі ўжо не мінуць нам гэтай хваробы, то чаго ж ты яе мне не паслаў? Я ж меней бераглася тады, усё піла і ела, яе болей апекавала...

Ап'янелая ад гарэлкі, а больш ад гора, Валя плакала і гаварыла... Надзя, знямелая ад суседчынага гора, моўчкі качала па стале хлебны шарык і толькі адна-адзіная думка пульсавала ў галаве: "Васілёк... Як там Васілёк?.. Божа, якая яна дурніца — ягадамі з лесу яго частавала, малачком хатнім. Усім напаказ — глядзіце, маўляў, я нічога не баюся. Каму што даказаць хацела? Каго ў чым пераканаць? Ідыётка — на дзіцяці сваім эксперыменты ставіць надумала..."

Праз нейкі час Надзя сяк-так супакоіла суседку. Валя, выплакаўшыся, напіўшыся гарачае гарбаты і прыняўшы супакойваючае, заснула, скурчыўшыся ў зале на канапе. Надзя накрыла яе пледам і ціхенька пайшла. Дома сама прыняла таблетку, паспрабавала чытаць, але не змагла: суседская Танечка, русявая блакітнавокая дзяўчынка, стаяла ў вачах. Усмешлівая, яна заўсёды першай ветліва віталася з суседзямі, гадзінамі магла цярпліва стаяць у чарзе ці прасаваць бялізну, кожнай бабульцы імкнулася паднесці сетку. Усе жанчыны ў доме зайздросцілі Валі, казалі: "Хоць муж і п'янтос, затое дачка ў яе — золата, а не дзіця" і як здаралася паўшчуваць за што-небудзь сваіх падшыванцаў, заўсёды ставілі ў прыклад Танечку: яна і разумніца, і памочніца маміна, і ветлівая, і акуратная, і таварыская. І вось трэба ж — такому дзіцяці і такая хвароба!

Уяўленне малявала Танечку на бальнічным ложку — бледную, маркотную. І тут жа паслужліва падсунула іншы малюнак: на ложку побач — Васілёк, з пабрытай нагала галоўкай, перавязаным горлам, тужлівымі вачыма... Ёй захацелася тут жа ўбачыць сына, пераканацца, што ён такі ж ветлівы, як заўсёды, жвавы, гарэзлівы. Ці хоць бы пачуць яго галасок-званочак... Схапіла тэлефонную трубку, і тут толькі ўсвядоміла, што ўжо дванаццатая гадзіна, у санаторыі, пэўна, усе спяць і яна сваім званком толькі наробіць перапалоху.

Гэта была першая ноч са шматлікіх наступных, калі Надзя не змагла заснуць. Яна варочалася з боку на бок, лічыла да сотні, а затым — да тысячы, піла валяр'янку, чытала нейкія нудныя філасофскія развагі пра сэнс жыцця, а сон усё не ішоў. Толькі пад раніцу стомленасць на некалькі хвілін змежыла ёй вейкі — і тут жа Надзя з крыкам прахапілася: ёй прысніўся Васілёк. Ён ляжаў у сваім дзіцячым ложачку, на ім была чамусьці апранута Таніна сукенка і ён гаварыў Таніным ціхім галаском: "Мамачка, мне так усё баліць, так баліць..."

Ледзьве дачакаўшыся сямі гадзін раніцы, Надзя, паўтараючы як закляцце адно і тое ж: "Толькі б усё было добра! Толькі б усё было добра!" набрала нумар санаторыя.

Вахцёрка пачала заспаным голасам незадаволена дапытвацца, хто гэта звоніць так рана і чаму, і толькі магічнае "З газеты!", якім Надзя карысталася ў крайніх выпадках, прымусіла яе паклікаць Алега.

Ён схапіў трубку літаральна праз хвіліну:

— Што? Што здарылася? З бацькам што-небудзь? — выгукнуў ён устрывожана замест прывітання.

Тут толькі Надзя ўспомніла, што ў Алега хворы бацька, і ўявіла, як гэты ранні званок мог яго напалохаць.

— Ды не, нічога не здарылася. Па вас засумавала, — пастаралася адказаць бадзёра. І задала пытанне, якое ўсю ноч не давала заснуць: — Як там Васілёк?

Алег на тым канцы провада ўздыхнуў з палёгкай:

— Ну, дзякуй Богу...

— Я цябе пытаюся: як Васілёк? — пачала злавацца Надзя.

— Васілёк? Нармальна, як заўсёды. Спіць яшчэ. Гуляем, на катамаране катаемся, купаемся. Загарэў, як шакаладка. Толькі па табе сумуе. Кожны вечар пытае, дзе мама. А чаму ты пытаешся? Ты што, знарок пазваніла ў такую рань, каб спытаць, як Васілёк?

— Знарок. Я вельмі засумвала па вас. Папрашу рэдактара, калі пусціць на тыдзень які, то прыеду.

Алега заўсёды прыводзілі ў захапленне такія яе нечаканыя рашэнні, "вар'яцінкі", як ён казаў. Здаецца, ён захлынуўся радасцю, бо некалькі імгненняў маўчаў, а затым усхвалявана прамовіў:

— Гэта было б здорава... Чакаем!

Рэдактар быў у гуморы і дазволіў узяць ажно два тыдні ў лік водпуску пры ўмове, што яна за гэтыя некалькі дзён створыць запас. Надзя ляскацела машынкай, як шалёная, заваліла адказнага сакратара матэрыяламі і з чыстым сумленнем і амаль спакойнай душой паехала да сваіх мужчын.

Гэта былі, бадай, два самыя шчаслівыя тыдні — яны ўсе разам купаліся, загаралі, блукалі па лесе, збіралі чарніцы і нанізвалі іх на травінку, як пацеркі, а затым лавілі губамі іх сакавітую слодыч, смяяліся, дурэлі. Не думалася ні пра што благое, нават хворая Танечка ўспаміналася хоць і са спачуваннем, але рэдка і атаясамлівалася з вялікім горам, якое, тым не менш, існуе недзе далёка. Здавалася, што бяда не павінна, ну проста не можа ўварвацца ў іх маленькі сямейны рай, разбурыць яго. Так, з іншымі гэта здараецца, але з імі — не павінна, бо яе Васілёк — самы прыгожы, самы лепшы, і Алег бясконца любіць яго, а таксама яе — за тое, што падарыла яму сына, і яна — самая шчаслівая жанчына ў свеце, з ўсё гэта не можа, ну проста не мае права разбурыцца, знікнуць...

Бяда напомніла пра сябе адразу пасля вяртання — заплаканымі Валінымі вачыма:

— Зрабілі Тані аперацыю. Казалі, удала. А яна як здань стала, ажно свеціцца. Стараецца ўсміхацца, каб мяне падбадзёрыць, а слёзы з вачэй так і коцяцца.

Ізноў трывога ўпілася ў сэрца, як пражаўлены цвік, малюючы выявы адна страшней за другую. Надзя гнала іх ад сябе, і днём, у вечнай мітусні рэдакцыйных будняў, амаль спраўлялася з гэтым пастаянным падсвядомым страхам, хіба толькі хто расказваў пра чарговую ахвяру Чарнобыля: немаўля-калеку, ці жарабя-мутанта, ці памерлае ад раку дзіця... Тады ржавы цвік нібы ўваходзіў яшчэ глыбей, выклікаючы пякучы боль і паралізуючы ўсе думкі, акрамя адной "Васілёк!.. Толькі ўсё было добра".

А ноччу жудасныя сны не давалі ёй закрыць вочы: перад ёй адразу ж паўставала: Васілёк на аперацыйным стале, Васілёк у інваліднай калясцы, Васілёк, прыкуты да ложка... Ад гэтага не было паратунку — яна баялася ночы, баялася засынаць...

Яна перастала хадзіць у лес, закінула на антрэсолі свае вуды, прадукты купляла толькі ў магазіне і то дзеля перастрахоўкі насіла іх правяраць знаёмай у санстанцыю, забараніла малому бавіцца ў пясочніцы, кожны месяц вадзіла яго ў бальніцу здаваць аналізы — і нічым не магла заспакоіцца, нішто не магло выцягнуць з сэрца гэты ржавы цвік.

...Мо ў пяты раз паставіўшы чайнік на пліту, Надзя выйшла ў калідор, прыадчыніла дзверы ў дзіцячы пакой. Васілёк спаў, выставіўшы па звычцы адну нагу паверх коўдры, а ручку паклаўшы пад шчаку. Чорныя кучаравыя валасы рассыпаліся па падушцы, пухленькія шчочкі ружавелі ў цьмяным месяцавым святле...

Надзя замілавана ўсміхалася: "Сонейка маё... Толькі б ты не зведаў бяды, толькі б у цябе ўсё было добра".

— Чаго ты не спіш? — яна нават уздрыгнула ад нечаканасці, пачуўшы за спіной заспаны Алегаў голас.

Муж пацягнуўся вачыма за Надзіным позіркам — і таксама ўсміхнуўся з замілаваннем:

— Спіць, як анёлак... Цудоўны ў нас з табой сынок, праўда, Надзейка?

— Праўда... — удзячна ўткнулася яму тварам у плячо жонка. — Толькі я баюся, Алег, — памаўчаўшы, рашылася ўрэшце выказаць тое, што даўно гняло душу.

— Баішся? Чаго? Ты пра што? — з недаўменнем адхінуўся Алег.

— Радыяцыі баюся. Бачыш, што з Валінай Танькай сталася. Баюся я за Васілька. Алег, давай паедзем куды-небудзь...

— Як паедзем? Куды? — муж усё не мог зразумець, пра што яна.

— Ну, выедзем куды-небудзь у чыстую зону, як людзі выехалі. Будзем там жыць, працаваць. Каб можна было ў лес схадзіць, ягад назбіраць, не баючыся — помніш, як у санаторыі... Каб Васілька я магла спакойна ў пясок пусціць пакорпацца.. У паходы б хадзілі ўсе разам, з начлегам ля вогнішча... У грыбы, на рыбалку...

— Але ж ты і тут хадзіла — і ў грыбы, і на рыбалку, — недаўменна паціснуў плячамі Алег, зачыняючы дзверы, каб не збудзіць сына... — І яшчэ з мяне ўвесь час кпіла, калі я прасіў асцерагацца. Не разумею, што з табой сталася...

— Дурная была, — цяжка ўздыхнула Надзя. — Геройства сваё паказвала, незразумела, каму і навошта. А як паглядзела на Танечку, як яна вяне... Страшна... А раптам што з Васільком здарыцца? Я ж потым сабе не дарую. А ён — ці даруе ён нам, як вырасце? Добра, як усё будзе добра, а як не?

— Надзя, не панікуй! Людзі і ў чыстай зоне і хварэюць, і паміраюць, і дзяцей-калек нараджаюць. Не спісвай усё на радыяцыю.

— Не трэба мяне пераконваць, — горка ўсміхнулася Надзя. — Я сама яшчэ нядаўна гаварыла тое ж самае. Але, Алег... Калі праз колькі часу ён пагледзіць нам у вочы і скажа: "Вы — дарослыя, разумныя людзі, вы — мае бацькі. Вы ведалі, што радыяцыя — гэта небяспечна. Чаму ж вы мяне не ратавалі?" Што мы яму на гэта скажам? Што і ў чыстай зоне людзі паміралі? Ведаеш, я апошнім часам адчуваю сябе злачынцам — перад Валяй, бо пераконвала яе, што і тут жыць можна, перад яе ні ў чым не вінаватай дачушкай, якая памірае ад празмернай дурасці дарослых... А больш за ўсё перад сынам — што трымаю яго тут, як заложніка. Давай паедзем, Алег, я вельмі цябе прашу. Я больш не магу жыць з гэтым пачуццём віны, я вар'яцею.

— Куды мы паедзем, Надзя? Помніш, я прапаноўваў табе, як усе людзі выязджалі — давай і мы рванём? А ты толькі смяялася і называла мяне баязліўцам. А тады ж і кватэру можна было атрымаць, і на работу прасцей уладкавацца. А цяпер як паехаць? Жылля няма, работы няма, усюды беспрацоўе. Кватэру мы сваю не прададзім, хто яе тут купіць.. Куды ехаць, Надзя, як?

— Я не ведаю, Алег... Я ведаю, адчуваю толькі адно: нам трэба адсюль ехаць. Разумееш: трэба! Зрэшты, ёсць жа ў нас права на адсяленне, нам яго дзяржава прадаставіла! Што мы, у рэзервацыі жывём, якую нельга пакідаць?! Я хачу адсюль паехаць, мне трэба сына ратаваць, і я паеду!!! — амаль крычала Надзя, забыўшыся, што на двары — ноч, што за тонкай сцяной спяць суседзі, што можа разбудзіць сына.

— Ну добра, добра, — стаў супакойваць яе Алег. — Заўтра пагаворым...

— Я не хачу заўтра! Паабяцай мне, што ты ўсё зробіш, каб паехаць адсюль! Хоць куды, — у забытую вёску, у цьмутаракань, у камуналку — хоць куды!.. Калі не паабяцаеш зараз жа, то я, я...

— Не крычы, разбудзіш Васілька...

Надзя ўрэшце зразумела, што дала залішнюю волю нервам, знясілена апусцілася на табурэтку.

— Прабач, Алег. Я сарвалася. Гэта нервы. Прабач.

— Нічога, — муж абняў яе, прыхінуў да сябе. — Гэта бывае. Выпі чаго-небудзь, супакойся. А заўтра пагаворым, што рабіць. Нешта прыдумаем. А цяпер пайшлі спаць.

...Хмара закрыла месяц, у акно супакойваюча забарабаніў дробны дождж. Халаднаватае плячо мужа, у якое ўткнулася Надзя, як кволае птушаня, здавалася такім моцным, такім надзейным...

"Ён абавязкова што-небудзь прыдумае, ён абяцаў", — са спакойнай усмешкай абняла яна мужа і заснула.

Алег тым часам ляжаў з расплюшчанымі вачыма і думаў, як адгаварыць жонку ад гэтае яе задумы. Пераехаць куды-небудзь няма аніякай магчымасці — ніхто не дасць кватэры, нідзе не знойдзеш работу.. Ды і як ён кіне хворага бацьку? А дачок? Яны і так крыўдуюць на яго, лічаць, што не ад маці ён пайшоў да другой жанчыны, а іх пакінуў, ім здрадзіў... А калі ён яшчэ паедзе ратавацца ад радыяцыі, пакінуўшы тут сваіх дзяўчынак?.. Не, пераезд адмяняецца. Надзю ён як-небудзь угаворыць.. Сапраўды, жывуць жа і тут людзі, не ўсе ж хварэюць ды паміраюць, чаго яна панікуе...

І не толькі Штраус

Не зусім звычайны канцэрт адбыўся ў Нацыянальным тэатры оперы Беларусі. Ён праходзіў пад рубрыкай "Майстры мастацтва — абаронцам Айчыны".

Сімфанічны аркестр тэатра гэтым разам размясціўся непасрэдна на сцэне. У яго праграме былі галоўным чынам творы славутага аўстрыйскага кампазітара, скрыпача, дырыжора XIX стагоддзя Ягана Штрауса.

Цікава, што вельмі папулярная музыка стваральніка ўзораў венскіх вальсаў... у Іспаніі. Асабліва часта яна выконваецца там у калядныя святы. Тры гады таму аркестр Вялікага тэатра Беларусі і наша салістка оперы Алена Шведава з вялікім поспехам выконвалі ў Іспаніі "Казкі венскага лесу", "Вясенні галасы" ды іншыя шырокавядомыя творы Я. Штрауса. І вось цяпер музыка славутага Штрауса гучала непасрэдна для нашай айчыннай публікі.

Алена Шведава спявала цудоўна, натхнёна! Яе прыгожае каларатурнае сапрана гучала мякка, шчыра, раз-пораз зліваючыся з мілагучнай флейтай і, можна сказаць, было ўпрыгожаннем канцэрта. Усім сваім аблічам, жаноцкасцю, абаяльнай усмешкай, настроем салістка проста заваражыла слухачоў. Ярка, артыстычна яна выканала куплеты Адэлі з аперэты Я. Штрауса "Лятучая мыш", тэмпераментна, іскрыста прагучаў вальс Джульеты з оперы Шарля Гуно "Рамэо і Джульета".

Поспех спявачкі падзяліў сімфанічны аркестр пад кіраўніцтвам Мікалая Калядкі. Аркестр граў шырокавядомыя папулярныя творы Штрауса — вальсы "На цудоўным блакітным Дунаі", "Імператарскі", "Венская кроў"... Уражвала мяккае каларытнае гучанне струнных, флейтаў...

Закончылася праграма творам Я. Штрауса-бацькі "Марш Радзецкага", які вельмі часта выконваюць духавыя аркестры. Але ж і выкананне сімфанічнага было не менш яркае, музыкантам нават "дапамагалі" слухачы, якія па знаку дырыжора пляскалі ў ладкі ў такт музыцы.

Вяла канцэрт народная артыстка Беларусі Зінаіда Бандарэнка, якая паспрыяла стварэнню ў зале цёплай шчырай атмасферы. Яшчэ адзін канцэрт на гэтай жа сцэне ў гэтым жа складзе выканаўцаў і з такой самай праграмай адбыўся 26 кастрычніка.

Вера КРОЗ

На здымку: лаўрэат Міжнароднага конкурсу Алена ШВЕДАВА.

"Всемирная литература", № 9

Вераснёўскі нумар часопіса "Всемирная литература" прысвечаны літаратуры Кітайскай Народнай Рэспублікі і выпушчаны пры садзеянні і фінансавай дапамозе Пасольства КНР у Беларусі. Адкрываецца ён выступленнямі Дэн Сяопіна "Мір і развіццё — дзве буйнейшыя праблемы сучаснага свету" і Цзян Цзэміня "Патрыятызм і прызначэнне айчыннай інтэлігенцыі". Шырока прадстаўлены ў перакладзе на рускую мову кітайская проза і паэзія. У "Лавке букиниста" змешчаны кітайскія народныя казкі. Аб стане літаратуры братняй краіны можна даведацца з артыкула Г. Кашубы "У люстры гісторыі", у якім, у прыватнасці, прыводзяцца такія красамоўныя лічбы: "Цяпер Саюз кітайскіх пісьменнікаў налічвае звыш 12 тысяч членаў. У КНР выдаецца больш як 500 літаратурна-мастацкіх часопісаў... Пасля 1978 года ў сярэднім штогод у Кітаі друкуецца 100 раманаў, адна тысяча аповесцяў, 10 тысяч апавяданняў. Тыраж перыядычных выданняў перавысіце 250 мільёнаў экземпляраў". Завяршае нумар слова галоўнага рэдактара "ВЛ" Т. Бондар "Краіна, у якой я ніколі не была". А адметнасць яго і ў тым, што багата ілюстраваны каляровымі здымкамі.

ПАМЯЦЬ

Падказка нам — з чаго смяёмся мы

Здаецца, варта мне апынуцца на ўзбярэжным пагорку над ціхабежнай плынню жамчужна-блакітнай Дзвіны, і я адразу ўбачу той шырачэзны пень, напамін пра віцебскі дуб, які шумеў тут некалі лістотай не адзін век. І сядзіць на тым пні, скрыжаваўшы ногі і паклаўшы галаву на сціснуты кулак, задуменны... Божачка! То ж Аляксандр Канстанцінавіч Ільінскі. Чаму ён абраў позу знакамітага "Мысліцеля" Агюста Радэна? Жарт камедыйнага акцёра? Ці ўздумалася яму на бязлюддзі выканаць эцюд, паводле "сістэмы Станіслаўскага", на тэму "публічнай адзіноты"? Заўжды такі ветлівы, вясёлы і гаваркі, зараз ён нібы заглыбіўся ў самога сябе. Вось дык штука! Заспеў вядомага артыста на такім учынку, што і не разгадаеш: ён на самай справе засмучоны і нікога вакол знаць не знае? Або дэманструе сваю насмешлівасць: глядзіце, маўляў, які з мяне "мысліцель"? Яго ж у Віцебску, кожны, бадай, сустрэчны-папярэчны ведае! Я вунь гады ў рады з ім бачуся і тое здалёк пазнаю — Ільінскі на пяньку...

Што граху таіць, было і я думаў, што і такім чынам некаторыя артысты заваёўваюць папулярнасць у гледачоў. Што ні крок, то і акцёрства з гэтымі прытворнымі грымасамі і напышлівымі словамі. Ну а комік абавязкова блазнуе! Арлекін у такім чалавеку не засынае ні на адну хвіліну. Пасыпаю попелам галаву сабе, ды што было — тое было. Калі я пазнаёміўся бліжэй з гэтым сур'ёзным і дапытлівым дзеячам сцэны, маё тадышняе меркаванне наконт "крыўляк" звялося на нішто. Так, Аляксандр Ільінскі — камедыянт! Стаўлю клічнік, бо сам ён, не памятаю, з якой нагоды, менавіта так выказваўся: "Я — камедыянт!"

— Народжаны ламаць камедыю? — уставіў сваё тры грошы я.

— Знаёмы каменьчык у наш гародчык! — адпарыраваў Аляксандр Канстанцінавіч. — Але,ягамосці, пасмешыць вас спяшаемся, калі вы да нас у госці ў партэр завітаеце або ў бельэтаж. За тое і хлеб ямо!..

Я адразу ўцяміў: на мазоль наступіў артыста. Ды якога! Толькі што спяваў яму дыфірамбы за яго Несцерку і параўноўваў з ягоным хітрым царадворцам Палоніем, які ў тым жа "Гамлеце" раптам да непазнавальнасці пераўвасабляўся ў Першага далакопа. Зусім палярныя дзве ролі ў адным спектаклі! Прыдворны саноўнік і небарака з рыдлёўкай на могілках. Абодва прасякнуты камедыйным напалам. Нешта не магу прыгадаць другога такога выпадку на беларускай сцэне. І собіла ж мне з гэтым ка-ме-ды-янтам выткнуць нос! Наш брат з ліку тэатразнаўцаў любіць памянташыць языком, што праўда то праўда.

І як хацелася мне потым нізка схіліць галаву перад гэтым чалавекам, які за словам, як я ведаў ужо, у кішэню не палезе. І цвіком у галаве сядзіць маё маўленне пра сваё камедыянства Аляксандра Канстанцінавіча. Цякла-струменіла гаворка наша застольная, і так жыва і ладна, нібыта на якія вагі выкладаў ён запаветнае слова без крыўды на маю недарэчнасць. Не наўзгад глыбінны роздум яго ад нечага зусім асабістага сягаў да вялікіх абагульненняў. Мне тады падумалася, што акцёрскі розум бывае падобным, так бы мовіць, да самацвета ў аправе сыграных ім на сцэне роляў. Камедыйны акцёр, комік — гэта ж у вышэйшай ступені сур'ёзны суддзя недасканаласці чалавечага роду, які абкладае свой саркастычны прысуд каскадам смешнага штукарства.

Мудрасць, да якой я прычыніўся тым разам, артыст спасцігае пачуццёва. Скурай сваёй. Хваляваннем. Узбуджаным тэмпераментам. Страсцю душы сваёй. Гэта не рацыянальная выснова кабінетнага інтэлектуала; гэта — асабістае адкрыццё, можа быць, і даўно адкрытых і недзе па-навуковаму запісаных ісцін. Наша размова мелася ў пару, калі Ільінскі быў у росквіце сваёй прыгожай абаяльнасці, карыстаўся вялікім і, дарэчы сказаць, даволі старанна падаграваемым поспехам у паклонніц і паклоннікаў. Помню адну фарсістую даму з ліку "высокапастаўленых" жонак, якая віталася з ім гэткім рэверансам, абавязкова прыпяваючы: "Кумір мой". І чулася ў ягоным тоне гэткая самаўпэўненасць улюбёнца шчасця. Ды не, значная артыстычная асоба накшталт яго — гэта тая рэальнасць, якую чалавек спасцігае ў самім сабе і адначасова стварае знутры, з сярэдзіны свайго духа і сваёй плоці. Такі творца бывае ў нечым непахісна цвёрда пераканаиы, ды не бывае ў яго апломбу ўсезнайкі.

Што ж адкрывалася перад беларускім камедыянтам Ільінскім у такіх ролях, як вядомы манюка Іван Аляксандравіч Хлестакоў і вясковы гандляр галлём, якому выпадае ператварацца ў... лекара, Сганарэль ("Лекар мімаволі" Мальера), весялун-дармаед пры багацеі Рабінзон і такі ж бедачына з вандроўных блазнаў Аркашка Шчасліўцаў ("Беспасажніца" і "Лес" А. Астроўскага), кемлівы хітрун і спрытны манюка Несцерка і гэты заўзяты хабарнік і зводнік станавы прыстаў Кручкоў ("Пінская шляхта" В. Дуніна-Марцінкевіча), здзяцінелы генерал Печанегаў і плюгавы арыстакрацішка Барон у "Ворагах" і "На дне" М. Горкага... Вой, здаецца, я ўзяўся спісваць рэпертуар славутасці.

Спыняюся. Паспрабую сказаць "як" ігралася ўсё гэтае нашым чарадзеем камедыйнай творчасці.

Ну вось вам Палоній. Любімая дачка прызнаецца бацьку, што прынц Дацкі, сам Гамлет, прыгажэй і велічней за якога няма нікога на свеце, "прысягаў, што ён кахае" яе, "ён браў за сведку неба". О, несусветны юрлівец у маладыя гады, Палоній з веданнем справы адказвае: "Сіло для смачных птушак. Знаю сам. Калі бушуе кроў, тады язык на абяцанкі шчодры..." Але, гэта клопат бацькі — папярэдзіць любае дзіця, каб не была тая дзева такой даверлівай. Правільна! Ды ў маўленні гэтых "сма-а-ач-ных пту-у-ушак" чулася нейкае водгулле ягоных, Палонія, колішніх, даўніх ужо захапленняў. Салодкія прамовы ды залётніцкія прысягі на вернасць ён сам — во! — ведае як малітву. Гэта і адчуваецца ў інтанацыях голасу. У нібы раптам памаселеных зрэнках. І язык з-пад сівых вусоў аблізвае губы, па-свойму смакуючы тое "на абяцанкі шчо-о-од-ры". А вочкі закацілісь ў гарэзліва прыжмураных прыпухлых павеках. На твар набягае ўсмешка пажадлівага міфічнага Сатыра, якому карціць прывабіць легкаверную німфу.

Такія нюансы — як імгненныя ўспышкі няспыннага жыцця акцёра ў вобразе. Амаль непрыкметныя, ледзьве ўлоўныя, зусім мімалётныя. Падкрэслю: імправізацыйна ўнесеныя ў ролю вось зараз і тутака, на нашых вачах. Колькі ў падобных мастацкіх штрыхах-нюансах было выразна падтэкставай глыбіні! І ўправу кажуць: майстра сцэны вось так умее "валачы" за сабой шлейф ранейшых прыгод свайго героя.

І той самы Палоній тлумачыць Клаўдзію і Гертрудзе, чаму, мяркуючы па ўсіх паводзінах-учынках прынца, Гамлет звар'яцеў. Заказаўся! "Я адкрыў прычыну галоўную вар'яцтва Гамлета", — чуеце? "Я!" Бацька Афеліі тут пераўтвараецца ў адмысловага палаца-

БАЛЕТ

З гасцей — дадому

Гаворым: балет! — маем на ўвазе: Елізар'еў... Бо ўжо амаль тры дзесяткі гадоў яго нязменнае (і дасюль незаменнае) творчае лідэрства вызначае гісторыю развіцця беларускага акадэмічнага харэаграфічнага мастацтва. Пад кіраўніцтвам Валянціна Елізар'ева Нацыянальны тэатр балета Беларусі жыве, нягледзячы на паўсюдныя сацыяльна-эканамічныя праблемы, больш-менш стабільна, упэўнена, з адчуваннем перспектывы.

ВАНДРОЎКІ...

У кастрычніку паспяхова прайшлі гастролі трупы ў Галандыі, дзе беларускіх артыстаў ужо добра ведаюць, любяць і чакаюць з чарговымі візітамі. Адпаведна доўгатэрміноваму кантракту, у наступным годзе плануецца паказаць там спектаклі "Карсар", "Жар-птушка", "Лебядзінае возера" ды "Вясна свяшчэнная". Сёлета ж у гастрольным рэпертуары Нацыянальнага акадэмічнага тэатра балета Беларусі былі "Рамэо і Джульета" (паказаны на розных пляцоўках 16 разоў) і "Лебядзінае возера" (паказаны толькі аднойчы).

Такім чынам, пятыя гастролі Беларускага балета ў Галандыі. Білеты раскупілі за два месяцы да іх пачатку. Выступленні ладкаваліся пераважна ў вялікіх залах (да 3,5 тыс. гледачоў), абсталяваных суперсучаснай тэхнікай.

Высокапрафесійным і чулым партнёрам аказаўся аркестр Львоўскай філармоніі пад кіраўніцтвам польскага дырыжора Я. Пшыбыльскага. Музыканты прыехалі ў Галандыю падрыхтаванымі, а для маэстра хапіла відэакасеты, дасланай з Мінска, і тэлефонных перамоваў з балетмайстрам, каб за адзіную рэпетыцыю напярэдадні першага спектакля дасягнуць суладдзя сцэны і аркестра. Толькі аднойчы, з-за немагчымасці размясціць музыкантаў для суправаджэння спектакля, артысты мусілі танцаваць пад фанаграму.

А публіка? Гарачэй, напэўна, прымаюць артыстаў толькі італьянцы. Нашы балетаманы, на думку В. Елізар'ева, больш спакойныя за галандскіх, якія свае эмоцыі выказвалі стоячы, з воклічамі "брава!" — аж пакуль артысты не перасталі кланяцца.

Крытыка? Яе рэакцыя будзе вядомая толькі месяцы праз два, бо сачыць за друкам "па слядах выступленняў" не выпадала: пасля чарговай імпрэзы трупа з'язджала ў іншы горад. Арганізатары гастроляў абяцалі сабраць водгукі прэсы і пераслаць

у Мінск. Праўда, з перакладам будзе складана: як заўважыў В. Елізар'еў, у тамтэйшым нямецкамоўным асяроддзі перыёдыка выдаецца па-галандску...

Аднак нават без водгукаў друку зразу-

вага інтрыгана. Маўляў, ён, вашая каралеўская вялікасць, не быў нямым слупом, не пазіраў праз пальцы, як людзі любяцца, і сам асабіста забараніў дачцэ спатканні з прынцам. А той... Саноўнік пачынае паказваць, што ж адбываецца з "тым": а той, "адхілены, спярша заныў (Палоній дае плаксівы тон), пасля пакінуў есці (прыпухлыя павекі адкрываюць вылупленыя вочы)... а потым страціў сон (вочы рыскаюць тудысюды)... пасля аслаб (пахіснуліся ногі і галава нікне)... пасля задумаўся (позірк — у неба, у нетутэйшую далечыню) і гэтак (пераходзіць да зусім дзелавой высновы) паступова (падкрэсліў — "не адразу!") скаціўся да вар'яцтва, дзе і трызніць на гора нам". Тое са скрухай вымаўленае "нам" азначае, што і на яго, Палонія, няўцешнае гора. Караля — і яго!

Доўгая завостраная барада клінам трапечацца. Лысіна ўзмакрэла. Спіна сагнулася ва ўгодлівым паклоне перад іх каралеўскай вялікасцю — Клаўдзіем і Гертрудай. Які выдатны дзяржаўны трыумвірат змоўнікаў! Трыумвірат, адзін з персанажаў якога — прыніжаны паслугач. Усімі паводзінамі Палоній артыста Ільінскага даводзіць манаршай уладзе, што гатовы на любыя ахвяры дзеля яе, улады, упэўненага спакою і шчасця. Толькі ж не забывайце, панове, што гэта ён, Палоній, вырваў вашага наследнага прынца з абдымкаў дзеўкі, якая з'яўляецца, на жаль, дачкой паслухмянага вяльможы пры дацкім троне. "Я-а-а!,. адкрыў прычыну..." і буду адкрываць. і вам пра тое даносіць. Каб у дзяржаве панавала, па-сучаснаму кажучы, стабільнасць. Вось такую эмацыянальна сэнсавую гаму рабалепнасці царадворца артыст раскрываў ці не самым мімалётным рухам павекаў... пальцаў рукі... мауленнем слоў і выклічнікаў... маўчаннем у паўзах... бляскам вачэй. Па-мастацку выдатна Аляксандр Ільінскі быццам бы мімаволі выдаваў самыя запаветныя памкненні і жаданні, намеры і гэтага смешнага да слёз у сваёй нізасці і вартага жалю чалавека.

Такая філіграннaя распрацоўка ролі зачароўвала гледачоў не асобнымі праявамі характару персанажа, а цэласным характарам чалавека пэўнага асяроддзя, пэўнай нацыянальнасці, пэўнага сацыяльнага статуса. Нездарма ж кажуць у артыстычным закуліссі: дасканалы акцёр — гэта майстра, які ператварае ў жывы сцэнічны вобраз сваю прагу да няэмушанага творчага акта. Твой сённяшні тэатральны герой не адно толькі яркая дзейная асоба драмы ці камедыі, хай сабе і бездакорна па-мастацку ўвасобленая. Твой герой — гэта ўвасабленне тваіго імкнення... тваіго жадання... тваёй мары... дасягнуць ідэала акцёрскай творчасці: поўнага зліцця з роляй. "Ты сам, відаць, ведаеш — казаў мне Аляксандр Канстанцінавіч, — што назва нашай прафесіі — акцёр — кораніцца ў паняцці "акт". Акт — падзея... здзяйсненне..."

Падзеямі ў гісторыі нашага акцёрства былі многія вобразы, пры ўспамінах якіх толькі па імені тэатрал адразу атаясамлівае ні з кім-небудзь іншым, а з ім — з Аляксандрам Ільінскім. Бо калі ён выступаў у такой ролі, як Несцерка, што лічыцца каронкай у рэпертуары Аляксандра Канстанцінавіча, тое было святам найвялікшага камедыйнага акцёрскага мастацтва. і такое ж свята арыгінальных артыстычных знаходак у спалучэнні з жыццёвым праўдападабенствам царавала, калі ён быў эпізадычным дзякам Бацяноўскім у спектаклі "Навальніца будзе" паводле трылогіі "На ростанях" Якуба Коласа. Без усмешкі нельга прыгадваць і яго хітравата-мудрых вясковых перасмешнікаў — дзеда Нупрэя і дзеда Снапка ў камедыях "Алазанская даліна" К. Губарэвіча і І. Дорскага і "Калі зацвітаюць сады" В. Палескага. А гэты ўсюдыісны раённы круцель пры партфелі "ўпаўнаважанага па нарыхтоўках" Моцкін, у каларытнай абмалёўцы якога Ільінскі па-творчы спаборнічаў з купалаўцам Уладзімірам Дзядзюшкам і ані не ўступаў яму ў маляўнічасці і тэмпераменце выкрыцця партыйна-дзяржаўнага махляра ("Выбачайце, калі ласка!" А. Макаёнка)... Спыняю сваё пяро, каб не перапісваць афішу Коласаўскага тэатра сярэдзіны XX стагоддзя!

Наўрад ці я зараз знаходжу самыя правільныя вызначэнні таго глядацкага адчування, якое з'яўляецца ў нас, калі мы ўспрымаем сапраўднае харство менавіта камедыйнага шэдэўра. А той жа Несцерка або дзяк Бацяноўскі былі шэдэўрамі акцёра Ільінскага! У мяне захавалася праграмка прэм'ернага ў кастрычніку сорак дзевятага года спектакля "Вяселле Крачынскага", на якой я занатаваў наспех адно выказванне Аляксандра Канстанцінавіча. Гаварылася тое ў застоллі ў гасцях у галоўнага рэжысёра тэатра ў Віцебску Аляксандра Браніслававіча Скібнеўскага. Яшчэ з часоў навучання ў Беларускай тэатральнай студыі ў Маскве ўрэзалася ў памяць студыйца Шурыка Ільінскага сентэнцыя аднаго з педагогаўмхатаўцаў. Быццам бы слынны Міхаіл Чэхаў, выдатным талентам якога, дарэчы, захапляліся ўсе беларускія студыйцы, аднакроць у пыле палемікі заявіў: няхай сам Станіслаўскі сцвярджае, што бог заўжды і ва ўсім — абсалютна! — справядлівы, я не веру і яму. Бо калі б то была існая праўда, тады мы з ім абодва, Станіслаўскі і Міхаіл Чэхаў, даўно апынуліся б у пекле. Акцёрства занятак карысны, але і грэшны...

— А вось смех нашага гледача, хай на якую хвілiначку, — сказаў мне Аляксандр Канстанцінавіч, нібы працягваючы ранейшую нашу размову, — але выбаўляе ад дарэмнага самаўзвелічэння.

Ці ж такое шчырае прызнанне артыста забываецца!

Пасля таго, як я ўдосталь на тае прэм'еры насмяяўся з Расплюева, якім ён паўстаў у выкананні Ільінскага, мне раптам захацелася не пацiснуць віншавальна руку артыста, а ўзяць яго за плечы і патрэсці: "Ці разумееш ты, Аляксандр Канстанцінавіч, **што** робіш з намі сваім Расплюевым!?". А падчас спектакля прыгадвалася і агульнавядомае, накшталт таго, што нашая тканіна чалавечага жыцця тчэцца з дзвюх разнавіднасцяў пражы — дабрачыннай і зладзеяватай. Бывае, якое здарэнне прымушае маўчаць тую частачку дурноты, што ёсць і ў разумнага, і абуджае нечаканa яркую дольку светлага розуму, якая маецца ў вісуса або тупіцы. У "Вяселлі Крачынскага" гэта бліскуча і па-акцёрску жыва раскрываў у Расплюеве незабыўны віцебскі артыст у цудоўным ансамблевым партнёрстве з Анатолем Шэлегам, які ў сваім Крачынскім даваў партрэт прафесійнага жуіра і артыстычна вытанчанага круцяля.

Сустрэчу з такім мастацтвам, мабыць, можна параўнаць з тым адчуваннем, якім мы бываем захоплены... якое напаўняе нас сама прысутнасць паблізу і побач мілай для нас істоты. Нечага невыказна дарагога.

"Хвароба свету людскага адвечная... — гаварыў Бернард Шоу. — Мы выкідаем на сметнік састарэлыя калаўроты і лакаматывы, аджылыя свае кнігі і легенды, аднак не здольны і не ўмеем пазбаўляцца ад забабонаў ні ў маралі, ні ў рэлігіі, ні ў палітыцы". Мне здаецца, што камедыйныя акцёрства такіх артыстаў, як купалаўцы Глеб Глебаў і Уладзімір Дзядзюшкін, як коласаўцы Аляксандр Ільінскі і Язэп Матусевіч, даюць нам арыенціры ў павуцінні хлусні і забабонаў, якія так абураюць таго ж Б. Шоу. Гэта маштабнае асэнсаванне адвечных тэм і праблем мастацкай творчасці.

Я заспеў яшчэ той час, калі ў касірак праз акенца пыталіся: "Сёння Ільінскі іграе? Тады два білеты ў партэр!" Кавалер вёў даму свайго сэрца ў тэатр паказаць самую прывабную тады артыстычную каштоўнасць Віцебска.

Суседнічаў я з такімі дамамі і разам з імі, хоць у адрозненне ад іх "Несцерку" глядзеў дзесяты ці які раз, але заходзіўся таксама са смеху, калі на вучоным дыспуце на пытанне шкаляра Самахвальскага "пан Несцяровіч" адказваў... Ну і вы ж, пэўна, помніце. "Ці не адкажа пан дыспутант, дзе, на яго думку, знаходзіцца цэнтр зямлі? — той "пан" міргае лупатымі вачыма. Аднак перапытвае, насупіўшы "па-вучонаму" бровы: "Сярэдзіна зямлі?" Ссоўвае шапку на патыліцу і, разявіўшы вобадам рот, быццам вось-вось выкрыкне "Эўрыка!", рашуча выстаўляе нагу і неабвяргальным тонам абвяшчае: "Вось тут!.. Якраз пад маёй левай нагой..." Тое "ле-эвай" падкрэслівалася здзекліва. Ён нават пытае Самахвальскага: "Хіба не бачыш? Тут, — пастукаўшы абцасам, сцвярджае Несцерка сваё "вучонае" меркаванне. — Тут і знаходзіцца сярэдзіна зямлі. Самы пуп!"

Мы смяяліся і з таго спрытнага мужыцкага дыспутанта. і з адуранага ім па-блюзнерску шкаляра, а недзе ў падсвядомасці ў нас абазначаўся ўласны одум. Сапраўды ж, што ні кажы, цэнтр сусвету для кожнага індывіду — гэта той край, родная старонка, тая глеба, з якой ён сэрцам неразлучны. Як тое праверыць? Слухаем Несцерку. Голас Ільінскага пераліваецца вясёлкавым дасціпам: "вымеры адлегласць ад маёй нагі, — тут хітрун падмігвае самаму ўсхваляванаму балельшчыку ў натоўпе Мацею: макам сядзе зараз іхны шкаляр! — Адмер да ўсіх канцоў зямлі. Калі будзе няроўна, тады са мной не згаджайся".

Не ведаю. Як вам, але падчас спектакля з удзелам Ільінскага мне здавалася зусім даравальным меркаванне чалавека пра самога сябе як пра цэнтр... сярэдзіну... як пра пуп зямлі. Прынамсі, артыст наконт такой "пастаноўкі пытання" сумневу не меў. Хоць і даволі наіўнае ягонае пераканане ды, відаць, і прымальнае для нас: асабістае "я" — гэта дамарошчанае бажаство, якому амаль усе мы, грэшныя, неўпрыцям і спадцішка курым чысты фіміям і ўсяляк даказваем сваю цнатлівую невінаватасць пры ўсякім выпадку.

Калі я пачуў гэтае "дамарошчанае бажаство" з вуснаў Аляксандра Канстанцінавіча, не стрымаўся і спытаўся: ці не ў хвіліны роздуму пра свой акцёрскі лёс мысліць ён такім чынам. і выглядае тады зусім сапраўдным мысліцелем па ўзоры радэнаўскай скульптуры, як гэта здараецца з ім ля ціхага плёскату дзвінскіх хваляў. Ой, як пацешна заспяшаўся ён адцураца і ад гэтай недарэчнай, на яго думку, мянушкі "мысліцель" у дачыненні да тэатральнага камедыянта, і ад не наўмысна прымаемай ім статуарнай позы. Не-не, на свеце няма нічога дасканалага настолькі, каб быць гарантаваным ад любых дакораў. Акцёр — тым больш!

— Дык ваша камічная ігра на сцэне, — дзёўбя сваё яму, — гэта мастацтва разумнага артыста, які клапоціцца аб адным: як палепшыць мяне, чалавека ў партэры або ў ложы. Я ж адно толькі смяюся і смяюся. і калі вы юмарыце, каб абудзіць ува мне маю перавагу над вашым персанажам, і тады, калі выкрываеце нешта агіднае быццам бы ў ім, у Хлестакове альбо ў Расплюеве, а я лаўлю, бывае, нешта заганнае ў самім сабе...

і тут артыст ільінскі, гэты камедыянтмысліцель, сказаў такое, чаго я ні ад каго ніколі не чуў і нідзе не чытаў: "Смех гледача ў тэатры — гэта попел..." Што за попел?! "Гэта попел тае драбніцы вашага патэнцыяльнага зла, якое тоіцца ў душы кожнага чалавека. Але, праўду кажучы, і сапраўды дамарошчанага бажаства. Попел, які сведчыць адно: штосьць ад зайздроснай рэўнасці... акрайчык палахлівая рабскай абачлівасці... драбок прагавітага ўладалюбства... штосьць ад вечнага нашага намагання выглядаць лепей, чым мы ёсць на самай справе... Яното, драбнюткае "штосьць", і спалена ў гледача падчас смеху ды рогату з таго ж Сганарэля альбо якога шкаляра ці Аркашкі Шчаслiўцава. Так-так, невялічкая частка з гэтых "штосьць", можа, і не зусім канчаткова, але ў ходзе камедыі згарае... Ачышчаецца душа, ачышчаецца..."

Я веру, што і ў праўду ў гэтым сіла і харство камедыянства ўвогуле і творчай ахвярнасці такога вялікага таленту, якім быў Аляксандр Ільінскі.

Барыс БУР'ЯН

мела: Беларускі балет у Галандыі даспадобы. Хаця і ўласнае харэаграфічнае мастацтва там на вышэйшым узроўні. Дзяржава мэтанакіравана ўкладае ў яго грошы, матэрыяльна-тэхнічная база тэатраў удасканальваецца і абнаўляецца, творчы працэс максімальна камп'ютэрызаваны. Верхняя мяжа кошту білетаў рэгулюецца дзяржавай і не перасягае 69 долараў (даражэй каштуе наведванне балета ў Вялікабрытаніі ды Германіі).

Візітоўка харэаграфічнага мастацтва краіны — мадэрн-балет. У гэтым жанры працуе каля дзесятка партатыўных, па 10-12 чалавек, мабільных калектываў, якія рыхтуюць пастаноўкі на музыку, "прыгатаваную электроннымі мазгамі, з разнастайнымі шумавымі эфектамі" (паводле вызначэння маэстра В. Елізар'ева). Яны шмат вандруюць і асабліва высока каціруюцца ў краінах Еўропы.

Ёсць у Галандыі класічны балет, які вельмі добра субсідзіруецца — асабліва каралеўская балетная трупа. Узровень — дыхтоўны. Дарэчы, у краіне шмат балетных школ: гэта справа годна развіваецца на прыватнай аснове. Наогул жа, галандцы вельмі сур'ёзна ставяцца да мастацкага выхавання. Маюць праграмы па ўсіх жанрах, скіраваныя на культурную асвету дзяцей, моладзі. Улічваюцца і эстэтычныя патрэбы людзей пажылых: для іх таксама забяспечваюць наведванне тэатра, набываюць білеты...

Для Нацыянальнага акадэмічнага тэатра балета Беларусі сёлетні год на гастролі багаты. Пачаўся ён з паказу спектакля "Страсці" ("Рагнеда") у Вялікім тэатры Расіі. У траўні — поспех на XVI Міжнародным фестывалі "Лодзьскія балетныя сустрэчы". Летам адбылася незабыўная вандроўка ў Турцыю ды на Кіпр (хіба забудзеш, як разгортвалася дзея "Спартака" ў натуральных дэкарацыях — колішнім старажытнарымскім збудаванні!). Цяпер вось — Галандыя. А на пачатку года 2002-га плануецца творчае падарожжа ў Кітай ды Ганконг са спектаклямі "Дон Кіхот" і "Лебядзінае возера".

ПЛАНЫ...

З 20 лістапада ў зале тэатра пачынаецца праца над спектаклем для дзяцей — "Беласнежка і сем гномаў" на музыку польскага кампазітара Б. Паўлоўскага. Балетмайстар-пастаноўшчык — Наталля Фурман, вучаніца В. Елізар'ева, вядомая, прынамсі, сваёй працай над балетам "Макбет" на музыку В. Кузняцова. Сцэнаграфія Святланы Шалейнікавай. Неабыкавы да творчасці сваіх выхаванцаў, В. Елізар'еў "хварэе" і за будучы спектакль Уладзіміра Іванова, які працуе над "Мефіста-шоу" (кампазітар У. Кандрусевіч, лібрэта Ю. Чурко) для Дзяржаўнага музычнага тэатра Беларусі. Сам жа разам з Вячаславам Кузняцовым распрацоўвае ідэю будучага маштабнага твора, назва якога гучыць пакуль так: "Цэзар, Антоній і Клеапатра"...

7 снежня мае адбыцца вялікая святочная імпрэза: уручэнне традыцыйнай штогадовай прэміі "Філіп Морыс-Дэбют", прымеркаванае да паказу адной з самых раскошных прэм'ер беларускага балета — "Спячай прыгажуні" П. Чайкоўскага.

ПРАБЛЕМЫ?..

Падчас гастроляў найбольш ярка паказалі сябе салісты Кацярына Фадзеева, Жана Лебедзева, Уладзімір Далгіх, Аляксандр Фурман, Ігар Сядзько, Руслан Мінін... Пра іх найчасцей згадваў замежны друк. Яны — сённяшняе аблічча беларускага балета, яго, паводле слоў мастацкага кіраўніка тэатра, "маладыя твары, маладыя сэрцы, маладыя вочы". Спрактыкаванасць дорага каштуе, але ў мастацтве балета асабліва цэніцца маладосць.

Як жывецца ім у тэатры? Магчыма, цяжэй, чым жылося артыстам папярэдніх пакаленняў. Магчыма, вальней. Бо В. Елізар'еў мудра ставіцца да імкнення маладых зарабіць на больш-менш бядбеднае жыццё: пашанцавала салісту на замежны кантракт — калі ласка, з'язджай, працуй, толькі не забывайся плаціць падаткі роднай дзяржаве, якая дала табе магчымасць набыць прафесію і выйсці на самастойную творчую дарогу. Цікава, аднак, што шукальнікі саладзейшага хлеба не-не дый вяртаюцца ў Мінск. Родны тэатр прымае іх. Але на строгіх умовах кантракта...

Лічбы ў творчай справе — рэч адносная. Але часам і яны ўспрымаюцца мацней за самы трапны і красамоўны мастацкі вобраз. Як вам, напрыклад, вось такая "метафара": дзяржаўная датацыя Варшаўскага Вялікага тэатра ў год складае 20 мільёнаў долараў, што адпавядае суме, якая выдаткоўваецца нашай дзяржавай на штогадовую падтрымку **усяго** беларускага мастацтва, уключаючы самадзейнае...

"Красамоўная" лічба была названа падчас прэс-канферэнцыі ў Нацыянальным акадэмічным тэатры балета.

Праўда, ёсць іншыя лічбы. Беларусь, відаць, адзіная на постсавецкай прасторы краіна, якая захавала паўнавартасны балетны тэатр. У многіх гарадах былога Савецкага Саюза такія тэатры проста разваліліся, у Туркменістане балет афіцыйна абвешчаны мастацтвам, варожым нацыянальнаму менталітэту і мусульманскім традыцыям. Балет Вялікага тэатра Масквы мае ў рэпертуары 7-8 спектакляў, Санкт-Пецярбург трымае на афішы крыху болей назваў — за кошт "харэаграфічнага музея". Беларускі балет пад кіраўніцтвам В. Елізар'ева захоўвае ў рэпертуарным активе 28 (!) твораў харэаграфічнага мастацтва! І ўсе яны — у адпаведнай сцэнічнай форме. І гатовыя прыняць папаўненне ў сваю стракатую кампанію за кошт новых прэм'ер...

С. БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: сцэна са спектакля "Рамэо і Джульета".

Фота В. МАЙСЯЁНКА

Рупнасць даследчыцкіх пошукаў

ЭСФІР ГУРЭВІЧ – 80

Родам Эсфір Саламонаўна з мястэчка Татарск Мсціслаўскага павета — цяпер Манастыршчынскі раён Смаленскай вобласці ў Расіі. Скончыла літаратурны факультэт Маскоўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута. У гады вайны была медыцынскай сястрой у ваенным шпіталі Заходняга, а пасля 3-га Беларускага франтоў. Скончыла аспірантуру пры Інстытуце мовы, літаратуры і мастацтва АН БССР, з 1950 года працавала навуковым супрацоўнікам Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы. Доктар філалагічных навук. Цяпер жыве ў ЗША.

У друку выступае з 1948 года. Аўтар манаграфій "Творчая гісторыя раманаў М. Астроўскага", "Беларуская дзіцячая літаратура (1917—1967)", "Пафас гераізму", нарыса жыцця і творчасці "Янка Маўр". У Маскве ў 1982 годзе выйшла кніга "Детская литература Белоруссии". На рускай мове выдадзена ў 1986 годзе ў Мінску даследаванне "Боль и тревога нации".

У сааўтарстве з Л. Гарэлік, Т. Грамадчанкай і іншымі напісала кнігу "Сучасная літаратура і чытач". Адзін з аўтараў "Истории белорусской советской литературы" і "Гісторыі беларускай савецкай літаратуры".

Віншуем Эсфір Саламонаўну з юбілеем! Зычым яшчэ доўгіх год жыцця, творчых поспехаў!

Кніг з аўтографамі не хапіла

Народны паэт рэспублікі Ніл Гілевіч змог увачавідкі пераканацца, што на Гомельшчыне ў яго вельмі шмат прыхільнікаў. Дзве сустрэчы, якія адбыліся ў адзін дзень у абласным цэнтры, засведчылі пра гэта: жадаючых паслухаць Ніла Сымонавіча было столькі, што для ўсіх не хапіла месцаў у зале. У Дзяржуніверсітэце імя Ф. Скарыны майстра слова дзяліўся творчымі планамі з інтэлігенцыяй, студэнтамі, адказваў на шматлікія пытанні, чытаў, вядома ж, і вершы.

Уражанне засталося вельмі добрае. Прыемна і тое, што для ўсіх жадаючых атрымаць аўтограф ад слыннага паэта не хапіла яго ных кніг — раскупілі ў адно імгненне ўсе тыя томікі паэзіі Н. Гілевіча (160 асобнікаў), якія прапанавалі ім арганізатары сустрэчы — рэспубліканскае таварыства "Кніга".

В. Т.

...І заўсёды пісаў вершы

Мікола Літвінаў друкуе свае вершы ў сталіцы і ў мясцовых газетах. А нядаўна пабачыў свет яго першы паэтычны зборнік "Світанак", прэзентацыю якога наладзілі Гомельскае абласное аддзяленне Саюза беларускіх пісьменнікаў і цэнтральная раённая бібліятэка на радзіме паэта — у Буда-Кашалёўскім аграрна-тэхнічным каледжы. Мікалай Іванавіч расказаў будучым хлебаробам пра сябе. Нарадзіўся ён у пасёлку Новы Свет, там і сёння жыве яго маці Людміла Мікалаеўна. Вучыўся ў Глазаўскай сямігодцы, скончыў Чабатовіцкую школу. Выпускнік філфака ГДУ імя Ф. Скарыны. Працаваў у камсамольскіх і партыйных органах, служыў у войску. Падпалкоўнік запасу. І як прызнаецца Мікалай Іванавіч, дзе б ні працаваў, заўсёды пісаў вершы на роднай беларускай мове.

Пра творчасць М. Літвінава расказаў навучэнцам каледжа старшыня абласнога аддзялення Саюза беларускіх пісьменнікаў Васіль Ткачоў. З выхадам кнігі Мікалая Іванавіча віншавалі кіраўнік абласнога літаратурнага аб'яднання "Магістраль" імя А. Грачанікава маладая паэтэса Інэса Касцюкевіч і мясцовы паэт Міхаіл Новікаў.

На наступны дзень Мікола Літвінаў сустрэўся з вучнямі і настаўнікамі Глазаўскай і Чабатовіцкай школ.

На памяць пра гэтыя сустрэчы землякам засталіся кнігі з аўтографамі паэта.

Васіль БАРХАНАЎ

ПАЭЗІЯ

Святлана БАСУМАТРАВА

Пацеркі дзён

Бабін век

Ах, бабін век,
Не ўгледзіш, як міне.
Дні пацеркамі
Ніжуцца ў гады
Няўжо не кіне
Болей на мяне
Цікаўны позірк
Хлопец малады...

Мне ўночы пра каханне
Сняцца сны,
Юнак, з якім мне
"Рай і ў шалашы".
А юнакі ж па ўзросту —
Мне сыны.
Ды ўсё ніяк
Не верыцца душы.

Свавольная і вольная,
Яна
Жаданняў
Не жадае ўтаймаваць.
Не верыць,
Што не вернецца вясна,
Што бабінага лета —
Не ўтрымаць.

А сёлета —
Цудоўны лістапад,
Сухі, бясхмарны, ціхі —
Прыгажосць.
...Мужчынскі
Зацікаўлены пагляд
Вяртае на імгненне
Маладосць.

•

Любіла любоўю адданай і шчырай,
А побач цябе затрымаць не змагла.
Зноў птушкі за сонцам збіраюцца ў вырай.
Няўжо ж і табе не хапіла цяпла?
Чародка птушыная сумнай дугою
Над горадам выгнецца і прамільгне...
Казалі, па вуліцах ходзіш з другою,
Напэўна, яна прыгажэй за мяне.
Пагрэюцца птушкі за морам на сонцы,
Але не забудуць зваротных дарог.
Твой вырай інакшы. Відаць, ён бясконцы —
З парога майго ды на іншы парог.
Вясной зеляное трава лугавая
І птушкі спяшаюцца гнёзды рабіць.
— Дай Бог табе, мілы, каб тая другая
Умела, як я, шкадаваць і любіць.

•

В. ЖАРНАСЕКУ

Гук знаёмага раманса
Вецер жнівеньскі данёс...
Ні палёгкі, ні аванса,
Ні надзей на лепшы лёс.
Часта сум сціскае грудзі
У няпросты век такі.
Сэнс жыцця губляюць людзі.
П'юць гарэлку землякі.
Але ж так не вечна будзе.
Ён настане, светлы дзень
Сонца ўзыдзе і абудзіць
Шмат памкненняў і надзей.
Усё нікчэмнае, пустое
Адмяце няўмольны час.
— Беражы ў душы святое.
Заспявай, Васіль, раманс.

•

"Не жалею, не зову, не плачу..."
С. ЯСЕНІН

Не шкадую, не клічу, не плачу.
Больш не вернеш таго,
што прайшло.
Знеслі ў вырай птушкі ўдачу,
Паляцеўшы туды па цяпло.
Не чакала,
што век мой жаночы
Праляціць, нібы ў зманлівым сне.
І даўно мае карыя вочы
Не смяюцца насустрач вясне.
Вецер восеньскі жаласна вые,
Гоніць лісце па голай шашы.
Толькі струны гітары жывыя
Уладна кратаюць струны душы.
За гітарным сачу пераборам,
І ўспамін абуджаецца зноў...
Маладосць, быццам сонца за борам,
За трывалай сцяною гадоў.
Трэба грошы —
дзе-небудзь пазычу.
Маладосць не пазычыць ніхто.
...Не шкадую, не плачу, не клічу.
Падымаю каўнер паліто.

Фота У. КАГУЦЕНКІ

КНІГАРНЯ

Таямніцы дзяцінства

Дзіцячы свет — неабсяжны. Колькі ў ім, калі згадаеш праз гады, засталося неразгаданых ды нязведаных таямніц, колькі імгненняў і драбніц засталося не ўбачаных зрокам, не схопленых слыхам. Засталося там, у дзяцінстве, што будзе выпраменьваць святло ў душы, калі яна неабыякавая, праз усё жыццё. О, якія мы былі тады цікаўныя! Пра ўсё хацелі ведаць: дзе хто жыве і што дзе расце, хто паўзе, а хто лётае?..

Гэтакі ж цікаўны і дапытлівы і хлопчык Міхаська, галоўны герой апавяданняў, што змешчаны ў кнізе Івана Галубовіча "Янотавы абяцанкі", якая выйшла ў выдавецтве "Юнацтва". Гасцюе хлопчык у вёсцы ў дзеда Ігнася. А той працуе не дзе-небудзь, а ў лясніцтве, да драбніц вывучыў усё наваколле: кожную сцяжынку ў бары, дрэва, звера і птушку ў ім, кожную зёлчыну ў лузе, а рыбіну ў рэчцы. І хто ж. Як не ён, чалавек сталага веку, які шмат ведае і звык штодня прыкмячаць навокал нешта незвычайнае неспрактыкаванаму воку, можа даць унуку ўрок любві да прыроды, спасцікэння яе патаемнасцяў. Нязмушана, тактоўна, па-вясковаму проста і мудра распавядае дзед Ігнась і пра жывёльны свет родных яму мясцін, і пра шматлікія праявы і з'явы ў навакольнай прыродзе. Пачуў хлопчык з дзедавых вуснаў, чаму цецерукі ў марозныя ночы ў снезе хаваюцца, што лепшы ласунак для снегіроў — чырвоныя арабіны, як можа заяц ад каршуна бараніцца, якія прыкметы на дождж пакazваюць... А яшчэ паведаў дзед, чаму берасцянка не хоча спяваць у нявол: "не трэба, унучак, салавейку залатая клетка, а трэба салавейку зялёная ветка. Так і берасцянцы тваёй".

А вось як далікатна і даходліва перасцерагае ўнука, а потым вядзе з ім гамонку дзед Ігнась пра мурашыную жыццё. Гэта ў апавяданні "Каля мурашніка".

"Падышоў хлопчык да мурашніка, а па ім туды-сюды тысячы мурашак поўзаюць. Міхаська з зямлі сучок падняў і памкнуўся ім мурашнік папоркаць. Дзед Ігнась убачыў гэта і кажа: "Зробіш ямку ў мурашніку, а як пойдзе дождж — гняздо замочыць. Загінуць тады мурашкі, унучак. А яны ж — вялікія памочнікі лесу. Толькі за адзін год сям'я мурашак процьму шкоднікаў знішчае".

Хлопчык уважліва слухае, ды й на мурашнік пазірае.

— Дзядуля, глядзі сюды! Вунь колькі мурашак адну цягнуць! — дзівіцца Міхаська.

—Яна чужая, з іншай сям'і, унучак.

— А адкуль яны ведаюць, чужая яна ці свая? Яна ж падобна на іх, — кажа хлопчык.

— Кожная мурашка пахне сваім гняздом. А гэта заблудзілася. У кожнай мурашкі ёсць вусікі. Пры дапамозе іх мурашкі і знаходзяць дарогу ў свой дом.

Прачытаў пачатак апавядання "На рэчцы": "Дзед Ігнась узяў таптуху, а сусед, дзядзька Лявон, палатку і на рэчку падаліся. Міхаська за імі следам, як мячык, коціцца" і згадаў са свайго дзяцінства. Як подбегам куляўся за старэйшымі, каб толькі паглядзець, як будуць выцягваць яны на бераг плотак ды акунькоў з траўных мясцін, ментузоў ды ліnёў з гразі, а з якой-небудзь завоінкі — і самога шчупака.

Дзед Ігнась і яго ны ўнук Міхаська — гэта, з аднаго боку, жыццёвая, народная мудрасць, а з другога — той, хто будзе набірацца яе, а потым жыць ёю і памнажаць.

Ёсць у першай палове кніжкі і некалькі твораў, у якіх аповед вядзецца ад аўтара. Я б не далучаў іх да апавяданняў, а назваў бы звычайнымі замалёўкамі. Яны даволі інфармацыйныя, не маюць нейкага паядналыіага ўнутранага стрыжня, не нясуць эмацыянальнай нагрузкі. Сярод іх "Напрадвесні", "Гасцініца ля крынічкі", "Званочкі".

Другую палову кнігі складаюць казкі, дзе галоўныя героі — звяры ды птушкі. Казкі гэтыя кароценькія, таму павінны быць змястоўна насычаныя, ёмкія па думцы. Ёсць сярод іх такія. Напрыклад, "Начны верабейка", "Пра дубаноса і канаплянку", "Даверлівы попаўзень". Але трапляюцца і казкі залішне павучальныя або з вядомымі сітуацыямі ці сюжэтнымі хадамі: "Чужым розумам сыт не будзеш", "Залатое правіла", "Сквапны бабёр".

Заўважу, што аўтар шукае і любіць ужываць як у казках, так і ў апавяданнях трапнае народнае выслоўе ці выраз, проста сакавітае слоўка. Як у казцы "Шчодрая вавёрка":

"Але на Мацея, калі зіма пацее. Скончыліся ў вавёркі сунічкі.

На Сараkі, калі пайшла зіма да ракі, скончыліся ў яе маліны.

А на Рыгора, калі зіма пайшла ў мора, скончыліся ажыны з шыпшынаю.

На Святога Прыска, калі прабіла лёд хвастом пліска, не стала сушаных баравікоў.

А калі Святы Вайцеху выпусціў жаўранка з меху — і арэхі з жалудамі скончыліся".

А ўвогуле кнігі, падобныя да той, што напісаў Іван Галубовіч, патрэбныя дзецям, бо як сказаў той жа дзед Ігнась: "Усе мы: і людзі, і звяры, і рыбы, і птушкі, і расліны — жывём у адным доме, які прыродай называецца". А калі з малых гадоў не палюбіш, не запаважаеш яе, то ці зберажэш.

Зазначу, што выданне хораша аздобіў мастак У. Сытчанка.

У. ЦЕЦЕР

"Беларуская думка", № 10

Часопісу "Беларуская думка" споўнілася 10 гадоў. З гэтай нагоды галоўны рэдактар "БД" У. Вялічка выступае з артыкулам "Нам — 10". З юбілеем, няхай і невялікім, часопіс віншуюць старшыня Канстытуцыйнага Суда РБ Р. Васілевіч, доктар фізіка-матэматычных навук В. Стражаў, старшыня Вярхоўнага Суда РБ В. Сукала, галоўны рэдактар часопіса "Адукацыя і выхаванне" У. Пархоменка, галоўны рэдактар "Крыніцы" А. Канапелька, галоўны рэдактар брэсцкай абласной газеты "Народная трыбуна" Р. Пратасевіч і іншыя. А лаўрэат Літаратурнай прэміі імя І. Мележа В. Гардзей прамаўляе паэтычнае слова "Айчыны — часопіс галоўны". Чытачы могуць пазнаёміцца і з супрацоўнікамі "БД": змешчаны іх візітоўкі з партрэтамі і кароткімі звесткамі. А ў астатнім нумар, як кажуць, рабочы. У раздзеле "Асоба" — артыкул А. Марціновіча "Жыцця вірлівыя павароты", у якім жыццёвы і творчы лёс М. Зарэцкага падаецца на фоне падзей, у тым ліку і літаратурных, што адбываліся ў дваццатыя-трыццатыя гады. М. Гогалева ("Крыніца ведаў") знаёміць з мінскай кнігарняй "Акадэмкніга". "Духоўны скарб — нашчадкам" — разважае М. Панасюка пра тое, што робіцца для захавання гістарычнай і культурнай спадчыны на Брэстчыне. У раздзеле "Літаратура і жыццё" — пераклады В. Ліпневіча вершаў Г. Чарказяна на рускую мову і заканчэнне аповеду М. Сердзюкова пра род Румянцавых "Не толькі зброяй". "Крытыка і бібліяграфія" прадстаўлены творчым партрэтам Г. Пашкова "Не перапішаш лёс на чарнавік", аўтарам якога з'яўляецца А. Астраух, і рэцэнзіяй А. Вішнеўскага "Ад зямнога — да вечнага" на кнігу прозы Т. Бондар "Імем Айца і Сына". М. Бусько ("Па вёсцы свята крочыла...") запрашае ў сваю родную вёску Пагарэлка, што ў Баранавіцкім раёне, дзе адзначалася ўлетку яе свята.

13 гадоў таму, 20 лістапада 1988 года, памёр мой Тата — акадэмік Гаўрыла Гарэцкі. Амаль на Дзяды. У гэтыя дні памяць больш яскрава высвечвае яго аблічча, яго постаць, усё яго жыццё... А жыццё было такім складаным, такім нялёгкім, а нярэдка і трагічным. Як і многія беларускія інтэлігенты таго часу, ён прайшоў страшэнны гулагаўскі лабірынт сталінскага бальшавізму. Я зайсёды здзіўляўся мужнасці гэтых людзей. Што ім дапамагала перанесці ўсе тыя жудасныя пакуты і ўсё ж заставацца сапраўднымі добразычлівымі людзьмі з чыстымі душамі? Гэта — прага да жыцця, бязмежная любоў да сваёй Бацькаўшчыны, уменне знаходзіць задавальненне ў рознай, як разумовай, так і фізічнай працы, а каму пашчасціла — вялікае каханне...

Мы справядліва схіляем галаву перад мужнасцю, вернасцю, магутным каханнем дзекабрыстак. Але многія беларускія жанчыны — жонкі рэпрэсаваных "нацдэмаў" — перанеслі непараўнальна значна большыя пакуты, праявілі здзіўляючую мужнасць, адданасць сваім абраннікам. Да такіх гераінь належыць Ганна Іванаўна Бабарэка, Марыя Пятроўна Дубоўка, Аляксандра Ігнатаўна Смоліч, Леаніла Усцінаўна Чарняўская-Гарэцкая і інш.

Такой была і Ларыса Восіпаўна Парфяновіч-Гарэцкая з Беластока, з якой Гаўрыла вучыўся разам у Пятроўскай (Ціміразеўскай) сельскагаспадарчай акадэміі ў Маскве. Яны актыўна ўдзельнічалі ў працы Беларускай культурна-навуковай асацыяцыі пры акадэміі, якую Гарэцкі арганізаваў і быў яе старшынёю. Многія студэнты акадэміі тады жылі ў невялічкіх пакойчыках на дачах, канфіскаваных савецкай уладай у былых "буржуяў". У 1922 годзе студэнта Гарэцкага арыштавалі, бо ён трапіў у пералік пра-дстаўнікоў той "вальнадумнай інтэлігенцыі", галоўным чынам прафесараў, якіх Ленін вырашыў выслаць за мяжу. Калі Гаўрыла сядзеў у турме на Лубянцы, адзіная любая сястра братоў Гарэцкіх Ганна, якая несла яму перадачу, трапіла пад трамвай і загінула. Адчай і роспач ахапіў Гаўрылу. Шчырае спачуванне і падтрымка Ларысы былі для яго выратаваннем. Яны пакахалі адзін аднаго і 8 ліпеня 1923 года сталі мужам і жонкаю.

У 1930 годзе Гаўрыла Гарэцкі, у той час акадэмік Беларускай акадэміі навук, дырэктар Беларускага навукова-даследчага інстытута сельскай і лясной гаспадаркі, быў арыштаваны і асуджаны да расстрэлу, які замянілі заключэннем у канцлагер тэрмінам на 10 гадоў. Пры канчатковай адсылцы ў Салаўкі ім удалося атрымаць спатканне ў Воршы. Праз некаторы час Ларыса (Лара, Ларута, як яе звалі родныя) разам з двума сынамі паехала ў пасёлак Мядзведжая Гара на будаўніцтва Беламорска-Балтыйскага канала, дзе Гаўрыла працаваў інжынерам-геолагам. У 1934 годзе з прымяненнем ільгот і залікаў працоўных дзён Гарэцкі быў датэрмінова вызвалены, але мей строгую прапанову заставацца працаваць у будаўнічых арганізацыях НКУС.

У 1937 годзе Гарэцкага зноў арыштавалі, праз тры месяцы выпусцілі, а ўжо 8 траўня 1938 года арыштавалі і асудзілі да расстрэлу. Гэты пяты ў яго жыцці арышт, які цягнуўся больш за год, быў самы цяжкі, бо турмы былі перапоўнены, умовы страшэнныя — допыты, карцэры, голад, катаванні. Дайшло да таго, што Гаўрыла папрасіў Ларысу перадаць яму лязо, але ўсё ж у яго хапіла вытрымкі не скарыстаць яго... 8 ліпеня з турмы Гаўрылу (Гурыку, як яго звала маці і жонка) удалося перадаць ліст, які нейкім цудам захаваўся да нашага часу. Відаць, таму, што гэты арышт быў апошні і вобыскаў-ператрусаў болей не было. Ліст напісаны алоўкам дробнымі літарамі на маленечкіх папяросных лісточках, якія "Київ-паліграф" выпускаў пад назвай "розкурка" ў якасці "цыгаровий папер". Гэты ліст я і прапаную чытачам "ЛіМа".

Радзім ГАРЭЦКІ

Ліст з турмы пра каханне

8.VII.38. Мая любая, любая! Мая самая дарагая, самая харошая, мая чыстая, сьветлая Ларута!

Вітаю Цябе з нашым радасным днём, з пятнадцацігодзьдзем нашага сумеснага шчасьця, шчасьця, якое не праходзіць, а ўсё паглыбляецца і павялічваецца.

Ня гледзячы на крыўды, мы спаткаем сёньняшні Дзень з Табою разам, злучанымі больш, чым калі б то ня было раней. І я так рад, што сёньня Ты сядзіш у коле самых блізкіх і дарагіх — сваёй мамы і татулі, сваіх харошых расточкаў, слаўных хлопчыкаў.

Сёньня Ты для мяне — само сонца, само шчасьце, уся радасьць, лятуценьне, імклівасьць. Ты ўвесь час стаіш перад маімі вачыма такая сонечная, сонечная, такая светлая, светлая, — такая, якой Ты была некалі на спатканьні ў Воршы, якой я Цябе сустрэў надоечы, ідучы з лазьні. Ты стаіш светлая, дрыжучая,маладая, прыгожая, прывабная, як кветка з расою перад усходам сонца. Ты ўся прамень, агністасьць, das Ewigweibliche. Якое шчасьце, што я Цябе маю. З Тваім дарагім вобразам прайду я дзесяткі год самых суровых іспытаў і застануся назаўсёды сьвежым, нязломленым, вартым Цябе. У хвіліны самай вялікай роспачы, самых цяжкіх перажываньняў, мне досыць зірнуць на Тваю сонечную постаць, што нашу я ў сваім сэрцы, каб адразу аднавіцца, страпянуцца, стаць сталёвым, маладым і трывалым. Ты ўсё для мяне — Ты мая мама, мая сястра, мой брат.

Сёньня абяцаю Табе, мая Ларута, што ў часіну самае лютае нядолі, калі трэба б было перастаць жыць, я ніколі не скончу самагубствам, я буду жыць для Цябе, для дзяцей, для радасьці хоць праз вузенькую шчэлінку бачыць Вас, ведаць, што Вы ёсьць на сьвеце, які ўжо праз адно гэта шчасьлівы для мяне, які не варта самахоць пакідаць ніколі.

З Тваім вобразам у сэрцы, у думках, я заўсёды шчасьлівы. Я крамяністы, зямлісты, сталёвы, я радасны ёсьць і буду, незалежна ад самых жудасных умоў. Цюрэмная камера для мяне не існуе, калі я з Табою ў сваёй істоце. Ты — мой Бог, мой сьвет, усё жыцьцё. Вось і зараз — я адчуваю сябе такім шчасьлівым, такім радасным, бо Ты са мною, Ты — мой шыльд, мая броня, мой талісман да самой сьмерці. Трэба спусьціцца ў пекла, каб адшукаць Беатрычэ. І я ўдзячны свайму лёсу, які разаслаў прада мною такі цярністы шлях, бо я адшукаў сваю Ларуту, я зразумеў вялікасьць яе каханьня, я стаў узьнімацца на ўзровень гэтае вялікасьці, я пазнаў глыбіню любові. Так, я сапраўды шчасьлівы. І быў б шчасьлівымі мае бедныя мама і Гануля, каб пабачылі яны Цябе ўва ўсёй прыгажосьці Тваёй істоты.

Для майго самага поўнага шчасьця не хапае толькі аднаго — каб і ў Табе замацаваліся падобныя ж адчуваньні. А што яны ў Табе ёсьць, што яны зарадзіліся ў Табе даўно, яшчэ з 1930 году, — я гэта ведаю. Каб толькі яны ў Табе замацаваліся, сталі б Тваёй аховай, Тваёй пацехаю, Тваім талісманам. Бо мо' доўгія гады, мо' ніколі, ня будзем мы разам...

Сёньня разам з Табою сядаю я ў легкакрылую калясьніцу ўспамінаў. Мігцяць, лятуць, мінаюць дні, гады.

Вось я бачу Цябе маленькую з цікаўнымі ўпартымі вачыма, "маця, маця". Вось Ты — вучаніца, з доўгімі косамі, з кволай постацьцю, дробненькая, але такая сабраная ў камок, такая суцэльная, недачэпная, зноў "маця". Нявыразная, глыбокая цікавасьць да жыцьця, імклівасьць — сьвецяца ўжо ў Тваіх вачах.

Вось Ты — мятлік. Першыя праявы чароўнай, невычэрпальнай, прыгожай жаночасьці. Гнуткая і кволая постаць, вартыя найвялікшых твораў скульптуры ногі і рукі, вочы маленькай Джыаконды, высокі горды лоб, сьветлякі — вочы. У маладой дзяўчынцы ўжо віднеецца вобраз вялікай жанчыны.

Вось Ты ў Аўсянікаў[1]. Фізічнае разьвіцьцё. Дзевачка пераходзіць у дзяўчыну. Думкі заклапочаны, у выглядзе — няўпэўненасьць, нібы сірата ці выхаванка.

Бачу Цябе з братам. Ты ўжо дзяўчына. Скромная, ахопленая думкамі пра жыцьцё, пра будучыню. У выглядзе — ідэёвасьць намераў, сур'ёзнасьць, сталасьць.

Цяпер я бачу Цябе ў Акадэміі. Няшчасны для мяне 1922 год. Год, які зрабіў няшчаснай усю нашу сям'ю. Сьмерць Ганулі. Роспач.

Невялічкі пакой у Нужнаўцы. Валя і Ты. Мы сядзім ля стала. Ты глядзела спуджанымі вачыма, поўнымі страху і шчырага спачуваньня. Твая шчырасьць, дрыжэньне Тваіх вачэй, Твая чыстата і спачуваньне — з'явіліся для мяне сапраўдным бальзамам. Зоркай надзеі заблішчэлі для мяне Твае вочы ў цьме адчаю і безнадзейнасьці. Я палюбіў Цябе ў гэты момант.

А вось невялікі пакойчык ля Садаводнага Гуртка, дзе Ты жыла. Ты выратавала мяне ў гэтым пакоі. Колькі шчасьця выпала мне на долю ў той цяжкі час. Колькі глыбокіх ран залячыла Ты. З якім аблягчэньнем выходзіў я ад Цябе. Ты шчыра дзяліла са мною ўвесь цяжар няшчасьця. З якой прыемнасьцю і радасьцю ўспамінаю я нашы сустрэчы ў Тваім пакойку. Вось мы сядзім ля мяхоў з мукою, бегаюць смаллянкі, цішыня ночы пануе наўкола. Я бачу зоркі Тваіх вачэй, чую Твой грудны голас, такі мяккі, ласкавы, спачуваючы. Я хацеў бы нанава радзіцца, каб зноў спаткацца ў Тваім пакойку.

Ішло нашае збліжэньне, часамі няроўнае, з чыстымі "бахамі", якія заўсёды ўнасіліся мною. Я праваджаю Цябе на апошні трам. Развітаньне з захованай крыўдай, але Ты адразу ж адчула. Ты вярнулася, кінуўшы апошні трам. "Ну, што жа гэта, Гурык?" — сказала Ты з трывогаю і сьлязьмі ў голасе. Мне было сорамна.

Якой лёгкай і кароткай здавалася нам дарога ад Пятроўкі да Мяшчанскай. Мы разьвіталіся і не змаглі пацалавацца. Нанова мы б зрабілі інакш цяпер.

Зімні адпачынак. Гістарычныя для нас карталюшкі. "Вітаю сонца. Ваўчанё". Прызнаньне.

Сход Гуртка КОА. Ты ўнікаеш мяне, Ты баішся спатканьня пасьля такіх слоў. Я шукаю Цябе. Наша гамонка.

Пакой Асацыяцыі. Паленьне паперы. Першыя пацалункі. Я адчуваю дрыжэньне і парывістасьць Тваіх вуснаў.

Ніхто ў сьвеце ня можыць так горача, так шчыра, так дрыжуча, так непаўторна цалаваць, як Ты. Я цалую Цябе, Ларута. О, мая любая, маё шчасьце.

Помніш вясельле Мікіты? [2]Якая Ты была няроўная ў той вечар у садзе. Я адчуў Цябе блізкай, дарагою.

Помніш нашы зімовыя прагулкі да Галенкінай дачы? Колькі радасьці, колькі насалоды, колькі салодкіх хвілінак.

Прыйшла вясна 1923 году. Я бачу купкі бяроз па дарозе на вашу дачу і тыя сьцежкі, дзе мы гулялі.

Учора і пазаўчора былі грозы. Я вельмі люблю грозу, гэта гул пяруноў, блісканьне бліскавіц і шум дажджу, дружны і супакойваючы. Учорашнія грозы напомнілі мне тую гістарычную для нас грозу, калі мы з Табою былі на верандзе вашае дачы начою. Ты баялася грозы, Ты дрыжэла.

Я ўсё расказаў Табе. Як мудра Ты да ўсяго аднеслася. Якая радасьць была мне ад прызнаньня, ад падзеленай цяжкасьці, ад Твайго разуменьня. Якая Ты мне стала блізкая, блізкая. Мая парыўнасьць хацела пераканацца, што сілы жыцьця не памерлі. Як ты спужалася. "Толькі ня тут..." Мы пайшлі з Табою па роснай траве. Як была лёгка, як радасна.

Мы з Табою паехалі ў Маскву. Якая Ты была мілая, кудлатая, з пахучымі валасамі. Ты мне падаравала пучок кветак. А сама не ўзяла нічога, хоць была галодная.

Мая дарагая Ларута! Якім залатым сном здаюцца тыя дні, якім бліскучым шчасьцем. Я не магу спакойна ўспамінаць гэты час. О, мая кудлатая дзяўчына, бязьмежная мая радасьць. Любая мая, любая! Колькі ў Табе хараства, колькі чароўнай непасрэднасьці, парыўнасьці. Чыстае маё, радаснае каханьне.

І вось наш дзень — 8. VII.23 г. Такі просты, без вясельля, без банкету, без музыкі. І які шчасьлівы, харошы дзень, поўны няўміручай музыкі каханьня, поўнай адданасьці. Я ўзяў Твой кошык з рэчамі, і мы на траме паехалі на Выселкі, у дом Гімры. Тагочасны шлюбны поезд.

Мы з Табою ў невялічкім пакойчыку ў Гімраў. Сінія з срэбрам абіўкі. Бліскучым, як срэбра, бязмежна глыбокім, як сіняе неба, было нашае шчасьце. Надаечы я ўбачыў такія ж сінія з срэбрам абіўкі — гэта нагадала мне наш Вялікі дзень. Як хацелася б паўтарэньня. Я зноў зрабіў бы так, як было зроблена, хоць бы я і нанава радзіўся.

Родная мая Ларута! Якія ж мы з Табою былі ў той час шчасьлівыя, харошыя. Колькі радасьці, колькі сонечнасьці было ў нас. І якая радасьць адчуваць, што гэтая сонечнасьць не мінула і зараз праз 15 год. Мне здаецца нават, што я люблю Цябе яшчэ больш моцна, больш глыбока, аддана, бязьмежна. Для мяне Ты вечна маладая, вечна жаданая, вечна прывабная.

Прайшло 15 год. А здаецца, што дзеялася ўсё толькі нядаўна. І тыя рамашкі, што былі на нашых шырмах, ня згубілі свайго колеру яшчэ й сёньня.

Я ўспомніў Наш дзень, і мне так хораша, хораша. Учора і пазаўчора я бачыў Цябе праз вакно, ранiцою, пасьля грозы. Ты была на працу йдучы, надзявала свой залацісты макінтош. Сёньня я бачыў маці і бацьку, і нашых хлопчыкаў, як яны бегалі па берагах рэчкі. Мне было так прыемна.

Некалі Твой вобраз быў зьвязаны з белым макінтошам і белай хусьцінкай. Ты ўся была белая, белая, як першая кветка. Зараз Ты залацістая, сонечная, і да гэтага так пасуе залацісты макінтош.

Мы зьбіраліся ўрачыста справіць наша 15-годзьдзе, быць толькі разам цэлы дзень. Вось мне і захацелася зьдзейсьніць нашыя намеры. Я цэлы дзень гаманю з Табою, я хаджу разам з Табою па шляхах мінулага. Мне хочацца, каб і гэтая пісулька нагадала Табе, што мы былі разам сваімі думкамі, сваім настроем, адчуваньнямі, што і надалей мы будзем разам.

Ня будзем сумаваць, гараваць. Загартуемся, панясем, захаваем нашае шчасьце ў нашых сэрцах глыбока, глыбока.

Думкамі я прабягаю ўсе нашы 15 год, я навучыўся ад Цябе бачыць толькі добрае і забывацца на злое. І таму ўсе гэтыя 15 год мне здаецца часта поўнымі радасьці, асабліва калі мы з Табою былі і фізычна і духоўна разам.

●

Позні час ужо. Не стэнаграфаванае пісаньне зацягваецца, думкі бягуць шпарчэй.

Дабранач на сёньня, мая галубка, дабранач, мая сонечная, ласкавая.

Твой Гурык.

На здымках: студэнты Пятроўскай (Ціміразеўскай) сельскагаспадарчай акадэміі (Масква) Гаўрыла Гарэцкі і Ларыса Парфяновіч (красавік 1923 г.); акадэмік Гаўрыла Гарэцкі — дырэктар Беларускага навукова-даследчага інстытута сельскай і лясной гаспадаркі імя Леніна з жонкай Ларысай Парфяновіч-Гарэцкай і старэйшым сынам Усяславам (Мінск, восень 1928 г.); інжынер-геолаг Гаўрыла Гарэцкі пасля вызвалення з лагера і перад новым арыштам у кастрычніку 1937 г. (Мядзведжая Гара, 1936 г.).

[1] *Сябры бацькі Ларысы, у якіх яна жыла, калі вучылася ў гімназіі ў Варшаве.*

[2] *Мікіта Лайкоў — сябра Гаўрылы і Ларысы, пазней — дацэнт Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі ў Горках.*

ЧАСАПІС

Уральскі характар беларускіх краявідаў

Васіль Высочын — чалавек, які, будучы заняты самымі сур'ёзнымі працоўнымі клопатамі, выяўленчаму мастацтву аддае толькі вольны час. Але аддае настолькі дбайна, рупліва, што многія яго карціны вядомы не толькі ў Мар'інай Горцы, але і ў Мінску, па ўсёй Міншчыне, ва ўсёй Беларусі. Болей як 500 работ падараваў мастак розным установам і асобам.

Нядаўна ў Мар'інай Горцы адкрылася выстаўка В. Высочына. Ізноў гледачы займелі магчымасць пазнаёміцца з некалькімі сотнямі работ майстра. Вельмі ўважлівы мастак да прыроды. Ёсць у яго карцінах, у яго беларускіх пейзажах, як заўважыў рэдактар газеты "Пухавіцкія навіны" Браніслаў Яблонскі, пэўны ўральскі характар. Справа ў тым, што мастаку вядомы і фарбы прыроды старажытнага Урала. А Беларусь, Міншчына, Пухаўшчына для мар'інагорскага творцы — гэта ваколіцы цяпер ужо роднага яму горада, розныя куточкі раёна, рачулка Цітаўка.

Павіншавалі В. Высочына з адкрыццём персанальнай выстаўкі загадчык аддзела культуры Пухавіцкага райвыканкама Яўген Сушко, кіраўнік цэнтральнай бібліятэчнай сістэмы раёна Ганна Лабастава, дырэктар Пухавіцкага раённага краязнаўчага музея Аляксандр Прановіч, мінскія мастакі Каміль Камал і Барыс Рэпін.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Хто каго баіцца?

Упэўнены, што нашы беларускія дзеці ніколі не перастануць любіць народныя казкі. На чым жа грунтуецца гэта ўпэўненасць? Перш за ўсё на тым, што яны жывучыя і трывушчыя, як і народ, што іх стварыў. А яшчэ — цікавыя і захапляльныя, таксама ж — адметныя, не падобныя на казкі іншых народаў, нават блізкароднасных. Дадае ўпэўненасці тое, што і ў нашы дні жывуць людзі, якія памятаюць казкі, што распавядалі іхнія дзяды і прадзеды і якія мала хто чуў. А што не друкаваліся яны раней — сумненняў няма.

Пра гэта сведчыць дыхтоўна выдадзеная ў выдавецтве "Юнацтва" кніжка

"Чыстага ўсё нячыстае баіцца". У ёй змешчаны чарадзейныя народныя казкі, якія запісаў і пераказаў вядомы паэт, сакратар Брэсцкага аддзялення Саюза пісьменнікаў Алесь Каско. І дзе ж ён іх запісаў? Ды ў сваёй слыннай роднай вёсцы Чудзін на Ганцаўшчыне. І не гэтак даўно — у 1980—90 гадах. А чым жа слынная ягоная вёска? А тым, што адтуль "пайшлі такія бліскучыя народныя казкі, як "Пану навука", "Бязногі багатыр", "Палешукі і палевікі"... Іх у канцы XIX — пачатку XX стагоддзяў запісаў вядомы фалькларыст і этнограф Аляксандр Сержпутоўскі, чые дзяцінства і юнацтва прайшлі на хутары "паблізу" ад Чудзіна. Як сведчыць Алесь Каско ў прадмове да зборніка, ён быў у захапленні ад казак, сабраных Сержпутоўскім, але і не пераставаў пытацца ў сябе: а ці можа быць такое, што казачнікі жылі-былі дый беззваротна адышлі ў мінуўшчыну? І ўрэшце зрабіў адкрыццё, якраз жа ў Чудзіне адшукаў казачніцу, 82-гадовую тады Матруну Якаўлеўну Савеню, ад якой і запісаў большасць прапанаваных у кніжцы твораў. Сярод іх шчымліва-паэтычныя і кранальныя "Іванка" і "Дзіўны хлопчык", захапляльная, з напружаным сюжэтам "Чорны-Калматы ды рагаты, або Чыстага ўсё нячыстае баіцца", гераічна-рамантычная "Смельніца", а таксама тэматычна як быццам традыцыйная, але сюжэтна і падзейна адметная "Ведзьма".

Алесь Каско шукаў казкі не толькі ў роднай вёсцы, але і ў іншых мясцінах на Берасцейшчыне, дзе таксама запісаў шэраг твораў. Самыя цікавейшыя, "паўнакроўна-мастацкія" ён і прапанаваў чытачам. Гэта "Два браты" і "Хросная, або Адно набудзеш, другое страціш", якія распавяла збіральніца Аўгіння Васільеўна Назарук з вёскі Лятуш, што на Маларыччыне, — "70-гадовая сялянка, пра якую не скажаш "звычайная", бо казкі незвычайныя і ў яе". Яны пра тое, як прагнасць, імкненне нажыцца за кошт іншых і стаць багатым калечаць чалавечую душу, робяць яе чэрствай, жорсткай, а ўрэшце прыводзяць да пагібелі. Сапраўды, адно набудзеш, другое страціш.

Хачу заўважыць, што ў кніжкі сімвалічная назва, бо ў казках заўсёды дабро перамагае зло: бескарыслівасць — сквапнасць, зычлівасць — чэрствасць, працавітасць — лянoту ды гультайства, а кемлівасць — дурноту... Праўда, у нашым жыцці не заўсёды так бывае. Але трэба спадзявацца, што дзеці, якія прачытаюць гэту цікавую кніжку, возьмуць самае каштоўнае, што дораць народныя казкі: любасць да чалавека, да ўсяго жывога на роднай зямельцы.

У. ЦЭЦЕР

Ён быў урачом

Час няўмольна сцірае з памяці асобныя эпізоды нашага жыцця. Але ўдзячныя нашчадкі ніколі не забудуць бессмяротныя подзвігі людзей падчас бязлітаснай барацьбы супраць гітлераўскіх захопнікаў. Сярод тых, хто да канца выканаў свой грамадзянскі абавязак, — прафесар Яўген Уладзіміравіч КЛУМАЎ.

У 1964 годзе мінская вуліца Клубная была перайменавана ў вуліцу Клумава, актыўнага ўдзельніка Мінскага падполля, Героя Савецкага Саюза. У гады гітлераўскай акупацыі Мінска ён выратоўваў партызан і падпольшчыкаў, забяспечваў партызанскія атрады медыкаментамі, абсталяваў два партызанскія шпіталі.

Хто ён, гэты мужны, рашучы чалавек, які больш паўстагоддзя таму аддаў жыццё за гонар, волю і незалежнасць Радзімы?

Вядомы беларускі вучоны, хірург-гінеколаг, нарадзіўся 16 снежня 1876 года ў Маскве ў сям'і адваката, у якой было шасцёра дзяцей — тры сыны і столькі ж дачок.

Бацька, вядомы ў Маскве высокаадукаваны юрыст, меў свае працы, багатую бібліятэку, вызначаўся прынцыповасцю і сумленнасцю, а дзецям даў добрую адукацыю.

У 1895 годзе Яўген закончыў 1-ю Маскоўскую класічную гімназію і паступіў на медыцынскі факультэт Маскоўскага універсітэта. У час вучобы ў яго быў двухгадовы перапынак. "Высылаўся з Масквы, — пісаў Яўген Уладзіміравіч у сваёй аўтабіяграфіі, — за ўдзел у студэнцкіх беспарадках". Пасля заканчэння ў 1902 годзе універсітэта Клумаў працуе ўрачом спачатку ў Нова-Екацярынінскай бальніцы ў Маскве, а потым у Нова-Кіеўскім ваенным шпіталі.

У час руска-японскай вайны малады доктар добраахвотна накіраваўся на Далёкі Усход для аказання дапамогі параненым. У 1906 годзе Клумаў дэмабілізаваўся і вярнуўся ў Маскву. У хуткім часе адбылося яго вяселле з Галінай Міхайлаўнай Андрэевай, сваячкай пісьменніка У. Караленкі. Здавалася б, чаго можна жадаць: уласная кватэра ў Маскве, любімая жонка, прэстыжная прафесія, спрыяльныя ўмовы для навуковай працы. Прафесар Мартынаў, у клініцы якога пасля заканчэння універсітэта працаваў Клумаў, рэкамендаваў здольнага маладога ўрача ў адну з маскоўскіх клінік. Але Клумаў паехаў працаваць на Беларусь, у вёску Суткова, а потым у Лоеў Рэчыцкага павета Мінскай губерні. Выбраўшы нялёгкі шлях земскага ўрача, Яўген Уладзіміравіч назаўсёды звязаў свой лёс з Беларуссю. Земскі ўрач быў універсалам: лячыў хваробы сэрца, сухоты і рэўматызм, зашываў распоратыя віламі бакі і вырываў зубы, прымаў роды, выдаляў апендыксы, папярэджваў наступленне слепаты... З 1910 года па 1912 ён зрабіў больш за 250 аперацый.

Яўген Уладзіміравіч жыў сярод беларусаў, дапамагаў ім, захапляўся іх самабытнасцю. "Ну, як можна не любіць беларуса?! — неаднойчы гаварыў ён. — Як можна заставацца абыякавым да яго цяжкай долі?! Высакароднейшыя, сумленнейшыя людзі, працаўнікі... Яны маюць права на лепшае жыццё. Мы павінны дапамагчы ім..."

Першая сусветная вайна зноў паставіла Клумава да армейскага аперацыйнага стала. На фронце Яўген Уладзіміравіч сустрэў Лютаўскую, а потым і Кастрычніцкую рэвалюцыі. Як толькі была арганізавана Чырвоная Армія, ваенны хірург Клумаў уступіў у яе рады. Працаваў у армейскіх шпіталях у Талачыне, Мінскім хірургічным шпіталі Чырвонага Крыжа.

З 1921 года Клумаў працаваў у медыцынскіх установах Мінска. Асноўная навуковая і практычная дзейнасць Яўгена Уладзіміравіча звязана з 1-й Савецкай бальніцай (зараз 3-я клінічная), якой ён аддаў 20 год, прайшоўшы шлях ад хірурга да прафесара Мінскага медыцынскага інстытута. Яўген Уладзіміравіч дапамагаў ствараць гэты інстытут, працаваў у ім і падрыхтаваў шмат выдатных урачоў...

Клумаў рэдка калі выязджаў на поўдзень, да мора, свае адпачынкі праводзіў у асноўным на Беларусі. Аблюбоўваў дзе-небудзь у вясковай цішы дамок. Збіраць грыбы ў лесе лічыў найлепшым адпачынкам. З асаблівым нецярпеннем чакаў Яўген Уладзіміравіч 1941 год. Але адпачыць прафесару не давялося: за некалькі дзён да ад'езду пачалася вайна. Дом, у якім яны кватаравалі з жонкай, згарэў у час бамбёжкі, была знішчана ўся маёмасць і тое, чым ён жыў: навуковыя працы, медыцынская бібліятэка, любімыя кнігі.

З болем у сэрцы пакідаў 65-гадовы прафесар ахоплены полымем, разбураны горад. Клумавы ўдваіх пешшу адправіліся на ўсход у бясконцай калоне бежанцаў. Але ўцячы ад акупантаў далёка не ўдалося: на падыходзе да Мар'інай Горкі стала вядома, што нямецкія войскі ўжо наперадзе. І Клумавы вярнуліся ў Мінск, у сваю 1-ю клінічную бальніцу. Тут Яўген Уладзіміравіч жыў і працаваў.

Гэтая вайна для Клумава была чацвёртай па ліку. Як і раней, яго зброяй былі скальпель, дабрыня і сумленне. Рабіў ён для перамогі ўсё, што мог. Пасланцы партызанскіх атрадаў сустракаліся з прафесарам, прасілі дапамагчы лясным шпіталям, і ён не адмаўляўся: атрымліваў на складзе марлю, вату, ёд, іхтыёл, рэванол і накіроўваў іх у лес.

Камісар партызанскай брыгады "Штурмавая" І. Фёдараў успамінаў такі выпадак. У баі быў паранены і ў беспрытомным стане захоплены гітлераўцамі камандзір роты атрада "За Айчыну" Сяргей Радчанка. Немцы вырашылі захаваць яму жыццё, каб потым здабыць ад яго неабходныя звесткі. Пра гэта Клумаў даведаўся з размоў фашыстаў каля ложка дастаўленага ў клініку партызана.

— Любой цаной вы павінны вылечыць гэтага бандыта, — папярэдзілі немцы прафесара. — Любой цаной, чуеце? Інакш наракайце самі на сябе.

Але, нягледзячы на ўсе стаpанні медыкаў, "бандыт", не прыходзячы ў прытомнасць, на наступны дзень памёр. У адказ на папрокі і пагрозы гітлераўцаў прафесар бездапаможна разводзіў рукамі:

— Што мы маглі зрабіць? У дадзеным выпадку медыцына аказалася бяссільнай.

А праз месяц з невялікім "уваскрэслы з мёртвых" Сяргей Радчанка з дапамогай падпольшчыкаў глыбокай ноччу непрыкметна пакінуў клініку і паспяхова вярнуўся ў свой атрад. Увесь гэты час Клумаў лячыў яго ў клініцы, а замест раненага партызана падсунулі немцам узяты з морга труп.

Выратоўваючы моладзь ад угону ў фашысцкае рабства, урачы клінікі, якой кіраваў прафесар Я. Клумаў, накладвалі швы, часам рабілі несапраўдныя аперацыі і хавалі юнакоў і дзяўчат у палатах да таго часу, пакуль не заканчвалася чарговая гвалтоўная адпраўка ў Германію.

Аднаго разу да Клумава звярнуліся з просьбай уратаваць ад угону ў Германію дзяўчыну-падпольшчыцу. Прафесар і іншыя ўрачы клінікі ўдзельнічалі ў медыцынскай камісіі пры адборы моладзі для адпраўкі ў Германію. Каб дапамагчы дзяўчыне, Клумаву трэба было вырашыць складаную задачу. Але выхад быў знойдзены. Па просьбе Яўгена Уладзіміравіча ўрач Сырнікаў зафіксаваў паступленне гэтай дзяўчыны ў бальніцу з вострым прыступам апендыцыту. Былі аформлены фіктыўныя дакументы аб зробленай аперацыі. У канцы тыдня немцы правяралі бальніцу, хадзілі па палатах, чыталі гісторыі хваробы. Чарга дайшла да пацыенткі Сырнікава.

— З апендыцытам, — Рыгор Аляксеевіч папрасіў сястру падняць павязку. — Толькі што знялі швы.

Нямецкі медык не стаў правяраць і накіраваўся да наступнай пацыенткі.

Нягледзячы на пагрозу выкрыцця, Яўген Уладзіміравіч шпіталізаваў і лячыў раненых падпольшчыкаў і партызанаў, садзейнічаў уцёкам многіх з іх, не раз лячыў хворых на канспіратыўных кватэрах. Так, у студзені 1942 года з партызанскага атрада У. Нічыпаровіча быў накіраваны ў Мінск камандзір роты лейтэнант Аляксандр Грачоў. Урач Марыя Піліпушка на кватэры Дуброўскіх (у драўляным доміку ў Серабранцы) аказала яму дапамогу і разам з Клумавым даглядала яго да таго часу, пакуль рана поўнасцю не зажыла і не зраслася косць. Клумаў таксама выратаваў жыццё камісару 85-й стралковай дывізіі Мікалаю Талкачову, многім іншым людзям.

Пад кіраўніцтвам Яўгена Уладзіміравіча складаную работу праводзілі медыкі ў так званых урачэбна-экспертных камісіях, якія працавалі 1-2 разы ў тыдзень. Гэтыя камісіі разглядалі па 30-50 заяў і ў большасці выпадкаў устанаўлівалі фіктыўную інваліднасць, што выратоўвала моладзь ад угону ў Германію, якая потым папаўняла партызанскія атрады, змагалася з фашысцкімі захопнікамі.

Па ініцыятыве Я. Клумава ў 1-й гарадской бальніцы была арганізавана падпольная група. У яе ўвайшлі медыцынскія сёстры і ўрачы, што працавалі разам з прафесарам: І. Вятохін, В. Гурыновіч, В. Кароль, А. Навіцкая, М. Піліпушка, В. Рубец, Ю. Сямашка, А. Сідаровіч і іншыя. Адным з бліжэйшых памочнікаў Яўгена Уладзіміравіча быў прафесар-метэаролаг Анісімаў, які працаваў лабарантам у бальніцы. У сваёй "лабараторыі", у печцы, ён зрабіў нішу, схаваў туды радыёпрыёмнік. З гэтага часу вечарамі, калі ўвесь персанал, акрамя дзяжурных, разыходзіўся па хатах, сябры зачыняліся ў "лабараторыі" і слухалі голас Масквы, запісвалі зводкі Саўінфармбюро.

Многія хворыя — жыхары Мінска і тыя, што прыязджалі з вёсак, — звярталіся па дапамогу да Я. Клумава. Грошай для аплаты лячэння не было. У асноўным людзі стараліся аддзячыць прафесару прадуктамі. У такіх выпадках яго жонка Галіна Міхайлаўна гатавала абеды на ўвесь персанал. Часта, прыходзячы на дзяжурства, работнікі паліклінікі знаходзілі ў сябе на рабочым месцы што-небудзь з ежы, пакінутай Яўгенам Уладзіміравічам.

У данясенні кіраўніка разведгрупы І. Маркава Лагойскаму райкаму КП/б/Б ад 28 верасня 1943 года (захоўваецца ў Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь) паведамлялася: "Самарын (падпольны псеўданім Я. Клумава. — **М. Б.**) палымяны змагар з фашысцкімі захопнікамі. Уключыўся ў актыўную работу на пачатку 1942 года. Шмат медыкаментаў перадаў у распараджэнне народных мсціўцаў, абслугоўваў 4 атрады. Поўнасцю абсталяваў 2 шпіталі. Праз тав. Самарына можна было дастаць дэфіцытныя і самыя важныя медыкаменты..."

Адзін з тых шпіталяў, пра які гаворыць у данясенні Маркаў, быў абсталяваны ў партызанскім атрадзе М. Нікіціна ва ўрочышчы Доўгі Востраў Уздзенскага раёна. Медыцынскае абсталяванне і лекі з Мінска перапраўляліся сюды праз падпольшчыцу А. Навіцкую. Клумавым былі накіраваны медыкаменты і ў раён возера Палік у партызанскую брыгаду "Дзядзькі Колі".

Пра чалавечнасць прафесара сведчыць і такі факт. Прывезлі ў радзільнае аддзяленне парадзіху-партызанку. Немцы не адыходзілі ад яе ні на крок. Жанчына нарадзіла дзяўчынку. Праз некалькі дзён маці зноў адвезлі ў турму. Дзяўчынку медыкі пакінулі ў сябе. Яўген Уладзіміравіч і Галіна Міхайлаўна моцна прызвычаіліся да дзіцяці і нянчыліся з ёю, як з роднай дачкою. Яўген Уладзіміравіч даў ёй імя — Танечка.

На прапанову партызан вывесці яго ў атрад Клумаў адказваў адмовай, маўляў, у партызанаў урачоў шмат, а ў горадзе мала і што яго месца менавіта тут.

У сталым узросце, пакутуючы ад дыябету, гэты мужны чалавек аддаваў усе сілы барацьбе з акупантамі. Бальніца была і яўачным месцам, і перасыльным пунктам людзей з горада ў лес. Тут былі выратаваны ад смерці камандзір палка П. Шыцікаў, ваенурач Селязнёў, камандзіры Дурнаво, Цалаліхін, Слаўскі і шмат іншых.

Усё гэта, натуральна, не магло застацца незаўважаным. Гітлераўцы западозрылі прафесара ў сувязі з партызанамі, пачалі сачыць за бальніцай, за дзейнасцю Клумава, яго кватэрай. У кастрычніку 1943 года Клумаў і яго жонка, якая таксама прымала актыўны ўдзел у падпольнай дзейнасці, былі схоплены гестапа. Пра гэта паведамляе ў сваіх успамінах Надзея Цвяткова, якая аказалася з урачом у турэмнай бальніцы: "Аднойчы я сустрэла ў калідоры прафесара Клумава. Я пазнала яго, падышла, разгаварыліся. Аказваецца, сябра прафесара, якога ён ведаў шмат гадоў, прапанаваў адправіцца ў лес, да партызан, а адтуль на самалёце ў Маскву. Прафесар згадзіўся. У прызначаны дзень на ўмоўленым месцы ён быў схоплены гестапаўцамі. Прафесар трымаўся мужна". То пагрозамі, то абяцаннямі фашысты спрабавалі прымусіць буйнога спецыяліста працаваць на іх. Але Клумаў адхіліў іх дамаганні.

Ён не дажыў да вызвалення Мінска ўсяго некалькі месяцаў. 10 лютага 1944 года фашысты спалілі Клумава разам з жонкай у лагеры смерці Трасцянец.

Імем Я. Клумава названа 3-я клінічная бальніца Мінска, вуліца і завулак у раёне Мінскага трактарнага завода. У 1965 годзе на будынку 3-й клінічнай бальніцы ў Мінску ўстаноўлена мемарыяльная дошка з надпісамі: "Тут у гады Вялікай Айчыннай вайны адважна змагаліся супраць акупантаў медыцынскія работнікі, удзельнікі Мінскага партыйнага падполля. Актыўныя падпольшчыкі — прафесар Я. Клумаў, медыцынскія сёстры В. Рубец, Ю. Сямашка пакараны фашыстамі".

У маі 1965 года Яўгену Уладзіміравічу пасмяротна прысвоена званне Героя Савецкага Саюза.

Мікалай БАНДАРЭНКА,
кандыдат гістарычных навук

УГОДКІ

Дастаеўскі хацеў пабываць на Віцебшчыне

11 лістапада – 180 год з дня нараджэння вялікага рускага пісьменніка Фёдара Дастаеўскага. Міжволі згадваецца выказванне Івана Паўлавіча Мележа: "Схіляюся перад магутным талентам Ф. М. Дастаеўскага. Ганаруся, што карэньчыкі яго – у нашым Палессі". І гэта сапраўды так.

Яшчэ 6 кастрычніка 1506 г. пінскі князь Фёдар Яраславіч выдаў грамату Данілу Іванавічу Ірцішчу на вечнае валоданне некалькімі дворчышчамі ў розных вёсках і сяле Дастоеве Пінскага павета Мінскага ваяводства Вялікага Княства Літоўскага. Ад назвы Дастоева і пайшло прозвішча дваранскага роду Дастаеўскіх.

Ёсць звесткі, што Ірцішч з'яўляўся "харобрым воем" князя і права на дваранства завяваў вайсковаю адвагай і вернай службай. Па другой версіі продак Данілы перайшоў у Літву з Маскоўскай дзяржавы ў свіце Фёдара Яраславіча, патомка князёў Рурыкавічаў.

Унук жа Ірцішча – Сцяпан Іванавіч Дастаеўскі валодаў Ушэсценскім праваслаўным манастыром у Мінску. У сваіх успамінах дачка пісьменніка Любоў пісала, што Сцяпан і быў роданачальнікам праваслаўнай лініі іх сям'і, і што Фёдар Міхайлавіч у гонар гэтага продка хацеў яго імем назваць свайго другога сына. Прычым, Сцяпан Дастаеўскі валодаў яшчэ маёнткам Сенніца. Менавіта гэты маёнтак праз тры стагоддзі арандаваў бацька Янкі Купалы.

Невыпадкова Ф. Дастаеўскі з павагай ставіўся да беларусаў: "Без народнай веры ў сябе і свае сілы не ўстаяў бы, напрыклад, на працягу вякоў беларускі народ і не выратаваў бы сябе ніколі". І хацеў пабываць на Віцебшчыне.

...Дробнапамесны дваранін, удзельнік баёў з турэцкімі заваёўнікамі В. Корвін-Крукоўскі ў 42-гадовым узросце выйшаў у адстаўку ў чыне генерал-лейтэнанта. Ажаніўся з 22-гадовай дачкой вядомага геадэзіста Ф. Шуберта Лізай. Пасяліліся ў яго спадчынным маёнтку Палібіна Віцебскай губерні (цяпер Вялікалукскі раён Пскоўскай вобласці Расіі).

У Корвін-Крукоўскіх нарадзіліся дзве дачкі – Ганна і Соф'я, якім Суджана было адыграць прыкметную ролю ў жыцці і творчасці Фёдара Міхайлавіча. Ганна ў 1864 г. хацела ехаць у Пецярбург на вучобу ў Медыка-хірургічную акадэмію (відаць пад уплывам М. Пірагова), але бацька не дазволіў ёй, сказаўшы, што кожная прыстойная дзяўчына да выхаду замуж павінна жыць дома. Што датычыць малодшай Соф'і, то ў яе рана выявілася прага да матэматыкі. Гэтая навука, па яе словах, прыцягвала да сябе больш за ўсё "сваім філасофскім бокам", адкрываючы "зусім новыя гарызонты". Ужо ў 11-гадовым узросце Соф'я па-свойму рашала даволі складаныя матэматычныя задачы. Потым зрабіла бліскучыя адкрыцці, якія прынеслі ёй сусветную славу.

Неяк сёстры засталіся ў палібінскім доме ўдвух. Ганна сказала, што калі Соф'я паабяцае маўчаць, то даверыць ёй вялікі сакрэт. Атрымаўшы згоду, паказала канверт з чырвонай пячаткай часопіса "Эпоха". У пісьме было напісана: "Міласцівая гасударыня Ганна Васільеўна! Ваш ліст, поўны такога мілага і шчырага даверу да мяне, так зацікавіў, што я неадкладна пачаў чытаць не без боязні: нам, рэдактарам, часта на долю выпадае сумны абавязак расчароўваць маладых, пачынаючых пісьменнікаў, якія прысылаюць нам свае першыя літаратурныя вопыты на ацэнку. У Вашым выпадку мне б было вельмі сумна. Але, па меры таго як я чытаў, мая боязнь рассейвалася і я ўсё больш і больш паддаваўся абаяльнасці той юначай непасрэднасці, той шчырасці і цеплыні пачуцця, якімі прасякнута Ваша апавяданне... Не ўгаю, ёсць яшчэ шмат недаробленага, прамерна наіўнага; ёсць нават, даруйце за шчырасць, хібы рускай граматы. Але ўсё гэта дробныя недахопы, якія, папрацаваўшы, Вы можаце асіліць..." і ўнізе стаяў подпіс Ф. Дастаеўскага.

А праз некаторы час у гэтым часопісе, які Фёдар Міхайлавіч выдаваў разам з братам Міхаілам, з'явілася апавяданне Ганны "Сон", потым – "Міхаіл"...

У 1865 г. сёстры разам з маці паехалі ў Пецярбург у госці да сваякоў Ганна адразу ж напісала Ф. Дастаеўскаму, што рада пабачыцца з ім, асабіста пазнаёміцца. Пісьменнік пайшоў ёй на сустрэчу. Адбылася першая сустрэча, другая... Ф. Дастаеўскі размаўляў, жартаваў, смяяўся з сёстрамі, як з даўнішнімі прыяцелямі. Ён стаў у доме іх сваякоў сваім чалавекам. Часта спрачаўся з Ганнай, часам гаварыў з'едліва, называючы яе проста прыгожанькай немачкай, а ў Соф'і і твар больш выразны, і вочы цыганскія. І ўсё ж абодвух лічыў разумнымі, развітымі, літаратурна адукаванымі.

Ф. М. Дастаеўскі. Пачатак 1860 г.

А. Г. Дастаеўская — жонка пісьменніка.

Ганна Корвін-Крукоўская (Жаклар)

Соф'я К—Кр-я (Кавалеўская)

Дарэчы, некаторыя рысы псіхалагічнага і маральнага аблічча Ганны можна пазнаць у вобразе Аглаі ў "Ідыёце", Ахмакавай – у "Падлетку", Кацярыны Іванаўны – у "Братах Карамазавых".

Прайшоў некаторы час, і Г. Корвін-Крукоўская атрымала ліст ад Дастаеўскага, у якім гаварылася, што ён сустрэўся з дзіўнай дзяўчынай, якая згадзілася выйсці за яго замуж. Ёй была Ганна Рыгораўна Сніткіна, якая нарадзілася ў 1846 г. у сям'і пецярбургскага чыноўніка. Род яе бацькоў паходзіў з Палтаўскай губерні.

Аднак працягвае сустракацца з "нігілісткай" Г. Корвін-Крукоўскай. Гутарыць і спрачацца з Ф. Дастаеўскім для яе было вельмі карысным. Яна лічыла, што гэта абуджала ў ёй шмат думак, адкрыла вочы на многае ў навакольным асяроддзі.

І Соф'я падтрымлівала цесную сувязь з Ф. Дастаеўскім. Вельмі перажывала, калі ён хварэў: "Мілы Фёдар Міхайлавіч! Як гэта мяне засмучае, што Вы ўсё хварэеце. Я па Вас вельмі засумавала і некалькі разоў ужо збіралася заехаць да Вас. Але мяне толькі стрымала думка, што Вы, мабыць, цяпер вельмі заняты, і я, бадай, буду недарэчы. Гэта меркаванне ўтрымлівае мяне і цяпер. Буду чакаць, калі Вы выберацце вольны вечарок і прыедзеце да мяне. Галоўнае, папраўляйцеся хутчэй і ўстрымлівайцеся ад залішняй, асабліва начной работы..." (Ведома, што Ф. Дастаеўскі часта працаваў па начах. – І. Ш.)

Неаднаразова таксама звярталася да яго па параду, дапамогу. Напрыклад, дабілася дазволу на шлюб Веры Ганчаровай (пляменніцы А. Пушкіна) са званоленым Паўлоўскім, каб аблегчыць яго лёс, бо жанатым змякчалі ўмовы катаргі. Яна ж па просьбе Ф. Дастаеўскага ў маі 1877 г. прыслала яму некаторыя выданні свайго мужа, вядомага палеантолага У. Кавалеўскага, продкі якога па бацьку былі беларусы.

Ф. Дастаеўскі некалькі разоў імкнуўся пабываць у гасцях сясцёр Корвін-Крукоўскіх. Так, у красавіку 1866 г. ён у пісьме паведамляў аб тым, што хацеў бы прыехаць у іх Палібіна. Пра яго намер мы даведваемся і з ліста за 17 чэрвеня 1866 г.: "Вы хочаце прыехаць у Паўласк (пад Пецярбургам. – І. Ш.). Напішыце мне, калі менавіта гэта будзе? Мне б вельмі, вельмі хацелася пагасцяваць у Вас у Палібіне. Але ці магу я там так працаваць, як мне патрэбна? Гэта для мяне пытанне? Ды і не далікатна з майго боку прыехаць і цэлымі днямі працаваць. Напішыце мне праўсё. Калі ласка, не пакідайце мяне. Мой паклон усім вашым. Да пабачэння!"

Аднак пісьменніку так і не ўдалося ажыццявіць свой намер з-за інтэнсіўнай літаратурнай работы і недахопу часу.

У студзеньскім нумары часопіса "Исторический вестник" за 1888 з'явілася паведамленне, што ў канцы 1887 г. у Парыжы пасля цяжкай хваробы памерла руская пісьменніца Ганна Васільеўна Жаклар, ураджаная Корвін-Крукоўская. Літаратурныя здольнасці нябожчыцы, гаварылася, былі ўпершыню ацэнены Ф. Дастаеўскім.

Яе ж сястры С. Кавалеўскай, першай жанчыны члена-карэспандэнта па матэматыцы, механіцы і астраноміі, аўтара белетрыстычных твораў не стала ў 1891 г.

Сам жа Ф. Дастаеўскі 27 студзеня 1881 г. сказаў жонцы, што ў гэты дзень памрэ. А праз некалькі гадзін паклікаў сваіх дзяцей, каб развітацца з імі... назаўсёды.

Іван ШПАДАРУК,
член-карэспандэнт
Міжнароднай акадэміі
інфармацыйных тэхналогій

Міхась ПАРАХНЕВІЧ

Пасля цяжкай хваробы 12 лістапада 2001 года памёр вядомы беларускі пісьменнік Міхась Парахневіч.

Міхась Прохаравіч Парахневіч нарадзіўся 20 жніўня 1934 года ў вёсцы Мінкавічы Старадарожскага раёна Мінскай вобласці ў сялянскай сям'і. Пасля заканчэння школы фабрычна-заводскага навучання (1952) працаваў электраманцёрам у Мінску. У 1953—1956 гадах служыў у Савецкай Арміі. Потым супрацоўнічаў у старадарожскай, парыцкай раённых газетах, а ў 1958—1961 гадах — у ерментаўскай раённай газеце Цаліна-градскай вобласці. З 1962 года — супрацоўнік газеты "Мінская праўда", у 1966—1967 гадах — газеты "Літаратура і мастацтва". Скончыў завочна філалагічны факультэт БДУ імя У. І. Леніна (1965), Вышэйшую партыйную школу пры ЦК КПСС у Маскве (1969). З 1971 года — інструктар аддзела прапаганды і агітацыі ЦК КПБ, затым — намеснік рэдактара газеты "Вячэрні Мінск" (1978—1990).

Літаратурнай дзейнасцю Міхась Парахневіч пачаў займацца з 1950 года. Выйшлі яго кнігі для дзяцей "Мы майструем самалёт" (1963), "Толікаў гай" (1965), "Дзядзька Толя — трактарыст" (1968), "Чырвоны аўтобус" (1973). Міхась Парахневіч — аўтар кніжак прозы "Грыбны дождж" (1969), "Зара-зараніца" (1975), "Абяцанне" (1976), "Модны гальштук" (гумарэскі, 1977), "Маё і тваё маленства" (1978), "Прыгарадная камандзіроўка" (1979), "Марыніка" (1983), "Чаромхавы ранні цвет" (1984), "Белыя цені бяроз" (1989) і іншых.

Міхась Парахневіч прымаў актыўны ўдзел у літаратурным і грамадскім жыцці рэспублікі. Яго творчасць прасякнута палымянай любоўю да Радзімы. Ён карыстаўся павагай людзей як стараны працаўнік і чалавек шчырай душы.

Светлая памяць аб таленавітым пісьменніку, які ўнёс свой уклад у развіццё нацыянальнай літаратуры, назаўсёды застанецца ў нашых спагадных сэрцах.

Саюз беларускіх пісьменнікаў

Саюз беларускіх пісьменнікаў выказвае глыбокае спачуванне пісьменніцы Маі ЛЬВОВІЧ з прычыны напаткаўшага яе гора — смерці маці.

ПАРОДЫІ

5 кастрычніка 2001 года чытачы "ЛіМа" пазнаміліся з чарговым гарбатасмакаваннем у гасцёўні Людмілы Рублеўскай. Два прафесары, тры паэты і сама гаспадыня — цьфу ты, і яна ж любіць сказануць то ямбам, то яшчэ якой трасцай! — тады чатыры паэты, размаўлялі пра сваё месца ў каардынатах паміж Раем і Пеклам, імкнучыся спасцігнуць адкуль у хітраспляценне звілін мазгоў гомасапіенса, хворага на вершаскладанне, залятаюць імпульсы духоўнасці і ці духоўнасць, нарэшце, гэта духоўнасць. Гутарка атрымалася надзвычай гарачая і эмацыянальная. На жаль, гарбата была выпітая ў самы разгар палемічных філасафасцвярджэннямаўленняў, а спадар Шніп затрымаўся дзесьці, таму, зразумела, кіпеню не хапіла, а са звычайнай халоднай вадой размова магла закончыцца нямцоўска-жырыноўскім твараабмываннем, таму вырашылі эстафету перадаць усім жадаючым з ліку чытачоў.

Чытачы асаблівай актыўнасці не праявілі, але — відаць, наканавана было ці то Богам, ці то Сатаной — з'явілася ідэя паўтарыць дыскусію прыкладна па той жа самай тэме. А ініцыятарам з'явіўся Вядзьмак Нелысагорскі, які ўжо аднойчы быў у гасцёўні. Ён планаваў і 5 кастрычніка падключыцца да размовы, але па дарозе ў гасцёўню ўбачыў Шніпа, які на вуліцы Розы Люксембург абзываў апошнімі словамі нейкага Граждана. Вядзьмак хацеў лепш разгледзець Граждана, ды ўступіў якомусьці сабаку на лапу, а той грызануў за нагу. І Шніп перапужаўся надта ж моцна, ажно пабялеў, і сказаў: "Хутчэй бяжым у бальніцу, калі не хочаш ашалець!" Нелысагорскі запярэчыў: "Давай лепш сходзім у вашу гасцёўню, а я потым замажу гэта кусанне якой-небудзь маззю". — "Братка, будзе позна, я — у сабаках разбіраюся!" — залямантаваў Шніп, схапіў сваёй кароткай, але ўчэпістай рукой Нелысагорскага за хлясцік курткі і павалок супраць ветру, які ўзлахмачваў і так уздыбленыя валасы.

Пра ўсё апавядаць — месца займаць, таму коратка: Вядзьмак Нелысагорскі настойваў, што без яго гутарка 5 кастрычніка ў гасцёўні не дасягнула мэты, як бамбардзіроўкі ЗША па Усама бену Ладэну. Людміле Рублеўскай не заставалася больш нічога, як згадзіцца, тым больш што Нелысагорскі прэзентаваў мяшок (!) цукру і пачкарабка зялёнага чаю.

У гасцёўню завіталі ўсе тыя ж самыя людзі, акрамя Усевалада Гарачкі, які захварэў, але яго замяніў Віктар Шніп. Ну й пачэснае месца побач з Уладзімірам Конанам заняў Вядзьмак Нелысагорскі, які на пытанне Галіны Дубянецкай "Хто вы, паэт ці празаік?" адказаў упэўнена-горда: "Я — ўсё! Я — універсал!" У Шніпа пры гэтых словах нарадзілася ў левай палавіне душы трывожная думка: "Колькі ж на гэтага універсала спатрэбіцца сала?"

Дарэчы, сала на гэтай сустрэчы было белае-белае, як папера вышэйшага гатунку.

Пегас і Муза — яны ад Бога ці ад д'ябла?

Людміла Рублеўская. Пачну з аб'яў. Акудовіч зноў пажадаў выказацца асобна. Ён ці то сала не есць і не пераносіць яго пах, ці то нейкія іншыя прычыны. Што ж, жартам кажучы, кубачак гарбаты зэканомім. Дый сёе-тое іншае.

Вядзьмак Нелысагорскі. Каб пабачыў гэта "іншае" Сыс, то ён абавязкова сюды б прыйшоў.

Людміла Рублеўская. Знаёмцеся — Вядзьмак Нелысагорскі. Ён у нас ужо аднойчы быў. Іван Чарота павінен помніць. Вы, шаноўны Вядзьмак, дрэнна знаеце Анатоля: дзе столькі "іншага", ён у тым накірунку і два крокі не зробіць.

В. Нелысагорскі. Зробіць-зробіць! Я тут у дыпламаце яшчэ на адзін крок "іншага" прынёс...

Л. Рублеўская. Вы прабачце, але гэта... можа быць, залішне, у нас прыстойна-разумныя традыцыі. У нашай гасцёўні розум толькі абуджаюць, а не знішчаюць. З тэмай гутаркі вы ўжо знаёміліся, практычна мы прадоўжым тэму духоўнасці ў творчасці паэтаў. Іван Чарота цярэбіць бародку, нешта хоча сказаць.

Іван Чарота. Ну, я іншы раз цераблю, калі свярбіць, але ў дадзены момант сапраўды хачу распачаць гаворку тым, чым закончыў мінулы раз: неабавязкова любы тэкст прыкметнага мастацкага ўзроўню змяшчае духоўнасць.

Сяргей Патаранскі. Абавязкова!

І. Чарота. Гэта калі блытаць дух і духоўнасць, што раўназначна параўнанню курыных яек з...

Л. Рублеўская. Толькі без натуралізмаў, трымайцеся ў інтэлігентным...

І. Чарота. Людачка, прабач, але я нічога такога, пра што вы падумалі, і не думаў казаць, я проста хацеў курыныя яйкі параўнаць...

Л. Рублеўская. Трымайцеся ў інтэлігентным рэчышчы!

І Чарота. Ды я...

С. Патаранскі. Колькі яек вы хочаце параўноўваць?

І Чарота. Ну, скажам, дзесятак...

С. Патаранскі. З такой колькасцю яец нічога натуралістычнага не можа быць. Але пра духоўнасць. Не трэба меркаваць пра беларускую паэзію ў рамках таўшчыні і зместу ўраджаеўскай анталогіі.

Ганна Кісліцына. Ці не хочаце, Сяргей, сказаць, што Іван Чарота паленаваўся як след папрацаваць у ролі ўкладальніка?

С. Патаранскі. Ды тут і гаварыць не трэба.

І. Чарота. Бачыць Бог — якое нахабства! І ён жа мне суддзя...

Уладзімір Конан. Сяргей, я штосьці не зразумеў вашай арыфметыкі з яйкамі...

С. Патаранскі. А вы раздзяліце дзесятак на пяць і зразумееце!

Л. Рублеўская. Уладзімір Міхайлавіч! Ну навошта вам гэтыя праблемы курыныя?

Віктар Шніп. Пасёрбайце, калі ласка, гарбаты, а то палеміка нейкая разбэрсаная пачынаецца. Вунь жа цукру паўмяшка.

В. Нелысагорскі. Здаецца ж, мяшок прыносіў...

В. Шніп. Трошкі дзецям, Вераніцы і Максімку, адсыпаў...

В. Нелысагорскі. Ды я нічога, не супроць, распараджайся як хочаш, да таго ж цукар майму цясцю дастаўся дарма.

У. Конан. Дзе ж гэта такія месцы, гуманітарная дапамога?

В. Нелысагорскі. Ды ёсць...

В. Шніп. А сапраўды, дзе?

В. Нелысагорскі. У гандлі. Пра цукар раскажу потым.

Галіна Дубянецкая. Давайце ўсё-такі пра духоўнасць. Мяне хвалюе такое пытанне: чаго больш у Леаніда Дранько-Майсюка: духоўнасці ці сатанізму?

У. Конан. Наколькі знаёмы з творчасцю гэтага літаратара, дык у ёй і тое і другое падаўляецца эратычнай заклапочанасцю. Інтымнасцю. Сексуальнасцю. Варта ўспомніць прысвячэнні, ці як іх там, А.

Г. Кісліцына. О, гэта вытанчаная паэзія. Такое можа быць толькі ад Бога. Пашанцавала гэтай А. Цікава, ці будзе нейкі працяг? Можа, яшчэ каму пашанцуе?

У. Конан. Вы, як крытык, павінны адчуць, здагадацца, зразумець — аніякага працягу іншым жанчынам не можа быць. Што ідзе за А? Я маю на ўвазе літару.

Г. Кісліцына. Ну, Б.

У. Конан. У мужчын адносна жанчын Б выклікае...

Л. Рублеўская. Уладзімір Міхайлавіч!..

У. Конан. Я ў межах дазволенага, пацярпіце, гэта важна. За Б ідзе Г, няхай прабачаць Ганна і Галіна, а потым ёсць Ж, П, нарэшце.

Л. Рублеўская. Я нікога не пазбаўляла слова, але...

У. Конан. Усё! Пра літары — больш ні слоўца! Адным словам, Леанід Дранько-Майсюк, упэўнены ў гэтым, спыніўся на А беспаваротна.

Г. Кісліцына. Вы, відаць, хацелі сказаць — канчаткова, бо ад пачатку няма куды паварочваць?

У. Конан. Пачатак іншы раз бывае канцом, але палеміку распачынаць не стану.

Г. Дубянецкая. А чаму Іван Чарота маўчыць?

І. Чарота. Чаёк во сёрбаю... Наконт Лёні магу сказаць: пладавіты творца! Глядзіце, колькі ён песень напладзіў! Аднойчы давялося пабываць у ягонай кватэры. Колькі ж кніжак асабістых ён "зарэзаў"! Каля ягонага стала стаіць, — спецыяльна палічыў, — васемнаццаць сметніц! Глянеш на бронзавыя шыльдачкі на гэтых сметніцах і душа смыліць: навошта такая патрабавальнасць!

Л. Рублеўская. А што на шыльдачках?

І. Чарота. Шмат чаго... Ну, напрыклад, такія надпісы: "Слаба!", "Вельмі слаба!", "Дрэнна!", "Паскудства!" Ёсць з літарамі і шматкроп'ямі.

С. Патаранскі. З якімі літарамі? І асабістыя свае кніжкі заразае ці асабістыя іншых аўтараў?

І. Чарота. Свае. А літары — Г, Х.

Л. Рублеўская. Іван Аляксеевіч!..

І. Чарота. Людміла, нейкая ў вас сёння рэакцыя, як у манахіні якой.

Л. Рублеўская. Дык размова ж павінна быць пра святое!

І. Чарота. Але ж у мінулы раз мы гаварылі пра полавыя органы Патаранскага і рэагаванне было спакойным.

Л. Рублеўская. Каюся, саграшыла...

С. Патаранскі. Вы, спадар Чарота, не утрыруйце: органы не мае. А мае...

Л. Рублеўская. О, праміль Божа, ды змяніце пласцінку!

Г. Дубянецкая. А давайце пагаворым пра Казіміра Камейшу ці Міколу Мятліцкага, ці Віктара Гардзея, ці Міхася Скоблу, ці пра жанчын-паэтак. Ёсць жа Антаніна Хатэнка, духоўнейшая асоба! Галіна Каржанеўская, Ніна Загорская. Жанчыны, мусіць, амаль усе напоўнены духоўнасцю?

У. Конан. Не ведаю як духоўнасцю, а духамі дык дакладна. Вось Рая Баравікова... Раз пастаяў з ёй, паразмаўляў, дык мая супрацоўніца тры дні моршчылася: "Ну й паху вы недзе французскага адхапілі!"

І. Чарота. Адкуль у Раі французскія духі? Успомніце, Уладзімір Міхайлавіч, можа, дзе паблізу стаяла Таіса Бондар? Ёй, як рэдактару "Всемирной литературы", маглі якія кітайцы і не такое прыпёрці!

Г. Кісліцына. Я дык пра Міколу Шабовіча пагаварыла б. Во дзе цела з духам! Мажны мужчына...

С. Патаранскі. Не сказаў бы. Ці ж параўнаеш яго з такімі волатамі, як Гілевіч, Бураўкін?

Г. Кісліцына. Дык у іх жа рост! А Мікола ніжэйшы значна і маладзейшы.

В. Нелысагорскі. Яно так. Але мы не пра дух і знешнія габарыты прыйшлі гаварыць. Дарэчы, Шабовіч, як глядзіць на жанчын, дык аблізваецца.

Л. Рублеўская. Аблізваецца? Гм-м-м... Ён у "ЛіМе" часты госць, а я нешта не заўважала...

В. Шніп. Затое я заўважаў! Аблізвацца, можа, і не аблізваецца, а вочы блішчаць! Парадыст наваспечаны... І Пісьмянкоў заўважаў.

Л. Рублеўская. У цябе таксама то ўправа, то ўлева бліскаюць часам.

В. Шніп. Не выдумляй абы-што! Я калі і гляджу па баках, дык каб удакладніць час.

Л. Рублеўская. А чаму глядзіш на жанчын?

В. Шніп. Таму, што ў мужчын можа не быць гадзінніка — ці прап'е, ці па п'янцы згубіць.

Л. Рублеўская. Прынясі лепш яшчэ гарбаты. А нам усё-такі пара пачаць размову пра Пегаса і пра Музу.

І. Чарота. Тут маю анталогію была спроба пакрытыкаваць. А ў ёй — Пегас вязе Музу па святой дарозе. Я адчуваю добра, дзе дарога ў Рай, а дзе ў Пекла.

В. Нелысагорскі. Не ўключыць у анталогію "Палесся мілае дзіця" — сорам і грэх. А колькі іншых значных талентаў "кінута!" У той жа час уключаны зусім невядомыя асобы.

І. Чарота. Анталогія — гэта зборнік, букет кветак. Якія хацеў — такія збіраў! І ўвогуле я пайшоў! Каб ды больш калі сядзеў у гасцёўні з Ведзьмаком — гэта ж горш, чым сядзець у Пекле на патэльні!

В. Нелысагорскі. Вядома, праўда вочы коле.

Ды без яе, скажу вам я,
Нічога людскага ніколі
Не выйдзе з нашага рая.

Чарота пайшоў? Ну, няхай ідзе. А я, здаецца, сказаў праўду. Нам, беларусам, радасці, захаплення, павагі, любові да бліжняга не хапае. Імкнёмся навыперадкі паказацца самі, а іншых не разумеем, не заўважаем, а часценька і прыніжаем. У 1998 годзе з'явілася — не запылілася! — літаратурна-публіцыстычнае выданне, якое склалі Г. Пашкоў і Б. Спрынчан, "Роднасць". Анталогія беларуска-расійскай літаратуры. Дэманстратыўна не ўключаны туды Ніл Гілевіч і Рыгор Барадулін. Няма ў гэтых народных майстроў слова нічога прыдатнага... Ці не па такім прынцыпе дзейнічае і Чарота? Вось і на мінулай "гарбаце" ён аднёс да нехрысціян Купалу. Купалу! Сцвярджаў, што з Яўгеніі Янішчыц робяць не тое, чаго яна заслугоўвае на самай справе.

Л. Рублеўская. Спадар Нелысагорскі, дайце сказаць іншым.

В. Нелысагорскі. Спадарыня Людміла, дайце паразважаю я, а то на вас накінуцца нізашто. Так, ёсць нямала пытанняў па анталогіях. Анталогія беларускай байкі хлюпенькай атрымалася. У анталогіі беларускай пародыі ляпсусаў хапае. Напрыклад, Міхася Скоблу зрабілі Міхаілам, Анатоля Зэкава — Анатоліем, Януся Мальца — Іванам. Дарэчы, пародыю апошняга "Кантрастныя працэсы" на Анатоля Вярцінскага прыпісалі А. Зэкаву, з-за чаго Зэкаў ледзь не запіў, а бедалага-Малец і зараз не ачомаўся. У Мазго ёсць таксама шэраг пытанняў. Скобла доўга пляваўся і, кажуць, хацеў аддубасіць складальніка Анатоля Кудласевіча, але з-за вядомай гісторыі з міліцыяй — пасля пісьменніцкага з'езда — астыў. Дый рука і нешта яшчэ балела.

Г. Кісліцына. Душа, напэўна, балела... Я асцярожна б гаварыла пра тое, што робіць выдавецтва "Ураджай". Дзякуй вялікі ім трэба сказаць за падтрымку беларускай мастацкай літаратуры ў наш складаны час.

В. Нелысагорскі. Во-во! Усё гэта павінны былі б рабіць у "Мастацкай літаратуры", але яны там так высока трымаюць планку бездакорнасці, што хутка да яе ніхто і не даскочыць...

Л. Рублеўская. Давайце спынімся. Гэта ўжо зусім іншая тэма. А па сённяшняй мы так нічагусенькі канкрэтнага і не сказалі.

Галіна Дубянецкая. Мусібыць, пра такія паняцці, як Бог, Сатана, Пекла і Рай, нам, смяротным і грэшным, лепш памаўчаць...

В. Шніп. Я гарбату прынёс. Гарачанькая!

Л. Рублеўская. А чаму гарбата нейкім бензінам пахне?

В. Шніп. Смярдзіць... Як сваім цукрам саладзіў, было ўсё добра. Як пасаладзіў Ведзьмаковым — засмярдзела. І дзе ж твой цесць працуе? Вядзьмак, я да цябе звяртаюся!

В. Нелысагорскі. А ты што, хочаш каб бясплатны цукар ружамі пахнуў? Цесць працуе дворнікам ва універсаме. Як прывозяць цукар, дык вельмі многа рассыпаецца праз дзіравыя мяшкі пры разгрузцы. Цесць мой і падмятае, бо дабро не павінна прападаць. Ды не моршчыцеся вы — там двор асфальтаваны і чысты, сам бачыў. Ну, можа, трошкі з машыны бензіну накапала. Не думаю, каб там якога бамжа ў брудным абутку якая трасца насіла.

Г. Кісліцына. Мне дрэнна...

У. Конан. І мне...

Г. Дубянецкая. Ганначка, Уладзімір Міхайлавіч, прапусцілі б вы Патаранскага, а то яго вунь скрывіла і скруціла ў іерогліф нейкі.

У. Конан. Калі ласка-калі ласка! А я — на вуліцу! Тут жа каля гасцёўні кусты нейкія, здаецца, ёсць?

В. Шніп. Ёсць-ёсць, і харошыя — мне па шыю. Вы ўжо даруйце за сённяшняе няўдалае мерапрыемства! У нашай гасцёўні такое ўпершыню...

У. Конан. Не перажывайце, усё добра, гэта ж жыццё, тым больш літаратурнае.

Л. Рублеўская. І ўсе прысутныя прабачце!

На такой горкай ноце закончылася чарговая сустрэча двух прафесараў, чатырох паэтаў, крытыка і "літаратара-універсала" ў знакамітай гасцёўні. Але, шаноўныя чытачы, вышэй насы — працяг абавязкова будзе!

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА — ЛіМ — ГАЗЕТА ТВОРЧАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫІ БЕЛАРУСІ

ЗАСНАВАЛЬНІКІ

Саюз беларускіх пісьменнікаў; рэдакцыя газеты "Літаратура і мастацтва"

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар

Алесь ПІСЬМЯНКОЎ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА
Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Павел ВЕРАБ'ЁЎ,
Алесь ГАЎРОН — *адказны сакратар,*
Мікола ГІЛЬ,
Уладзімір МАРУК — *намеснік галоўнага рэдактара,*
Алесь МАРЦІНОВІЧ,
Яўген РАГІН,
Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,
Віктар ШНІП — *першы намеснік галоўнага рэдактара*

АДРАС РЭДАКЦЫІ:

220005, Мінск, вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі — 284-8461
намеснікі галоўнага рэдактара — 284-8525, 284-7985
АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-8204
пісьмаў і грамадскай думкі — 284-7985
літаратурнага жыцця — 284-8462
крытыкі і бібліяграфіі — 284-7985
паэзіі і прозы — 284-7985
музыкі — 284-8153
тэатра, кіно — 284-8153
выяўленчага мастацтва — 284-8462
фотакарэспандэнт — 284-8462
бухгалтэрыя — 284-8462
Тэл./факс — 284-7965

Пры перадруку просьба спасылацца на "ЛіМ".

Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі і думкамі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтра тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага унітарнага прадпрыемства "Выдавецтва "Беларускі Дом друку" (г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 79)

Індэкс 63856 Наклад 2556
Нумар падпісаны ў друк 15.11.2001 г. у 17.30

Рэгістрацыйнае пасведчанне № 715

Заказ 6739

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12